

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

**YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIMLARIN ROLÜ: TÜRKİYE
İÇİN BİR DEĞERLENDİRME**

Mehmet Rıdvan DOĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2025

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

**YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIMLARIN ROLÜ: TÜRKİYE
İÇİN BİR DEĞERLENDİRME**

Mehmet Rıdvan DOĞAN

Danışman:Doç. Dr. Yelda TEKGÜL

Jüri Üyesi:Prof. Dr. Bilge KÖKSEL

Jüri Üyesi:Doç. Dr. İsmail GÜNEŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2025

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından İktisat Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Yelda TEKGÜL
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Bilge KÖKSEL

Üye: Doç. Dr. İsmail GÜNEŞ

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum.

.../.../2025

Prof. Dr. Hüseyin GÜLER
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. .... / ..... / 2025

Mehmet Rıdvan DOĞAN

ÖZET

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIMLARIN ROLÜ: TÜRKİYE İÇİN BİR DEĞERLENDİRME

Mehmet Rıdvan DOĞAN

Yüksek Lisans Tezi İktisat Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Yelda TEKGÜL

Haziran 2025, 129 sayfa

Yoksulluk tüm dünyada mücadele edilmesi ve çözüm üretilmesi gereken, üretilen çözümlerin de gelir adaletini bozmayacak, vatandaşı üretimden uzaklaştırmayacak ve yardımların adilane dağıtımını noktasında da hassasiyetle üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu mücadele yapılırken tabii ki öncelikle yoksulluk kavramının tanımlanması ve tanımlanan kavramlar üzerinden de mücadele noktasında politikalar üretilmesi gerekmektedir.

Yoksulluk tek bir tanımı olan yalın bir kavramdan ziyade çok boyutlu bir kavramdır. Tanımı yapılacak ülkenin coğrafi, sosyal ve kültürel durumu, gelişmişlik düzeyi, eğitim yapısı gibi birçok etkene göre değişebildiği gibi; yaşanan dönemin şartlarına göre de farklılık gösterebilmektedir. Bu sebeple de yoksulluk ile mücadele edilebilmesi için öncelikle kavramın mücadele edilecek yerdeki haliyle tanımının yapılması gerekmektedir.

Yoksullukla mücadelede literatürde ve uygulamada birçok politika vardır. Ancak bu politikaların hangisinin mücadeleye en çok katkı sağlayacağı noktasında yine yoksulluğunun olduğu yerin koşulları belirleyici faktör durumundadır. Nitekim yoksullukla mücadelede doğru yöntem belirlenemez ise yoksulluk daha da derinleşmekte ve çözümünden ziyade daha içinden çıkılmaz bir hal almaktadır.

Yoksullukla mücadelede her ne kadar karşılıklı yardımlar ya da iş edindirme, iş kurma, işi devam ettirme destekleri olsa da bunun yanında karşılıksız ayni ve nakdi yardımlar da çokça yapılmaktadır. Burada ortaya başka bir sorun çıkmaktadır. Bunlardan en önemlisi karşılıksız yardım alan kişinin iş gücünden ve üretimden uzaklaşması ve aza tamah ederek geçimini kıt kanaat de olsa sosyal yardımlarla geçirmeye alışmasıdır. Bu

tür sonuçların ortaya çıkması ihtimaline karşı sosyal yardımlarda ölçülü, kontrollü ve sistemli bir uygulamaya ihtiyaç vardır.

Sosyal yardımların hem sürdürülebilir hem de kısa vadeli çözümler üretmekten ziyade uzun vadede sorunu ortadan kaldıracak şekilde planlanmasının yanında, yoksullukla mücadele politikaları da hem popülizmden uzak hem de kalıcı olmalıdır.

Anahtar kelimeler: Yoksulluk, sosyal yardımlar, sosyal politika, kamu yönetimi, yoksullukla mücadele.

ABSTRACT**THE ROLE OF SOCIAL ASSISTANCE IN REDUCING POVERTY: AN
EVALUATION FOR TURKEY****Mehmet Rıdvan DOĞAN****Master Thesis, Department of Economy****Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Yelda TEKGÜL****June 2025, 129 pages**

Poverty is an issue that needs to be fought against and solved all over the world, and that needs to be meticulously addressed in terms of solutions that will not disrupt income justice, will not alienate citizens from production, and will ensure that aid is distributed fairly. Of course, while fighting this battle, the concept of poverty must first be defined and policies must be produced based on the defined concepts.

Poverty is a multidimensional concept rather than a simple concept with a single definition. It can vary according to many factors such as the geographical, social and cultural situation of the country to be defined, the level of development, and the educational structure; and it can also vary according to the conditions of the period in which it is lived. For this reason, in order to combat poverty, the concept must first be defined in the place where it will be combated.

There are many policies in the literature and in practice in the fight against poverty. However, the conditions of the place where poverty occurs are the determining factor in which of these policies will contribute the most to the fight. Indeed, if the right method cannot be determined in the fight against poverty, poverty deepens even more and becomes more inextricable rather than being solved.

Although there are mutual aids or support for employment, starting a business, and continuing a business in the fight against poverty, there are also many non-reciprocal aids in kind and in cash. Another problem arises here. The most important of these is that the person receiving non-reciprocal aid becomes distant from the workforce and production, and gets used to living off social aid, even if it is meager, by greedy for less.

In case such results occur, there is a need for a measured, controlled and systematic application in social aid.

In addition to planning social aids that are both sustainable and will eliminate the problem in the long term rather than producing short-term solutions, policies to combat poverty should be both far from populism and permanent.

Keywords: Poverty, social aid, social policy, public administration, fighting poverty.

ÖN SÖZ

Mesleki yaşantımda görev ve sorumluluk sahalarımın biri olan ve başkanlığında yürütülen Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının başvuru ve karar süreçlerinde karşılaşmış olduğum ve zaman zaman suiistimal edildiğine şahit olduğum durumları işlemek ve çözüm önerileri sunmak bu çalışmamın çıkış noktası olmuştur. Bir taraftan sosyal yardımlarla vatandaşların ihtiyaçlarını gidermek ve gelir adaletini sağlamak görevi yürütürken diğer taraftan insanları atalet ve tembelliğe sürükleyerek aslında iş gücü kaybına sebep olduğunu tespit ettim. Birebir sahada olmam ve hem muhtaç kesimle hem esnafla iç içe olmam bu tespiti güçlendirmiştir. Zaman zaman esnafların ve çiftçilerin yanına gelerek sosyal yardımlardan kaynaklı yevmiyeli işçi bulamadıklarını dile getirmeleri ve bunu görev yaptığım her yerde duymam da yine bu çalışmanın yapılmasının faydalı olacağı hissini uyandırmıştır.

Tabi ki sosyal yardımlar devletin sosyal politikaları gereği yapması gereken ve vatandaş olan herkesin de yararlanma hakkı olan hizmetlerdir. Burada kritik ve önemli olan, kimlerin sosyal yardım alması gerektiğinin doğru tespit edilmesi ve planlı bir sosyal yardım mekanizmasının oturtulmasıdır. Zira her coğrafya ve bölgede herkese eşit yardım yapılması adaletli görünmesine karşıt eşitlikçi olmayacağı gibi, popülist yaklaşımlarla yardımlar yapılması da yine eşitlik ve adalet algısına zarar verecektir. Bunun yanında yardım yapılacak kişilerin gelir ve sosyoekonomik durumları sadece kayıtlardan değil mahalli olarak da yerinde araştırılmalıdır.

Mesleğim gereği çok yoğun dönemler geçirdiğim ve zaman zaman bu çalışma için üzerime düşeni tam anlamıyla yapamadığım dönemlerde üstün destekleri, yönlendirmeleri, fikir ve önerileri için tez danışmanım Doç. Dr. Yelda TEKGÜL'e sonsuz teşekkür ederim.

En önemlisi de iş gereği zaten zaman zaman ihmal ettiğim ailemi bu çalışma döneminde biraz daha fazla ihmal etmiş oldum. Buna rağmen desteğini hiç biz zaman esirgemeyen ve motivasyonumu her daim artıran eşim R. Özge DOĞAN'a ve bana en çok ihtiyaç duyduğu dönemde gereken ilgiyi belki de tam anlamıyla gösteremediğim oğlum Yağız'a anlayışından dolayı teşekkür ederim.

Mehmet Rıdvan DOĞAN

Adana / 2025

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ	viii
KISALTMALAR	xiii
TABLolar LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv

BÖLÜM I

GİRİŞ

1

BÖLÜM II

YOKSULLUK OLGUSU VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yoksulluk Kavramı	4
2.2. Yoksulluk Türleri	7
2.2.1. Mutlak Yoksulluk-Görelî Yoksulluk	7
2.2.2. Objektif Yoksulluk-Sübjektif Yoksulluk	8
2.2.3. Konjonktürel Yoksulluk - Yapısal (Nesiller Arası) Yoksulluk	9
2.2.4. Kentsel Yoksulluk – Kırsal Yoksulluk	10
2.2.5. Gelir, İnsani ve Çok Boyutlu Yoksulluk	11
2.3. Yoksulluğun Nedenleri	12
2.3.1. İş ve Geçim Kaynaklarının Yetersizliği	12
2.3.2. Çatışma ve Savaş Ortamının Varlığı	13
2.3.3. Yüksek Yaşam Maliyetleri	14
2.3.4. Ayrımcılık ve Dışlama	14
2.3.5. Eğitim Eksikliği	14
2.3.6. Koruyucu Sağlık Sisteminin Yetersizliği	15
2.3.7. Açlık, Yetersiz Beslenme, Sağlıklı Gıdaya Erişim Sorunu	15
2.3.8. Büyüme ve Gelir Dağılımı	16
2.3.9. Demografik Unsurlar	16
2.3.10. Dış Etmenler	17

2.4. Yoksulluğun Ölçüm Yöntemleri	17
2.4.1. Kişi Sayısı Endeksi (Head-Count Index)	19
2.4.2. Yoksulluk Açığı Endeksi (Poverty Gap Index)	19
2.4.3. Sen Endeksi (Sen Index)	20
2.4.4. Foster, Greer ve Thorbecke Endeksi (FGT Index)	20
2.4.5. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Tarafından Kullanılan Endeksler	20
2.4.5.1. İnsani Gelişme Endeksi (Human Development Index - HDI)	20
2.4.5.2. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (Multidimensional Poverty	
Index)	21
2.4.5.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (Gender Inequality	
Index-GII)	22
2.4.5.4. Toplumsal Cinsiyet Bazında Gelişme Endeksi (Gender-Related	
Development Index-GDI)	22
2.4.5.5. Refah Endeksi (Wealth Index)	23
2.5. Yoksullukla Mücadelede Uygulanan Yöntemler	23
2.5.1. Doğrudan ve Dolaylı Yaklaşım	23
2.5.2. İstihdam Yaratma	24
2.5.3. Mikro Kredi Uygulaması	24
2.5.4. Ekonomik Büyüme Politikaları	25
2.5.5. Yoksullukla Mücadele Programları	25
2.5.6. Kamu Harcamaları ve Kamusal Gelirler	25
2.5.7. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Politikaları	26
2.5.8. Gönüllü İnsani Yardım Kuruluşları (STK'lar)	26
2.5.9. Yoksullukla Mücadele Eden Uluslararası Örgütler	26
2.6. Yoksulluğun Küresel Boyutları	27
2.6.1. Küreselleşme ile Yoksulluk İlişkisi	27
2.6.2. Eğitimde Fırsat Eşitliği, İşsizlik ile Yoksulluk İlişkisi	29
2.6.3. Nüfus ve Göç ile Yoksulluk İlişkisi	30
2.6.4. Dünyada Artan Yoksulluk ve İstatistiksel Analizi	34
2.6.5. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi SGD 1 “Yoksulluğa Son”: Mevcut Durumun	
Değerlendirilmesi	37
2.6.6. Küresel İklim Değişikliği, Doğal Afetler ve Artan Yoksulluk	38

BÖLÜM III

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIMLAR VE NİTELİKLERİ

3.1. Sosyal Yardım Kavramının Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi	39
3.2. Sosyal Yardımların Gerekliliği Üzerine Tartışmalar	41
3.3. Sosyal Yardımların Ekonomik ve Sosyal Etkileri	43
3.3.1. Ekonomik Büyüme, Yoksulluk ve Sosyal Yardım İlişkisi	46
3.3.2. Sosyal Yardımların Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi	48
3.3.3. Sosyal Yardımların Sosyal Refah Üzerindeki Etkisi	49
3.4. Sosyal Yardım Uygulamalarının Değerlendirilmesi	49
3.4.1. Dünyada Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Yeri	50
3.4.2. Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Yeri	54
3.5. Türkiye’de Uygulanan Sosyal Yardım Türleri	58
3.5.1. Merkezi Sosyal Yardımlar	59
3.5.1.1. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü	59
3.5.1.1.1. Sosyal Yardım Programları	61
3.5.1.1.1.1. Aile Yardımları	61
3.5.1.1.1.2. Barınma-Gıda Yardımları	62
3.5.1.1.1.3. Engelli-Yaşlı Yardımları	64
3.5.1.1.1.4. Sağlık Yardımları	66
3.5.1.1.1.5. Eğitim Yardımları	68
3.5.1.2. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu	70
3.5.1.3. Sağlık Bakanlığı (Yeşil Kart Uygulaması Kapsamında)	71
3.5.1.4. 2022 Sayılı Kanun Kapsamında 65 Yaş ve Engelli Aylığı	72
3.5.1.5. İşsizlik Sigortası	74
3.5.1.5.1. Ülkemizde İşsizlik Sigortasının İşleyişi	75
3.5.1.6. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF)	76
3.5.1.6.1. Fonun Kuruluşu, Amacı ve Yapısı	76
3.5.1.6.2. Fonun Gelirleri	77
3.5.1.6.3. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV)	78
3.5.2. Yerel Sosyal Yardımlar	78
3.6. Sosyal Yardım Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar	80

BÖLÜM VI 83

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIMLARIN ETKİSİ: MUĞLA-ULA ÖRNEĞİ ARAŞTIRMA VE UYGULAMA SONUÇLARI

4.1. Literatür Taraması	83
4.2. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Hipotez	85
4.3. Ula İlçesi'nin Sosyo-Ekonomik Analizi	85
4.4. Çalışmada Uygulanan Yöntem ve Örneklem	87
4.5. Araştırma Esnasında Karşılaşılan Zorluklar ve Kısıtlılıklar	89
4.6. Saha Çalışmalarındaki Bulgular	90
4.7. Sosyo-Demografik Bulgular	92
4.8. Görüşme Sonuçlarının Detaylı İncelemesi	93
4.8.1. Medeni Durum Açısından Değerlendirme	93
4.8.1.1. Sonuçların Kendi Kategorisi İçerisinde Değerlendirmesi	94
4.8.1.2. Sonuçların Genel İçerisinde Değerlendirmesi	95
4.8.2. Eğitim Açısından Değerlendirme	96
4.8.2.1. Sonuçların Kendi Kategorisi İçerisinde Değerlendirmesi	97
4.8.2.2. Sonuçların Genel İçerisinde Değerlendirmesi	97
4.8.3. Çalışma Statüsü Açısından Değerlendirme	98
4.8.3.1. Sonuçların Kendi Kategorisi İçerisinde Değerlendirmesi	99
4.8.3.2. Sonuçların Genel İçerisinde Değerlendirmesi	100
4.8.4. Gelir Durumu Açısından Değerlendirme	100
4.8.4.1. Sonuçların Kendi Kategorisi İçerisinde Değerlendirmesi	101
4.8.4.2. Sonuçların Genel İçerisinde Değerlendirmesi	102
4.9. Görüşme Çıktılarının Genel Değerlendirmesi ve Sonuç	103
4.9.1. Yaş Grupları Açısından Değerlendirme	104
4.9.2. Görüşme Sonucu Elde Edilen Bulgular	105

BÖLÜM V 108

SONUÇ VE ÖNERİLER 108

KAYNAKÇA	116
ÖZGEÇMİŞ	128
EKLER	129

KISALTMALAR

- AB:** Avrupa Birliği
ASPB: Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı
BM: Birleşmiş Milletler
ÇBYE: Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi
DB: Dünya Bankası
DDK: Devlet Denetleme Kurulu
DPT: Devlet Planlama Teşkilatı
FGT: Foster Greer Thorbecke
GDD: Gender-Related Development Index
GII: Gender Inequality Index
GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla
GSS: Genel Sağlık Sigortası
HDI: Human Development Index
HDR: Human Development Report
ILO: International Labour Organization
IMF: International Monetary Fund
MEB: Milli Eğitim Bakanlığı
MG: Milli Gelir
OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development
RTÜK: Radyo ve Televizyon Üst Kurumu
SGP: Satınalma Gücü Paritesi
SHÇEK: Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu
ŞNT: Şartlı Nakit Transferi
SSK: Sosyal Sigortalar Kurumu
STK: Sivil Toplum Kuruluşu
SUY: Sosyal Uyum Yardımı
SYDTF: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu
SYDV: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
SYDGM: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
TKİ: Türkiye Kömür İşletmeleri
TL: Türk Lirası
TÜİK: Türkiye İstatistik Enstitüsü

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. İnsani Gelişmişlik Açısından Ülkeler	21
Tablo 2. Bazı Ülkelerde Ortalama Nüfus Artış Hızı ile İşgücü Arzı Artış Hızlarının Yıllık Bazda Karşılaştırması,(1990-1999).....	32
Tablo 3. Sosyal Yardımların Yoksulluk Riski Üzerindeki Etkisi	50
Tablo 4. SYDGM Programları	60
Tablo 5. Yıllara Göre Aşevi Faaliyetlerinden Yararlanan Kişi Sayısı ve Aktarılan Kaynak Miktarı	63
Tablo 6. Yıllara Göre Kömür Yardımı Alan Aile Sayısı ve Dağıtılan Kömür Miktarı .	63
Tablo 7. Sosyal Koruma Kapsamında Yardım ve Maaş Alan Kişi Sayısı (Milyon TL- Bin Kişi)	65
Tablo 8. 2015-2020 Yılları Arası Sağlık Harcamaları	67
Tablo 9. Sosyal Koruma Harcamalarının Yardım Türlerine Göre Dağılımı (Milyon TL)	67
Tablo 10. Eğitim Düzeylerine Göre Öğrenci Başına Eğitim Harcaması	69
Tablo 11. GSS Primi Devlet Tarafından Ödenen Kişi Sayısı	72
Tablo 12. 65 Yaş Aylığından Yararlanan Kişi Sayısı ve Ödenen Miktar	73
Tablo 13. Engelli Maaşı Alan Engelli Bireylerin ve Ayrılan Kaynak Miktarının Yıllara Göre Dağılımı	74
Tablo 14. 2022 Yılı İçin Aylık İşsizlik Ödeneği Hesabı.....	76
Tablo 15. Sosyal Yardım Hizmeti Veren Kamu Kuruluşlarının Sosyal Yardım Harcamaları 2018- 2020	79
Tablo 16. Sosyo-Demografik Bulgular	92
Tablo 17. Medeni Durum Açısından Sosyal Yardımlara Bakış.....	94
Tablo 18. Eğitim Açısından Sosyal Yardımlara Bakış	96
Tablo 19. Çalışma Durumu Açısından Sosyal Yardımlara Bakış.....	99
Tablo 20. Gelir Durumu Açısından Sosyal Yardımlara Bakış.....	101
Tablo 21. Sosyal Yardımların Yoksulluğu Azaltmadaki Etkisine Verilen Cevaplar...	104

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Çok boyutlu yoksulluk ağı	7
Şekil 2. Dünya yoksulluk endeksi	18
Şekil 3. Yoksulluğun boyutları ve göstergeleri	22
Şekil 4. Nüfus ve yıllık nüfus artış hızı	31
Şekil 5. Küresel gelir eşitsizliği	35
Şekil 6. 1990-2022 arasındaki aşırı yoksulluk (2.15\$) sınırında yaşayan nüfus	36
Şekil 7. Türkiye’de Sosyal yardımlardan yararlanan hane sayılarının yıllara göre değişimi	55
Şekil 8. Türkiye’de sosyal yardım harcamaları ve yardım programı sayısı	56
Şekil 9. Sosyal yardım hizmetleri başvuru ve karar akış şeması	61

BÖLÜM I

GİRİŞ

Dar anlamı ile yoksulluk hayatta kalamayacak derecede gelir yoksunluğu anlamına gelmekte ve kamu yönetiminde önemli sorunların başında yer almaktadır. Yoksulluk her ne kadar yalnızca gelirden yoksun olma durumu gibi görünse de yoksulluğa sebep olan birçok faktör bulunduğu için çok boyutlu bir kavramdır. Bu sebeple yoksullukla mücadele alanında kamu mekanizmalarının süreklilik arz edecek politikalar üretmesi gerekmektedir.

Yoksullukla mücadele çerçevesinde yerel ve küresel bazda dolaylı ve dolaysız birçok politika aracı kullanılmaktadır. Ekonomik büyüme ve gelir dağılımındaki adaletin sağlanması amacıyla uygulanan dolaylı politikalar bunlardan bazılarıdır. Doğrudan mücadele politikaları arasında ise istihdama yönelik olarak başta kayıt dışı istihdamın önlenmesi amacıyla verilen teşvikler ve beşeri sermayenin artırılması için uygulanan mesleki bilgi ve beceri artırma programları sayılabilir. Doğrudan olarak yapılan aynı ve nakdi yardımlar ile uygulanan sosyal politikalar ise bu mücadele politikaları arasında önemli bir yer tutmaktadır.

Türkiye’de yoksulluğa bir çözüm olarak görülen sosyal yardımlar üzerine yeterince araştırma ve inceleme yapılamamış, yapılan çalışmalar ise yeterince tatmin edici olamamıştır. Buna rağmen yapılan çalışmalarda, yardımlardan faydalanan kesimlerin bu durumu suiistimal ettikleri, ihtiyaç sahiplerinin belirlenmesinde uygulanan yöntemlerin yetersizliği neticesinde efektif bir yardım sisteminin oluşturulamaması, sosyal yardımların tek bir kurum tarafından yapılmaması neticesinde başta mükerrerlik olmak üzere bir takım adaletsizliklerin olduğu gözlenmiştir. Diğer taraftan kurumlar arası koordinasyon sorunlarının yaşandığı, gelir getirici desteklerin yapılması gerekirken aynı ve nakdi yardımlarla bireylerin tembelleğe sevk edildiği, işgücü arzını artıracak desteklemelerin yeteri kadar yapılamadığı tespit edilmiştir.

Sosyal yardım, temel gereksinimlerini karşılayabilme durumundan yoksun olan kişilere yönelik bir sosyal güvenlik yöntemi ve sosyal hizmet alanıdır. Uygulanan politikalar arasında yer alan “sosyal yardımlar” vasıtası ile kamu yönetimleri yoksulluğu önlemeye çalışmaktadırlar. Devletler tarafından kullanılan ve yoksulluğu engellemeyi hedefleyen bu sosyal yardımlar karşılıksız olup yararlanan kesimden herhangi bir karşılık beklenmemektedir. Ancak sosyal yardımların artan maliyetleri, kapsamı, doğru hedeflere

ulaşıp ulaşmaması yanında, sürekliliği ve sürdürülebilirliği de göz ardı edilmemesi gereken sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak yalnızca yoksullukla mücadele etmeyi hedefleyen sosyal yardımların sürdürülebilirliği yanında uzun vadede yoksulluğa çözüm getirebilmesi de tartışmalıdır.

Çalışmanın amacı sosyal yardımların etkinliğinin ölçülmesidir. Yapılan sosyal yardımların yoksulluğu azaltmada ne denli etkili olduğunu, sosyal yardım alan hanelerin yardım sonrasında yoksulluktan ne oranda uzaklaştıklarını analiz edebilmektir. Bunun neticesinde de sosyal yardımların etkinliklerinin artırılması için neler yapılması gerektiği ile ilgili öneriler geliştirilerek bir yol haritası belirlemektir.

Bu amaçla çalışmanın ikinci bölümünde yoksulluk olgusu ve kavramsal çerçevesi verilmeye çalışılmış, yoksulluğun nedenleri, türleri, ölçüm yöntemleri ve yoksullukla mücadelede uygulanan yöntemler incelenmiştir.

Üçüncü bölümünde yoksullukla mücadelede sosyal yardımların önemi, çeşitleri ve aktörleri temel alınarak, yapılan sosyal yardımların yardım alan kesimlerin hayat kalitesini artırıp arttırmadığı ve bunun sonucunda gelir adaletsizliğini ne kadar düzeltebildiği incelenmeye çalışılmıştır. Sosyal yardımların gelir adaletini sağlayarak yoksulluğun ortadan kaldırılmasına ne ölçüde yardımcı olabileceği ve bu tip yardımların yoksullukla mücadelede etkin olup olamayacağı tartışılmıştır.

Bu bölümde Türkiye ve Dünya’da Yoksulluk ve Sosyal Yardım Mekanizmalarının Ekonomik Etkileri çerçevesinde, Türkiye’de yapılan sosyal yardımlar incelenerek ve gelir adaletsizliklerinin azaltılması yönünde nasıl faydaları olduğu ya da gelir adaletsizliğini nasıl daha da derinleştirebileceği tartışılmaktadır. Bununla beraber salt yardımseverlik şeklinde tanımlanmaması gereken sosyal yardımların daha efektif ve yerinde uygulanmasının yöntemleri incelenmektedir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise saha araştırması yapılarak Muğla ilinin Ula ilçesinde sosyal yardım alan kişilerin sosyal yardımdan ne ölçüde faydalandıkları, bu yardımların yeterli olup olmadığı ve ilçedeki yardım alanların sosyal yardımlardan beklentileri analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla sosyal yardımlarının etkinliğinin ölçülmesi konusunda daha önce yapılmış olan saha araştırmaları incelenmiştir. Yaptığımız saha araştırması 13 soruluk anket üzerinden yardım alanların hanelerinde “yapılandırılmış görüşme” yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Bu sayede sosyal yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkileri bizzat bu yardımlardan faydalananlardan alınan bilgiler doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Çalışmada kamusal yardım alan vatandaşların kimlik bilgileri ve ailevi bilgilerine ulaşmakta güçlük çekilmesi ve bunun sonucunda da istatistiki bilgilerin kesin olarak elde edilememesine karşın, TÜİK tarafından derlenen veriler değerlendirilmeye alınmıştır.

BÖLÜM II

YOKSULLUK OLGUSU VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yoksulluk Kavramı

Yoksulluk kavramı, üzerinde fikir birliğine varılmış tek bir tanımı olan bir kavram olmaktan ziyade çeşitli etkenlere dayanılarak ve bu etkenlerin dinamiklerine göre değişkenlik gösteren çok boyutlu bir kavramdır. Her ne kadar yoksulluk literatürde asgari bir sınır belirlenerek bu sınırın altında kalanların yoksul olduğu tanımına dayansa da bu husus herkes tarafından kabul görmemiş ve insanların ihtiyaçlarının yaşadıkları toplum tarafından belirlendiği, bu ihtiyaçların da toplumdan topluma ve hatta ait oldukları toplumda dönemselsel olarak da farklılık göstermektedir (Townsend, 1979, s,59).

Literatürde yoksullukla ilgili birçok tanımlama bulunmaktadır. Yoksulluk kavramı yoksulluğun boyutu ile ilgilidir ve bu da yoksulluk boyutunun belirlenmesinin istenildiği bölgeye ve ülkeye göre farklılık göstermektedir. Yoksulluğun boyutunun belirlenebilmesi için de yoksulluğun ölçülebilir olması gerekmektedir. Ancak kavramın çok çetrefilli ve karmaşık olmasından dolayı ölçümü konusunda tereddütler olması konunun önemini azaltabileceğinden bazı ölçüm yöntemleri geliştirilmesi gerekmiştir. Bu noktada yoksulluk ölçümünde kullanılan “yoksulluk çizgisi” kavramı literatürde yerini almıştır. Bu kıstaslara göre kişiler yoksul ya da değil şeklinde belirlenebilir. Yoksulluk çizgisi kavramının ilk olarak 1880 yılında Both tarafından bulunduğu ve ilerleyen süreçte 1899 yılında Rowntree tarafından geliştirildiği görüşü hakimdir. Ancak daha sonra yapılan araştırmalarda yoksulluk çizgisi kavramının aslında, tahmin edilenden on yıl önce, 1870 yılında İngiltere’de bazı şehir ve okullarda yapılan çalışmalar neticesinde ortaya çıktığı tespit edilmiştir. İngiliz milli eğitimi okul maliyetlerini karşılamada yetersiz kalan aileleri tespit etmek amacıyla yaptıkları çalışmalarda bir yoksulluk çizgisi belirlemeye çalışmışlardır. Bu amaçla birçok yöntem denemişlerdir. Bu çizgiyi belirlerken hem doğru bilgiye ulaşma noktasında ailelerin güvenilir olmaması hem de aylık gelirlerin sürekli değişiyor olması çalışma açısından kısıtlılık getirmiştir. Bu sebeple günümüze kadar yapılan çalışmalar ışığında kavram geliştirilmiş ve şimdiki halini almıştır (Şenses, 2009, ss.108,109).

Rowntree 1901 yılında İngiltere York üzerinde yoksullukla ilgili bir araştırma yapmış ve Both’un Londra üzerine yaptığı araştırma ile kıyasladığında verilerin örtüşüğünü tespit etmiştir. Rowntree bu çalışmasında tek bir yoksulluk sınırından

değil, dereceli olarak bir yoksulluk sınırı belirlemiştir. Rowntree yoksulluk sınırını belirlemek adına gıda, giyim ve barınma ana başlıklar olmak üzere üç kıstas üzerinden çalışma yürütmüş ve en azından bu temel ihtiyaçları karşılayacak bir gelir seviyesi hesabı ile yoksulluk sınırını tespit etmek istemiştir. Bu hesaplamalar ışığında da yoksulluk seviyeleri arasında bir derecelendirme yapmıştır. Kavram olarak temel ihtiyaçlarını karşılayamayan kişilerin “yoksul” olarak kabul edileceğini belirtmiştir (Rowntree 1901’den aktaran: L.L. Price, ss.57, 58).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 1976 yılındaki çalışmasında, yoksulluk kavramını “hayatta kalabilmek için mutlak manada tüketilmesi gereken temel ihtiyaçlar” yaklaşımı üzerinden ele almış ve insanın giyim, barınma, beslenme, eğitim ve sağlık gibi bu temel ihtiyaçlarından temel seviyede faydalanamayan kesimi yoksul olarak kabul etmiştir. Yoksulluk kavramının açıklanmasında Galbraith tarafından göreceli bir bakış açısı da geliştirilmiştir. Buna göre kişilerin yoksulluklarının tespit edilmesinde kişinin geliri toplumun bütününün geliri ile birlikte değerlendirilir (Wagle, 2002 s.156,157).

Townsend benzer şekilde yoksulluğu geniş kapsamda açıklamış ve yoksulluğun yalnızca gelir yoksunluğu ile açıklanamayacağını aynı zamanda bireylerin toplumdan dışlanmasına neden olacak şekilde toplumsal faaliyetlere katılamama sonucu sosyal hayata entegre olamama, insani yaşam koşullarına sahip olamama ve yaşamsal olanaklara erişememe şeklinde ifade etmiştir (Townsend, 1979, s,31).

Amartya Sen yoksulluk kavramını yaşam standartları bağlamında ele almış ve farklı bir boyut getirmiştir. Yoksulluk yaşam standartları açısından kişiden kişiye değişen bir olgudur. Yaşam kalitesini belirleyen birçok standart vardır ancak bunlardan birkaç tanesi sıralamada ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda insan istediği hayatı yaşarken mutsuz olabileceği gibi, tahayyül ettiği hayatı yaşayamasa da mutlu olabilir. Sen insanların yaşam standartları içerisinde mutlu olma koşulunu elde ettiği fayda açısından değerlendirir. Bu yaklaşıma göre kişi sahip oldukları bakımından daha fazla faydaya sahipse kendi açısından yoksul değildir denilebilir. Sen burada yoksulluğun yaşam standardı bazlı klasik değerlendirmeden farklı olarak, kişinin sahip olduğu hayat kapasitesi ve işlevinin kendisine ne derecede fayda sağladığı açısından değerlendirme yapmıştır. (Sen, 1984, s.3-49). Sen’in bu değerlendirmesi klasik yoksulluk tanımlarından oldukça farklıdır.

Oppenheim ve Harker yoksulluk kavramını çok boyutlu ve zamana, cinsiyete, yere, içinde bulunulan duruma göre değişken olarak tanımlamaktadır. Yoksulluk üstesinden gelinmesi zor ve acı veren bir durumdur. Yoksulluk nihayetinde hastalık halinden kurtulma, konforlu bir barınma imkanına sahip olma, sağlık imkanlarından

faydalanabilmeyi kısıtlayan duygusal, sosyal ve maddi açıdan yoksun olma durumudur (Oppenheim ve Harker, 1996, s.4-5).

Birleşmiş milletler 2001 raporunda yoksulluğu maddi imkanlardan yoksunluğun yanında kullanılabilir temiz içme suyuna ulaşmada güçlük çekme, eğitim imkanlarından faydalanamama ve demokratik siyasi haklarını kullanamama olarak çok boyutlu bir şekilde tanımlamıştır. Dünya Bankası yoksulluğun çok yönlü bir olgu olduğundan hareketle; aç kalmak, eğitim alamamak, sağlık haklarından faydalanamamak, özgürlük haklarını kullanamamak, sosyal imkanlardan faydalanamamak, işsiz kalmak ve iş bulamamak şeklinde tanımlamıştır (Güler, 2011, s.87).

TÜİK'e göre basit anlamda yoksulluk kişinin ana gereksinimlerini karşılayamama durumu olarak tanımlanırken ayrıca dar ve geniş anlamda da bir yoksulluk tanımı yapmıştır. Buna göre barınacak yer bulunamaması ve beslenme ihtiyacını karşılayamama sonucu ölüm dar anlamda yoksulluğu ifade ederken; gıda, barınma ve giyim ihtiyaçlarını karşılayabilmesine karşın toplumun gerisinde kalma durumu ise geniş anlamda yoksulluğu ifade etmektedir (TÜİK, 2008).

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere yoksulluk çok boyutlu bir kavramdır. Yoksulluk kavramı finansal, ekonomik, sosyal, maddi, sosyal, sağlık, çevresel ve mevsimsel boyutta açıklanabilir.

Özet olarak şekil-1 de gösterildiği üzere, finansal boyutta yoksulluk hiçbir geliri olmayan veya yeteri kadar gelire sahip olamayan ya da geliri ülkenin yoksulluk sınırı altında olanlardır. Temiz hava ve su kaynakları gibi doğal sermayeden, yetersiz altyapı ve üstyapı gibi fiziki sermayeden, yeterli gelir sağlayacak iş imkanlarından yoksun olma durumu yoksulluğun ekonomik boyutunu göstermektedir. İnsan onuruna yakışır yaşam koşullarından, mobilya, beyaz eşya gibi ev araç gereçlerinden ve donanımlardan yoksun olma durumu yoksulluğun maddi boyutudur. İçinde yaşanılan toplumda entegre olmayı sağlayacak sosyal ilişki ağından ve kültürel etkinliklerden yoksun olma durumu yoksulluğun sosyal boyutudur. Sağlıksız çevresel koşullarda, suç oranlarının yüksek ve altyapısı yetersiz ortamlarda yaşanılması yoksulluğun çevresel boyutunu göstermektedir. Yağmur ve kar yağması sonucu afetsel bazda yaşam koşullarının zorlaşması, okul sezonu açılması sonucu dönemsel olarak maddi ihtiyaçların artması sonucu yoksunluk hissedilmesi yoksulluğun mevsimsel boyutunu göstermektedir. Sağlık kuruluşlarından yeteri kadar hizmet alamama, sürekli hastalıklı olma durumu, yaşam süresinin kısa olması gibi etmenler de yoksulluğun sağliksal boyutunu ifade etmektedir (Gweshengwe, Hassan, 2020, s.4-6).

Finansal Boyut	<ul style="list-style-type: none"> • Yeterli gelirden yoksun olma, • Sürekli borçlu olma durumu.
Ekonomik Boyut	<ul style="list-style-type: none"> • Doğal, fiziksel ve insani sermayeden yoksun olma, insan onuruna yaraşır hayat standardına sahip olamama. • İş imkanlarından yoksun olma.
Maddi Boyut	<ul style="list-style-type: none"> • Düşük kalitede temel tüketim mallarına sahip olma ya da hiç olamama. • İhtiyaç olan giyim ve yaşam malzemelerinden yoksun olma.
Sosyal Boyut	<ul style="list-style-type: none"> • Sosyal ilişki ve bağlantılardan yoksun olma, topluma sosyal olarak entegre olamama. • Sosyal ve kültürel aktivitelerden sınırlı olarak faydalanabilme.
Çevresel Boyut	<ul style="list-style-type: none"> • Yoksul insanların olduğu bir çevrede yaşama. • Yaşanılan çevrenin altyapı ve üstyapı yetersizlikleri.
Mevsimsel Boyut	<ul style="list-style-type: none"> • Hava şartlarının değişmesi sonucu sert hava koşullarında yaşamsal zorluklar. • Okulların başlaması sonucu giderlerin artması.
Sağlık Boyut	<ul style="list-style-type: none"> • Sağlık kuruluşlarından yeteri kadar hizmet alamama. • Yüksek stres, kısa yaşam süresi, hastalıklara karşı kırılganlık.

Şekil 1. Çok boyutlu yoksulluk ağı
Kaynak: Gweshengwe, Hassan, 2020, s.6

2.2. Yoksulluk Türleri

2.2.1. Mutlak Yoksulluk-Görelî Yoksulluk

Yoksulluk temel olarak sosyolojik açıdan mutlak ve görelî olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkar ve her iki halinde de gelir seviyesi esas alınarak sayı ile ifade edilen bir sınır belirler ve bu sınırı baz alarak yoksulluğu tanımlar.

Mutlak yoksulluk; bireylerin biyolojik anlamda en temel ihtiyaçları olan ve yaşamlarını sürdürebilmeleri için asgari düzeyde gerekli olan gıda, barınma ve minimum sağlık hizmetlerini karşılayacak gelirden yoksun olması durumudur (Erdem, 2006, s.327; Kuyurtar, 2003, s.111). Mutlak yoksulluk kavramını resmi olarak ilk defa dönemin Dünya Bankası başkanı McNamara dile getirmiştir. Buna göre mutlak yoksulluk kişilerin hastalıktan kurtulabilmek için yeterli sağlık, cahillikten kurtulmak için gerekli eğitim, yeteri kadar beslenme için gıda gibi imkanlara ulaşabilecek gelire sahip olamama durumu olarak ifade edilmektedir (McNamara, 1981a, ss. 238-239).

Görelî yoksulluk; Adam Smith'e göre mutlak yoksullukta belirtilen temel hayati ihtiyaçların karşılanabilmesine karşın, toplumdaki ortalama sosyal imkanlara ulaşamama ve toplumun genel refah düzeyinin altında kalma durumudur (Arpacıoğlu, 2011, s.63). Mutlak yoksulluk bireyin biyolojik bir varlık olmasından hareketle temel ihtiyaçlarına odaklanırken, görelî yoksulluk aynı zamanda sosyal bir varlık olmasından hareketle kültürel ve sosyal ihtiyaçlarının da ne oranda karşılanabildiği ile ilgilenmektedir (Gürses, 2007, s.62). Bu haliyle görelî yoksulluk bireyler arasındaki gelir dağılımına odaklandığından bölgeler ve ülkeler arasında gelir dağılımı açısından karşılaştırma yapma imkanı da sunar.

2.2.2. Objektif Yoksulluk-Sübjektif Yoksulluk

Yoksulluk kavramsal olarak birçok farklı bakış açısı ile mutlak ve görelî yoksulluk tanımlanmasına karşın çok boyutlu bir anlam içerdiğinden bu tanımlamalar çok yeterli olmamaktadır. Yukarıda da bahsedildiği gibi yoksulluk tanımı ülkeden ülkeye ve kişilerin beklentilerine göre de farklılıklar gösterebilmektedir. Bu çerçevede objektif ve sübjektif olması bakımından da ayrıca tanımlanmıştır.

Objektif yoksulluk; mutlak yoksullukta olduğu gibi yalnızca kişinin temel ihtiyaçları ile değil, toplumun yaşam standardı ortalamasının altında kalıp kalmadığı ile ilgili yorum yaparak yoksul olup olmadıklarına karar verir. Bu çerçevede yoksulluğun oluşumuna kaynak oluşturan hususların ne olduğuyla ve bu hususların giderilmesi yoluyla yoksulluğun azaltılması için hangi yöntemlerin uygulanması gerektiğiyle ilgili bir tanımlama yapmaktadır (Lok-Dessallien, 1999, s.3). Bu nedenlerin en belirgin olanlarından biri olan gelir eksikliğinin yanında eğitim ve sağlık hizmetlerinden yeterince faydalanamama, toplumun sahip olduğu genel sosyal ortama katılamama gibi sorunları, toplumun geneline bakarak bir ortalama oluşturun bu sebeplerin ortadan kaldırılması ve

yoksulların da bu ortalama imkanlara sahip olması için ne gibi politikalar uygulanması gerektiği ile ilgilenir.

Subjektif yoksulluk yaklaşımında ise kişilerin beklentileri ön plandadır. Kişi toplum içerisinde kendisini görmek istediği yerde ve ihtiyaçlarını karşılayabileceği bir düzede değilse kendisini yoksul hissedecektir (Drewnowski, 1977, s.183). Özetle kişinin tatmin düzeyi ile alakalı bir tanımlama yapmaktadır.

2.2.3. Konjonktürel Yoksulluk - Yapısal (Nesiller Arası) Yoksulluk

Nesiller arası yoksulluk kavramı özetle kişinin doğduğu aile yapısı sebebi ile eğitim, barınma, sağlık gibi asli hizmetlerden yeterince faydalanamaması sonucunda yetişkinlik döneminde de yoksul olması durumudur. Bu durum istisnaları olsa da kuşaklar arasında bir döngü halinde devam eder. Yoksulluk döngüsünün devamına sebep olan unsurlar arasında aile yapısı sebebiyle kız çocukların özellikle eğitimden ve gelişmelerini sağlayacak bazı imkanlardan mahrum bırakılması, dini ve geleneksel inanışlar ile ırk, dil vs gibi ayrıştırıcı unsurlar sebebi ile azınlık kalınan kesimlerin temel haklarının yokmuşçasına davranılması da sayılmaktadır (UNDP, 2004, s.3).

Yoksul ailelerde yetişen çocuklar yetişkin olduklarında yoksullukla mücadelede zorluk çekebilmektedir. Bu kişilerin çalışma yaşamlarında düşük ücret alacakları, uzmanlık gerektirmeyen ve düşük vasıflı işlerde çalışma ihtimalleri yüksektir (Lesner, 2018, s.969). Bu sebeple de yoksulluğun nesiller arasında devam etmesi olasıdır. Diğer bir görüşe göre de yoksulluğa ne kadar uzun süre maruz kalınırsa yoksulluktan kurtulma süresi de o kadar uzamaktadır (Jr ve Adelman, 2009, s.1). Tüm bunların yanında imkansızlıktan dolayı yetersiz beslenme sonucunda öğrenmede güçlük ve beceri ediniminde yaşanan yetersizlikler de ileriki dönemde bu çocukların yoksulluk içerisinde olmalarına zemin hazırlayan unsurlardır (UNDP, 2004, s.4).

Günün koşullarının neden olduğu konjonktürden kaynaklı atılan adımlar, yapılan uygulamalar sonucunda şartların değişmesi de hem yeni yoksul kesimin oluşmasına hem de mevcut yoksul kesimin yoksulluklarının derinleşmesine sebep olmaktadır. Konjonktürel dalgalanmalar neticesinde iş alanlarının daralması sonucu oluşan işsizlik, üretim faktör ve girdi fiyatlarının artması sonucu iş sahiplerinin daralmaya gitmesi ya da tamamen iş yerlerini kapatması neticesinde dolaylı olarak bir yoksullaşmadan bahsedilebilir.

Yakın zamanda örneği de olan COVID-19 salgını gibi beklenmeyen olaylar da bulunan dönemin konjonktürel yapısının değişmesine sebebiyet vererek yoksullaşmaya sebep olabilmektedir. Örnek verecek olursak salgın sebebi ile duran uluslararası ticaret, evlere kapanma neticesinde küçük esnafların iş yerlerini kapatmak zorunda olmaları, vatandaşın tüketim ve yaşam alışkanlıklarının değişmesi bazı kesimlerin yoksullaşmasına sebep olurken, bazı kesimlerin de yoksulluklarını daha da derinleştirmiştir.

Ekonomik krizlerin yaşandığı daralma dönemleri de konjonktürel değişiklikler arasında sayılabilir. Krizlerin atlatılabilmesi adına atılan adımlar ve uygulanan sıkı para politikası neticesinde yatırımların azalması ve tüketimin daralması yoksullaşmayı hızlandırmaktadır.

Tüm bunlar birlikte değerlendirildiğinde günün koşullarında yoksul olmayan kesim, koşulların değişmesi sonucunda yoksul duruma düşebilmektedir. Buna **konjonktürel yoksulluk** denilmektedir.

2.2.4. Kentsel Yoksulluk – Kırsal Yoksulluk

Bil hassa gelişmekte olan ülkelerde üretim ve iş alanlarında farklılıklar ve dönüşümler olması ve üretimin farklı alanlara kayması sebebi ile tarım alanında mevcut olan gizli işsizliğin görünür olması sonucunda **kırsal yoksulluk** ortaya çıkmıştır (Ak, 2016, s. 303). Bunun yanında özellikle küreselleşme ile birlikte kentsel alanda oluşan iş alanlarına duyulan ilginin ve yaşam standartlarının daha iyi olması beklentisinin etkisiyle, büyük şehirlere göçün artması sonucu, beklenenin aksine kentsel alanlarda işsizliğin artması ve göç eden kişilerin yaşam standartlarının kötüleşmesi sonucu **kentsel yoksulluk** kavramı ortaya çıkmıştır. Yoğun göç neticesinde de kentsel alanların altyapı sorunları yaşaması, çarpık kentleşmenin ortaya çıkması ve bunlara bağlı olarak suç oranlarının da artması sonucu kentsel yoksulluk derinleşmeye başlamıştır (Bıçkılı, 2005, s.105).

Küreselleşme ile beraber toplumsal gelir dağılımı yoksul kesim aleyhine değişmekte ve zengin kesim daha da zenginleşirken yoksul kesim daha da yoksullaşmaktadır (Yılmaz, 2012, s.263). Kentsel yoksulluk şartlarının oluşması ile beraber toplumda yoksul olmayan kişiler görece daha yoksul duruma düşerek, toplumsal ve sosyal imkanlardan faydalanamama durumuna gelerek yoksulluğun derinleşmesine ve kalıcı hale gelmesine sebebiyet vermektedir (Saçlı, 2019, s.11).

2.2.5. Gelir, İnsani ve Çok Boyutlu Yoksulluk

Gelir kriterine dayanan yoksulluk yoksulluğu nesnel olarak tanımlamaya yöneliktir. Bu kritere göre yoksulluk; açlıktan ölmek üzere veya yetersiz beslenme ile hastalığa neden olan bir beslenme düzeni, şiddetli fiziksel açlık, barınma ve giyinme ihtiyacından yoksunluk, asgari sağlık hizmetlerinden yoksunluk gibi durumları; yani yaşamı devam ettirebilmek için gereken unsurlardan mahrum kalmayı ifade eder. Rowntree yoksulluğu *gelir kriteri* açısından tanımlayan ilk araştırmacıdır ve yoksulluğu minimum harcama ile en yüksek fiziksel verimin elde edilmesi şeklinde ifade etmiştir. Yani fiziksel sağlığı koruyacak kadar harcama yapılmalı ve alınan ürün ekonomik açıdan en uygun ürün olmalıdır (Rowntree, 1941, ss.102-103).

Yine bu kritere göre yapılan tanımlamalarda Baran ve Sweezy yoksulluğu, gelirin bulunulan zaman için asgari geçim standartlarını karşılamaya yetmediği toplum üyelerinin içinde buldukları durum olarak tanımlamışlardır (Baran ve Sweezy, 1966, s.281). Gelir düzeyine göre yapılan yoksulluk tanımlarının genelinde vurgulanan en yaygın unsur gelirin azlığı veya yetersizliğidir.

İnsani yoksulluk kişilerin yoksulluk ölçütlerinde yalnızca sahip olunan mülk ve maddiyat kriterlerin göz önüne alınmadığı, bunun yanında insani olarak yaşamalarını sağlayabilecek yaşam standartlarından yoksun olmasıdır (Şenkal, 2005, s.395). UNDEP'e göre de yoksulluk yalnızca gelir düzeyindeki azalmadan ziyade insanın cahillik durumu, sağlık sorunlarından kaynaklı hususlar ve ana sosyal ihtiyaçların karşılanması noktasında ihtiyaçlarının karşılanamaması gibi insan yaşamını etkileyen bir husustur (UNDEP, 2008). Diğer taraftan toplumda yaşayanların yeteri kadar eğitim ve sağlık sisteminden faydalanamamaları, devletin sunmuş olduğu sosyal hizmetlerden yeterince yararlanamaması ve gelecekleri ile ilgili kaygı halinde olmaları da insani yoksulluk kavramı dahilinde sayılan hususlardır (Savcı Köroğlu, 2022, s. 301).

Kişiler gerek yukarıda sayılan gerekse de farklı durumlardan kaynaklı, yaşamları süresince ya da belirli dönemlerinde kimi imkanlardan yoksun kalabilmektedirler. Bu yoksunluğun şiddeti ve boyutları da içinde bulunulan duruma göre farklılık göstermektedir. Bununla beraber burada sayılan ana unsurların haricinde birçok yoksulluk türünden literatürde bahsedilmektedir. Yoksulluğun sebebi, boyutu, niteliği, etkileri ve tanımı; zamana, mekana, bakış açısına ve kişilerin özel durumlarına göre farklılık gösterir, bu sebeple de yoksulluk *çok boyutlu* bir kavramdır.

2.3. Yoksulluğun Nedenleri

Yoksulluk çok boyutlu olduğundan nedensellik bağlamında da birçok dinamiği içinde barındırmaktadır. Yoksul duruma düşme kişisel özelliklerden kaynaklanabileceği gibi kişinin elinde olmayan çevresel etkenlerden de kaynaklanabilmektedir. Bunlar arasında uygulanan ekonomi politikaları, yaşanan ülkenin dinamikleri, siyasi ve politik gelişmeler gibi unsurlar olabilmektedir. Yoksulluk nedeninin kişiden mi yoksa dış etmenlerden mi kaynaklandığı ise yaşanan ülkeye, coğrafyaya ve o anki ülke şartlarına bağlıdır. Farklı ülkelerde farklı nedenler olabileceği gibi, aynı ülke içerisinde farklı demografik şartlara bağlı farklı nedenler de olabilmektedir (Şenses, 2009, s.145, 146).

2.3.1. İş ve Geçim Kaynaklarının Yetersizliği

Yoksulluğun oluşumunda en önemli nedenlerden biri insanların hayatlarını devam ettirmeleri için sağlayacakları bir gelir elde edememeleridir. Her ne kadar bir iş imkanı sonucu elde edilecek gelir yoksulluğu önlemede tek başına yeterli olmasa da insanların en azından temel yaşam standartlarını karşılayacakları bir gelir elde etmeleri gerekir. Yoksulluğa sebep olan sürekli hastalık, yaşlılık, engellilik gibi fiziksel yetersizlikler ve özel haller var olmuş olsa da yoksulluğun temel nedeni işsizliktir (Gürdoğan, 2003, s.34). Bu nedenle gerek kentlerde gerek kırsal alanlarda iş imkanları oluşturulması, özellikle kırsal alanlarda tarım ve hayvancılık bağlamında geçim kaynakları oluşturmak ve var olanlara destekler vererek geliştirmek büyük önem arz etmektedir.

İşsizlik ve yoksulluk arasında yakın ilişki bulunmaktadır. Yoksulluğun ana sebeplerinden biri olan işsizlik ve işgücüne yeterince katılamama durumu sonucu yoksulluk derinleşebileceği gibi aslında yoksulluk da işsizliği artırmaktadır (Gündoğan, 2003, s.161). İşgücü piyasalarından anlaşılması gereken yalnızca işsizlik olmamalıdır. Yoksulluk ile işsizlik arasındaki ilişki değişen dinamiklere bağlı olarak farklı şekillerde ortaya çıkar. Bazı ülkelerde eğitim durumu yüksek olduğundan iş bulmakta zorlananlar olduğu gibi, bazı ülkelerde de ekonomik nedenlerle işsiz kalan ya da iş arayışında olup da iş bulamayanlar olabilir. Bu nedenle farklı ülkelerde yoksulluk profili farklı şekillerde ortaya çıkar. İşgücüne katılım yüksek olsa da ücret politikaları eğer geçinmeye yetecek şekilde düzenlenmemişse işsizlik oranı düşük olsa da yoksulluk var olmaya devam edecektir. Bunun yanında işsizlik süreleri de yoksulluğun boyutu hususunda belirleyici bir bileşendir. (Şenses, 2009, ss.167-169).

Kimi ülkelerde yapılan bazı çalışmalar bir gelir kaynağı olarak tarımsal üretimin desteklenmesi ve artırılmasının yoksulluğu azaltıcı bir etkisinin olduğu bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Wiggins, Irz ve Thirtl yoksulluğun azaltılması üzerinde tarımsal üretimdeki artışın nasıl bir etkisi olduğunu araştırmış ve tarımsal ürünlerde %30'luk bir artışın, yoksulluğu %25 oranında azalttığını tespit etmiştir. Yine Endonezya'daki bir araştırmada Gıda ve Tarım Örgütü'nün raporuna göre tarımsal üretimdeki artış yalnızca kırsal yoksulluğu değil kentsel yoksulluğu da azaltmaktadır. Çalışmaya göre tarımsal gelişmenin kırsal yoksulluğu %50 azaltırken aynı anda kentsel yoksulluğu da %36 oranında azalttığı görülmüştür (Öztürk, 2008, s.618).

Tüm bu çalışmalar ve açıklamalar birlikte değerlendirildiğinde iş ve geçim kaynakları ne kadar geliştirilebilirse yoksulluğun o kadar azaldığı görülmektedir.

2.3.2. Çatışma ve Savaş Ortamının Varlığı

Çatışma ortamı ve savaş durumları, bu ortam içerisinde bulunan bütün insanların ve özellikle de çocuklar yeteri kadar gıda alamadıklarından ciddi sorunlara sebep olur. Savaş sonucunda kanalizasyon, su kaynakları gibi tüm altyapı ve kaynaklar zarar göreceğinden savaş ortamı içerisinde bulunanlar kalıcı bir yoksullukla karşı karşıya kalabilmektedirler. Burada yoksulluğun ne kadar derinleşeceği savaşın ne kadar süreceği, savaşa maruz kalan ülkenin gelişmişlik düzeyi ve savaşın şiddeti ile ilgilidir.

Irak'ın taraf olduğu Körfez savaşı bunun örneklerinden biridir. BM'nin uygulamış olduğu ağır yaptırımların ardından gelen savaş ortamı ile birlikte ülke kaynakları yıkıma uğramış, iş imkanları tamamen bitmiş ve neticesinde düşen gelir sonucu gıda fiyatlarının da artması ile derinlemesine bir yoksulluk oluşmuştur. Savaşın sebep olduğu kanalizasyon, şebeke suyu gibi altyapıların da zarar görmesi sonucu insanlar yetersiz beslenme, hastalık ve susuzluktan hayatlarını katbetmişlerdir (Dreze ve Gazdar, 1992, s.926).

Benzer şekilde günümüzde yaşanan Ukrayna ve Gazze savaşlarında özellikle Filistin halkının ciddi bir yoksulluk ile karşı karşıya kaldıkları aşikardır. Filistin'in çok gelişmiş olmaması, yeteri kadar askeri güce ve teknolojiye sahip olmaması ve İsrail'in hiçbir savaş kuralı gözetmemesi sonucu çok şiddetli bir soykırım uygulaması sonucunda Ukrayna'ya oranla daha fazla yoksulluk çekilmektedir. Aynı durum yine iç savaşın devam ettiği Suriye'de de görülebilmektedir.

2.3.3. Yüksek Yaşam Maliyetleri

Yaşamak için asgari düzeyde ihtiyaç duyulan bileşenlerin maliyetleri ne kadar yüksek olursa ona erişim o kadar zorlaşacaktır. Özellikle enflasyonist ortamda yaşam maliyetleri sürekli yükselme eğilimindedir ve bu durum yoksulluk ve açlık sınırlarının sürekli yükselmesine sebep olmaktadır. Bu ortamda yoksul sayılmayacak olan bireyler dahi alım güçleri düştüğünden yoksullaşmaya başlamakta, zaten yoksul olan kesim de yaşam maliyetleri artmadan önce elde edebilecekleri yaşamsal bileşenlere dahi erişemeyerek yoksullukları daha da derinleşmektedir.

2.3.4. Ayrımcılık ve Dışlama

Ayrımcılık ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklı boyutlarda ortaya çıkabilen bir kavramdır. Ancak genel anlamda cinsiyet, din, ırk gibi hususlarda ayrımcılığın dünya genelinde artış gösterdiği ve bu hususun da yoksulluk sebepleri arasında önemli bir neden olduğu görülmektedir (Şenses, 2009, s.173). Ayrımcılık neticesinde imkanların ve fırsatların belirli guruplara verilmesi, diğer gurubun bu fırsatlardan faydalanamaması neticesinde iş bulamamasına ya da düşük ücretli işlere mecbur kalmalarına sebep olmaktadır (Yılmaz, 2006, s.40). Ayrımcılık aynı zamanda, ayrımcılığa uğrayan kesimin toplumdan dışlanmasına ve toplumun sosyal imkan ve olanaklarından yeterince faydalanamamalarına neden olacaktır.

Sosyal dışlanma ile yoksulluk arasında kesin anlamda bir ilişki olduğu konusu her ne kadar tartışmalı olsa da dışlanma ve ayrımcılığın yoksulluğa etki ettiğinden söz edilebilir. Atkinson, sosyal dışlanmanın, yoksulluk kavramının farklı bir biçimde ifade edilmiş şekli olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca sosyal dışlanmışlık yaşayan her insanın yoksul sayılmayacağı, ya da yoksul olsa dahi sosyal dışlanmışlık yaşamayan insanların da olduğunu ifade etmiştir (Atkinson ve Davoudi,1999, s.234, Bhalla-Lapeyre, 2001, s.96).

Her ne kadar gelir, eğitim, sağlık ve barınma gibi imkanlara ulaşamamak yoksulluğu tanımlasa da tüm bunların yanında topluma her insan kadar eşit oranda katılma ve toplumda yaşayan diğer insanlarla eşit haklara sahip olmasını engelleyecek dışlama ve ayrımcılık da yoksulluğa sebep olmaktadır (Gündoğan, 2008, ss.42-43).

2.3.5. Eğitim Eksikliği

Eğitim eksikliği, ihtiyaçları karşılamaya yönelik gelir sağlamaya yönelik iş imkanlarından faydalanamama sonucu dolaylı olarak yoksulluğa sebep olduğu gibi, hak

arama noktasında da yetersizliğe sebep olacağından doğrudan yoksulluğun sebebi de olabilmektedir.

Eğitim eksikliğinin sebeplerinden biri ise eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanamamasıdır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu eşitsizlik şiddetli olarak kendini gösterebilmektedir. Eğitimde oluşan eşitsizlik toplumun refah kaybına uğramasına sebebiyet verir. Yoksulluktan kurtulmanın ve geçim kaynağı elde edecek şekilde üretken olmak için beşeri becerilerin geliştirilmesi şarttır. Beşeri sermaye de gerek fiziki gerek teorik olarak eğitim alınması ile sağlanabilecektir. Sonuç olarak bu ortam eşit şekilde sağlanamaz ise refah kaybı ve gelir eşitsizliği sonucunda toplumsal yoksulluk ortaya çıkacak ya da var olan yoksulluk derinleşecektir (Thomas, V., Wang, Y., Fan, X., 2001, s.3).

2.3.6. Koruyucu Sağlık Sisteminin Yetersizliği

Ülkelerin sosyal bir devlet anlayışı olarak sağlık harcamalarını azaltması ya da yeteri kadar sağlık hizmeti vermemesi en fazla yoksul kesimi etkilemektedir. Bunun yanında özel sağlık kuruluşları devlet hastanelerinin alternatifi olmaktan ziyade tamamlayıcısı konumuna gelmiş durumdadır. Hal böyle olunca yoksul sayılabilecek kesim sağlık hizmetlerinden faydalanmak istediklerinde bütçeleri ile karşılayamayacakları bir maliyetle karşı karşıya kalmakta ve sağlıklı yaşam koşullarında hayatlarını idame etmek zorunda kalmaktadırlar. Aynı zamanda gelecek nesiller de sağlıklı yaşam koşullarına mahkum olmaktadır. Sağlık hizmetlerinin kişisel bazda fayda sağladığı düşünülse de aslında gelecek nesilleri de etkileyeceği göz önüne alındığında toplumsal faydası daha ağır basmaktadır (Kılıç, 2015, s.134).

2.3.7. Açlık, Yetersiz Beslenme, Sağlıklı Gıdaya Erişim Sorunu

Açlık ve yetersiz beslenmenin insan sağlığı bakımından olumsuz sonuçlar doğurduğu ve çeşitli hastalıklara sebep olduğu bilimsel araştırmalar neticesinde kanıtlanmıştır. Yetersiz beslenen ya da sağlıklı gıdaya ulaşamayan bireyler genel olarak daha çabuk hastalanacağı ve vücut dirençleri olmayacağı için çalışmakta güçlük çekecekler ve neticesinde ihtiyaçlarını karşılayacak bir gelir elde edemeyeceklerdir.

Fiziksel hastalıkların yanında yetersiz beslenme aynı zamanda psikolojik sorunlara da sebep olacak, insanların topluma adapte olmaları zorlaşacağından kaynaklara erişim noktasında da bazı zorluklar yaşayabileceklerdir. Aslında yoksulluk ve

yetersiz beslenme birbirlerinin sebepleri olan unsurlardır. Yoksul kişiler yetersiz beslendiğinden yoksulluktan kurtulamayacağı gibi yetersiz beslenenler de yoksullaşacağından bu durum kısır döngü halinde devam edecektir.

2.3.8. Büyüme ve Gelir Dağılımı

Ülkelerin büyümeleri her anlamda olumlu karşılanmakla beraber yoksulluk üzerinde de olumlu sonuçlarının olacağı değerlendirilmektedir. Ancak bu büyümenin ne yönde olduğu ve büyümeyle beraber gelir dağılımının doğru ve adaletli bir biçimde yapılıp yapılmadığı önemlidir. Kuznets'e göre büyümenin ilk evrelerinde gelir dağılımındaki eşitsizlik artarken ileriki seviyelerinde azalmaya başlar. Yine bazı görüşler büyüme ve gelir dağılımı ilişkisi üzerine yol göstericidir. Fields ve Morewetz büyüme ile gelir dağılımının eşitliği ilişkisinin sistematik ve net bir ilişki olmadığını söylemişlerdir. Bununla birlikte büyüme sonucunda elde edilen gelirin hangi alanlarda kullanıldığı önemlidir. Ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltması için, yoksulluğu doğrudan etkileyecek iş gücü alanlarına, üretim piyasalarına ve ücret düzeylerini yükseltmesine katkı sağlaması gerekmektedir (Şenses, 2009, ss.150-151).

2.3.9. Demografik Unsurlar

Yoksulluğa neden olan bir diğer unsur da demografik unsurlardır. Ülke nüfusu, aile nüfus sayıları, doğum oranı ve özellikle göç politikaları sonucu bölgenin ne kadar göç aldığı yoksulluğun boyutu üzerinde önemli etkiler göstermektedir. Bundan hareketle yoksulluğun çok derin olduğu Afrika ülkelerinde bunun sebeplerinden bir tanesinin yüksek doğum oranları olduğu belirtilmektedir. Diğer taraftan yoksulluk ve nüfus ilişkisinin tartışıldığı araştırmalarda her ne kadar nüfus artışının olumsuz etkisinin olduğu söylene de bu etkinin zannedildiği kadar büyük olmadığı tespit edilmiştir (McNicoll, 1997, s.1).

Tartışmalara nüfus, iki yönlü; kaynak üreten ve kaynak tüketen özellikleriyle, girer. Bu iki özellik, nüfusun, beslenmeden doğal çevreye uzanan çok geniş bir yelpazede tartışılmasına ve en uygun nüfus artış oranı arayışlarına yol açar. Nüfus öncelikle, işgücünün bir başka deyişle iktisaden faal nüfusun kaynağıdır. Nüfus artışının başlıca nedenleri doğumlar ve göçlerdir. Bir ülkedeki nüfus artışı, kalkınma hızını ve işsizliği etkilemekte, ayrıca doğal kaynakların daha hızlı tükenmesine ve göçlerin hızlanmasına neden olmaktadır. Hızlı nüfus artışı, ülkelerde hızla büyüyen açlık sorununu

oluşturabilmektedir. Ayrıca istihdam, barınma, altyapı, enerji ihtiyacı gibi diğer insani gereksinimler için de kaynak yetersizliği yaratabilmektedir (Demena, 2005:107-109). Bu nedenle nüfus artış hızını dengelemek gerekmektedir. Nüfusu ekonomik büyüme için zararlı olarak değerlendiren görüşlerin temeli Malthus'a (1798) dayanmaktadır. Malthus'un teorisi teknoloji faktörünü göz ardı etmektedir. Yeni klasik büyüme modellerinde ise büyüme büyük ölçüde teknolojik ilerlemeye bağlıdır. Hızlı ve sürekli bir teknolojik ilerleme süreci, üretimde ölçek ekonomileri yaratarak kişi başına gelirin ve refah seviyesinin yükselmesine neden olmaktadır.

Daha mikro düzeyde bakıldığında, hane halkı büyüklüğünün doğrudan yoksulluk üzerinde büyük bir etkisinin olmadığı ancak görmezden de gelinemeyecek bir unsur olduğu söylenebilir. Ailenin kaç çocuğunun olduğu ve aile reisinin eğitim durumu gibi aile yapısını oluşturan unsurlar yoksulluk üzerine bizzat etki etmektedir. Yine göç durumu, göçmenlerin sosyo-ekonomik özellikleri, ailelerin hane büyüklüğü, yaşı ve eğitim seviyesi gibi unsurlar üzerinden yoksulluğu etkileyen bir bileşendir (Şenses, 2009, ss.157-164).

2.3.10. Dış Etmenler

Son olarak yoksulluğun nedenlerinden olan dış etmenler, ülkelerde yaşanan ani gelişen ve olumsuz durumları ifade etmektedir. Ülke genelinde yaşanan ani olayların yanında daha mikro ölçekte aile bireyleri ya da içinde bulunulan durumun ani olumsuz değişimi de buna sebep olabilmektedir. Kurak geçirilen bir yılın sonunda tarımsal faaliyetlerin durması, aile reisinin aniden ölümü gibi hususlar yoksullaşmaya sebep olacaktır (Şenses, 2009, s.171). Örneğin ülkemizde yaşanan 6 Şubat 2023 depremi, kırılğan siyasi yapı sonucu oluşan günlük krizler gibi yaşanan beklenmedik gelişmeler yanında tüm dünyayı etkileyen yine son dönemde yaşanan COVID salgını, ülkeler arası gerilim ve savaşlar gibi dış etmenler de yoksulluğu etkileyecek olan sebeplerdendir.

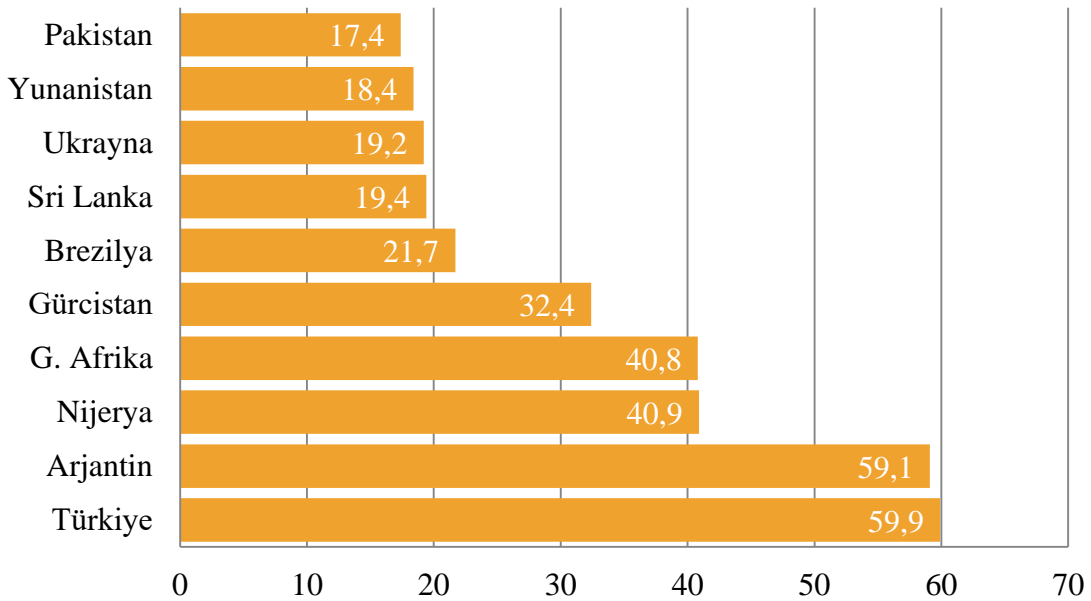
2.4. Yoksulluğun Ölçüm Yöntemleri

Yoksullukla mücadele edebilmenin ön koşulu öncelikle somut olarak yoksulluğun ne olduğunu tespit etmektir. Bunun için de yoksulluğun belirli kriterler üzerinden ölçülebilmesi gerekmektedir. Eğer yoksulluk doğru bir şekilde ölçülemezse kimlere ne ölçüde yardım edilebileceği ve hangi yöntemlerin uygulanabileceği konusunda doğru

adımlar atılamaz. Bu sebeple kimlerin yoksul sayılacağı, yoksulluklarının hangi derecede olduğu ancak sayısal veriler üzerinden tespit edilebilir.

Haughton ve Khandker (2009), “Yoksulluk ve Eşitsizlik” adlı kitaplarında; yoksul kesimin gündemde tutulması, yoksulluğun ortadan kaldırılması için uygun politikaların belirlenmesi ve bu politikaların etkinliğinin izlenerek müdahalelerde bulunulması, yoksul kesime yardım eden kurumların etkinliğinin değerlendirilmesi konularında, yoksulluğu ölçmenin önemli olduğuna vurgu yapmışlardır. Yoksulluğu ölçmek için ise gerekli üç adım belirlemişlerdir. Bunlardan ilki refah ölçütünün tanımlanması, ikincisi yoksulları yoksul olmayanlardan ayırmak için bu ölçütün bir standardının oluşturulması ve son olarak özet bir istatistik oluşturulması (Haughton ve Khandker, 2009, s.10).

Refah seviyesi yüksek ülkelerin çoğunda yoksulluk, ölçülmesi diğer parametrelere göre daha kolay olduğundan, “gelir” baz alınarak ölçüm yapılmaktadır. Tüketim harcamaları ise karmaşık ve ölçülmesi zordur. Ancak yoksul ülkelerde yoksulluk ölçütü olarak “harcama” temel alınır. Harcamaları takip etmek büyük ölçüde serbest meslek ve düzensiz kaynaklardan sağlanan geliri takip etmekten daha kolaydır (Haughton ve Khandker, 2009, s.30). Bazı analistler kişilerin temel ihtiyaçlarını karşılamada yeterli olup olmadıklarının daha doğru bir şekilde tespit edilmesini sağladığından, harcamanın daha iyi bir gösterge olduğunu savunmaktadırlar. Tüketim için gelirin yanı sıra erişilebilirlik de önemlidir (Coudouel vd., 2002, s.30).

Şekil 2. Dünya yoksulluk endeksi
Kaynak: Trading Economics, 2022

Şekil 2’de Trading Economics’in son raporuna göre Türkiye’nin yoksulluk endeksi 59,9 olarak tespit edilmiştir. Türkiye bu puanla Arjantin’in gerisinde kalmıştır.

Yoksulluğun ölçümü konusunda birçok görüş hakim olmasına karşın, gelişen teknoloji ve bilgiye ulaşımın bu sayede kolay olması sonucu yoksulluk ölçülebilir bir kavram halini almıştır. Bunun için de aşağıda tanımlamaları yapılmış olan ulusal ve uluslararası yoksulluk ölçütleri kullanılmaktadır.

2.4.1. Kişi Sayısı Endeksi (Head-Count Index)

Head-Count Index yoksul nüfusun oranını ölçmek için kullanılır. Ölçülmesi ve anlaşılması kolay olduğu için popüler bir endekstir. Yoksul kişi sayısının toplam nüfusa bölünmesi ile bulunur. Bu oran 1 ile 0 arasındadır. Oran 0’a yaklaştıkça ülkedeki yoksul sayısının arttığını, 1’e yaklaştıkça da azaldığını gösterir. Endeksin üç zayıf yönü bulunmaktadır. Birincisi, yoksulluğun yoğunluğunu hesaba katmamasıdır. İkincisi, yoksulların ne kadar yoksul olduklarını göstermez. Üçüncüsü ise, yoksulluk tahminlerinin bireyler için değil haneler için hesaplanmasıdır. Bu durumda eğer toplumda fakir haneler çoksa oranın örneğin, %20 çıkması durumunda nüfusun %25’i, yoksul haneler az ise nüfusun %15’i yoksul anlamına gelecek ve yanıltıcı olacaktır (Haughton ve Khandker, 2009, ss.67-69).

2.4.2. Yoksulluk Açığı Endeksi (Poverty Gap Index)

Diğer bir popüler yoksulluk ölçüsü, bireylerin ortalama olarak yoksulluk sınırının altına düşme derecesini hesaplayan ve bunu yoksulluk sınırının yüzdesi olarak ifade eden yoksulluk açığı endeksidir. Dolaylı olarak yoksul kişilerin yoksulluk sınırı üzerine çıkabilmeleri için gereken gelir miktarını gösterir. Yoksulluk sınırından yoksul bireylerin gerçek gelirinin çıkarılması ile elde edilir. Aradaki fark kişilerin yoksulluk sınırına erişebilmeleri için ne kadar gelire sahip olmaları gerektiğini ölçer. Rakam 0 ile 1 arasındadır. Sıfıra yaklaştıkça yoksulların yoksulluk sınırına yakın bir seviyede oldukları söylenir. Bu durumda yoksul kesime yapılacak transferler kolaylıkla yoksulluk açığını kapatacaktır. Ancak transferin kimlere ne oranda verileceği doğru tespit edilmelidir (Haughton ve Khandker, 2009, ss.70-71).

2.4.3. Sen Endeksi (Sen Index)

Ünlü iktisatçı Amartya Kumar Sen tarafından 1976 yılında ileri sürülmüştür. Yoksulların sayısı, yoksulluklarının derinliği ve yoksulluğun grup içindeki dağılımının etkilerini bir arada göstermeyi amaçlayan bir endekstir. Sen, kişi sayısı endeksi ve yoksulluk açığı endeksinin ortalamasını Gini katsayısı ile ağırlıklandırmıştır (Haughton ve Khandker, 2009, s.74).

2.4.4. Foster, Greer ve Thorbecke Endeksi (FGT Index)

Bu endekse *Yoksulluk Açığının Karesi* de denir. Yoksullar arasındaki eşitsizliği hesaba katmıştır. Endeks yoksulluk açığının ağırlıklı bir ortalamasıdır. Endeksin kullanışlı özelliklerinden biri yoksulluk sınırından uzaklaşan ve daha yoksul denilen kesime daha fazla ağırlık vermesi ve yoksulluğun yoğunluğunu dikkate almasıdır. FGT yoksulluk ölçütleri sınıfının bir diğer kullanışlı özelliği ise, nüfus alt gruplarına ayrılabilmeleri ve bu alt grupların her birinin milli yoksulluğa sağladığı katkının hesaplanabilmesidir. Yorumlanması zor olduğundan çok kullanılan bir endeks değildir (Haughton ve Khandker, 2009, ss.71-72).

2.4.5. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Tarafından Kullanılan Endeksler

Genel kabul görmüş yoksulluk ölçütlerinin yanında özellikle BM tarafından kullanılan yoksulluk endeksleri de mevcuttur. Bunlar; İnsani Gelişme Endeksi (Human Development Index - HDI), Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (Multidimensional Poverty Index), Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (Gender Inequality Index-GII), Toplumsal Cinsiyet Bazında Gelişme Endeksi (Gender-Related Development Index-GDI) ve Refah Endeksidir (Wealth Index).

2.4.5.1. İnsani Gelişme Endeksi (Human Development Index - HDI)

İnsani Gelişme Endeksi, ortalama yaşam süresi, eğitim (tamamlanan ortalama eğitim süresi ve eğitim sistemine girdikten sonra beklenen eğitim süresi) ve kişi başına gelir göstergelerinin istatistiksel bir bileşik endeksidir. Başka bir deyişle ülkelerin sosyal ve ekonomik anlamdaki genel başarısını ölçmek için kullanılan istatistiksel bir araçtır. Bir ülkenin sosyal ve ekonomik gelişmişlik düzeyi, insanların sağlığına, eğitim düzeylerine ve yaşam standartlarına bağlıdır. Bir ülkenin yaşam standartları, eğitim

düzeyi ve kişi başına düşen geliri ne kadar yüksek olursa insani gelişmişlik düzeyi de o ölçüde yüksektir denilebilir. HDI Pakistanlı ekonomist Mahbub ul Haq tarafından geliştirilmiştir (<https://economictimes.indiatimes.com/definition/human-development-index>).

Tablo 1.
İnsani Gelişmişlik Açısından Ülkeler

Ülkeler	2021 HDI Verisi	Önceki Yıla Göre Değişimi	HDI Sıralaması
İsviçre	0.962 ↑	0.006	1
Norveç	0.961 ↑	0.002	2
İzlanda	0.959 ↑	0.002	3
Hong Kong	0.952 ↑	0.003	4
Türkiye	0.838 ↑	0.005	48
Nijer	0.400 ↓	0.001	189
Çad	0.394 ↓	0.003	190
Güney Sudan	0.385 ↓	0.001	191

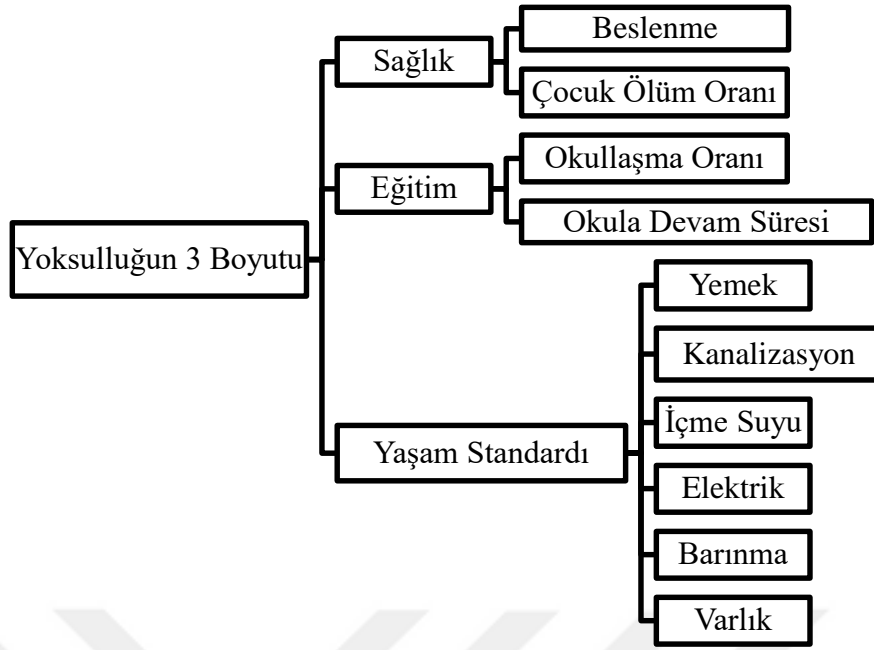
Kaynak: Human Development Report, 2021, <https://hdr.undp.org/data-center/country-insights#/ranks>

Tablo 1 incelendiğinde; 2021 yılında yayımlanan rapora göre İnsani Gelişme Endeksi (HDI) en yüksek olan ülke 0.962 ile İsviçre olmuştur. İsviçre’yi 0.961 ile Norveç takip etmiş ve 0.959 puanla İzlanda üçüncü olmuştur. Türkiye’nin endeksi bir önceki yıla göre 0.005 puanlık bir artışla 0.838 olmuş ve ülkeler arasında 48. sırada yer almıştır. Tablo 1’e göre en düşük insani gelişme endeksine sahip olan ülke Güney Sudan olmuştur.

2.4.5.2. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (Multidimensional Poverty Index)

Çoğu ülkede yoksulluk tek boyutu ile ele alınarak parasızlık ile eş değer görülse de aslında yoksulluğun birçok boyutu vardır. Yoksul bireyler aynı andan birden fazla imkandan yoksun olabilirler. Bunlar, sağlık imkanlarından yoksunluk, temiz su ve elektrik imkanına ulaşamama, düşük kalitede iş ve okul ortamı olabilmektedir.

Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE) de yoksulluğun ölçülmesinde yukarıda sayılan yoksunlukları da ölçümün içerisine dahil ederek daha gerçekçi sonuçlara ulaşılmasını sağlar. Bu endeks kimin yoksul olduğunun yanında nasıl yoksul olduğunu da ortaya çıkarır (<https://ophi.org.uk/research/multidimensional-poverty/>).

Şekil 3. Yoksulluğun boyutları ve göstergeleri

Kaynak: (<https://ophi.org.uk/multidimensional-poverty-index/>)

Şekil 3'te de görüldüğü üzere yoksulluğun birden fazla boyutu vardır. Bunlar temelde üç tane olup bu üç ölçütler de kendi arasında farklı değişkenlere sahiptir. Bu değişkenler sayesinde yoksulluğa geniş perspektiften bakılabilmektedir.

ÇBYE temelde 10 göstergeye dayanmaktadır. Bu 10 temel göstergeden 3 tanesinden yoksun olanlar yoksul olarak değerlendirilmektedir (UNDP, 2010, s.94). Her boyut aynı oranda değerlendirilir ve bu boyutlar toplanarak bireyler skorlandırılır.

2.4.5.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (Gender Inequality Index-GII)

GII, üreme sağlığı, kendi kararlarını alma gücü ve işgücü piyasası ile ifade edilen üç boyutu kullanarak cinsiyet bağlamındaki eşitsizliği ölçmek için kullanılan bir endekstir. Düşük bir GII değeri, kadınlar ve erkekler arasındaki düşük eşitsizliği gösterir ve bunun tersi de geçerlidir. (<https://hdr.undp.org/data-center/thematic-composite-indices/gender-inequality-index#/indicies/GII>).

2.4.5.4. Toplumsal Cinsiyet Bazında Gelişme Endeksi (Gender-Related Development Index-GDI)

GDI, cinsiyet eşitsizliklerini başarı ekseninde, insani gelişimin üç temel boyutunda ölçer: doğumda kadın ve erkeklerin yaşam süreleri ekseninde ölçülen *sağlık*; 25 yaş ve üzeri yetişkinler kadın ve erkekler açısından beklenen eğitim süreleri ve

ortalama eğitim süreleri ile ölçülen *eğitim*; kadın ve erkeklerin kazançları sonrası elde ettikleri tahmini *gelirle* ölçülür (<https://hdr.undp.org/gender-development-index#/indicies/GDI>).

2.4.5.5. Refah Endeksi (Wealth Index)

Refah Endeksi düşük ve orta gelir seviyelerine sahip ülkelerde yaşayanların yaşam standartlarının ölçülebilmesi için kullanılan bir endekstir. Bireylerin sahip oldukları mülkiyetleri, yaşadıkları hanelerin standartları, suya erişim şekilleri, tuvalet ve kanalizasyon standartları baz alınarak hesaplanır. Yoksulluk ölçütünde kısa vadeli ve net sonuçlar vermeyen değişkenlerin aksine Refah Endeksi örneğin mülkiyet sahipliği boyutuyla bir hanenin uzun vadeli ekonomik durumunun bir göstergesidir ve kısa vadeli ekonomik değişkenlere daha az bağlıdır (McKenzie, 2005, s.231).

2.5. Yoksullukla Mücadelede Uygulanan Yöntemler

2.5.1. Doğrudan ve Dolaylı Yaklaşım

Yoksullukla mücadele yine yoksulluğun tanımında olduğu üzere bölgeden bölgeye farklılıklar göstermektedir. Mücadelenin ilk adımı bulunulan bölgede yoksulluğun tanımını bölgenin özelliklerine göre yapmak ve neticesinde ortadan kaldırılması adına hangi politikaların geliştirileceği ve yöntemlerin uygulanacağına karar vermektir. Bu manada dünyada birçok mücadele yöntemi uygulanmaktadır. Etkin mücadelenin hangisi olduğuna karar vermeden önce genel olarak yöntemlere bir göz atacağız.

Yoksullukla mücadele konusunda genel anlamda doğrudan ve dolaylı mücadele olmak üzere iki yöntemden bahsedebiliriz. Ancak bu iki yaklaşımı birbirinden bağımsız yaklaşımlar olarak değerlendirmek mücadele noktasında bir tarafın hep eksik kalacağı anlamına gelir. Bu iki yöntem biri diğerinin alternatifi gibi değil, birlikte değerlendirilmesi gereken birbirinin tamamlayıcısı olarak bakmak gerekir. Geliştirilecek politikaların bu iki yaklaşımı da kapsayacak düzeyde geliştirilmesi gerekmektedir (Gündoğan, 2008, ss.48-51).

Yoksullukla mücadelede doğrudan yaklaşım yöntemleri, kişiye doğrudan maddi, aynı yardımlar yaparak yoksulluktan kurtulmalarını sağlamayı hedeflemektedir. Bu minvalde amaç yoksulların eğitim, sağlık, barınma ve gıda gibi temel kaynaklara ulaşmalarını kolaylaştırmak ve yoksul kesimin toplum içerisindeki pozisyonunu yukarıya

taşımadır. Ön planda olan doğrudan mücadele yöntemlerinden bazıları; yoksul kesime yönelik ayrıcalıklı kredi imkanları, çocuk eğitim ve sağlık yardımları, asgari ücret düzenlemesi, temel mal ve hizmetlerde yoksul kesime yönelik devlet destekleri uygulamaları gibi politikalar sayılabilir (Şenses, 2003, s.327).

Dolaylı yaklaşımda ise daha çok toplumun genel refah düzeyinin artırılması, ekonomik büyüme sağlanması, kişi başına gelir seviyesinin yükseltilmesi amaçlarına yönelik uygulanan politikalarla toplumsal bazda yoksulluk oranının düşürülmesi ve yoksulluğun giderilmesi amaçlanmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken bu politikaların gerçekten adil gelir dağılımını sağlayarak yoksulluğu azaltıcı etki gösterecek şekilde uygulanmasıdır. Yoksulluğu maliye politikalarının etkin kullanılması ile önlemek esas olmalıdır, bunun haricinde yoksul kesime doğrudan yapılan nakit transferinin sürekliliği olmayacak ve yoksulluğu sadece geçici süreliğine telafi edebilecektir. Maliye politikaları kullanılarak piyasa mekanizmasının etkin işlemesi sağlandığında yoksulluk da kademeli olarak azalma gösterecektir. Uygulanacak maliye politikalarının yoksulları gözetmesi ve müdahale sonucu piyasa işleyişinin bozulmasını önleyici olması esastır (Aktan ve Vural, 2002, ss.95, 96).

2.5.2. İstihdam Yaratma

Doğrudan ve dolaylı yaklaşımları birlikte ele alarak daha detaylı mücadele yöntemlerinden bahsedilecek olursa bunlardan en önemlilerinden biri ve yoksullukla doğrudan ilişkili olan kavram işsizlikle mücadeledir. Devlet mekanizmaları tarafından özellikle gençlerin ve kadınların iş bulmalarına katkı sağlamak amacıyla doğrudan çalışma alanı yaratma politikaları yürütülmektedir (Biçerli, 2003, s.460). Bunun yanında bilgi ve becerisini imkansızlıklar sebebiyle artıramayarak daha az gelirle çalışmak zorunda kalan kişiler için eğitim destekleme programları sağlanarak daha nitelikli işlerde çalışmaları yoluyla gelir seviyelerinin artırılmasına katkı sağlanmaktadır. İşverenlerin çeşitli teşviklerle iş güçlerini artırmaları noktasında devlet destekli programlar da hayata geçirilmektedir (Biçerli, 2003, s.461).

2.5.3. Mikro Kredi Uygulaması

Mikro kredi uygulaması ilk olarak Bangladeş'te uygulanmaya başlanmıştır. Burada temel amaç kredi imkanlarına resmi kurumlar vasıtası ile ulaşamayan yoksul kesime kredi imkanı sağlayarak üretim faaliyetleri yapmalarına, işlerini büyütmelerine ve

bu sayede tüketimlerini artırmalarına katkı sağlamaktır. Projenin asıl hedef kitlesi ihtiyaç sahibi kadınlardır (Altay, 2007, s.61).

Uygulama zaman içinde geliştirilmiş ve mikro krediler vasıtası ile yeni iş kurmak isteyenlere uygun şartlarda sermaye aktarımı yapılması, bunun yanında mevcut işi olup iş alanını genişletmek ve yeni yatırım yapmak isteyenlere de kredi desteği sağlanmaktadır. Bu sayede hem milli gelire katkı sağlanmış hem de yeni istihdam alanları yaratılmış olmaktadır (Gündüz, 2006, s.44).

2.5.4. Ekonomik Büyüme Politikaları

Ekonomik büyüme yoksullukla mücadelede önemli hususlardan bir diğeridir. Ekonomik büyüme beraberinde gelir artışı sağlayarak gelir dağılımı üzerinde önemli bir etki gösterecektir. Aynı zamanda büyüme sayesinde istihdam olanakları artacağı gibi eğitim hizmetleri ve sağlık hizmetlerinde de artış olacak ve yoksulluk üzerinde pozitif bir etki yaratacaktır (Şenses, 2009, s.222). Özellikle yoksul kesimin parasal sermayesi olmamasından dolayı ekonomik büyümenin getireceği istihdam yaratma potansiyelinin artması sayesinde yoksulların iş bulma olanakları artacak ve bu sayede gelirlerine katkı sağlayarak yoksulluk azalacaktır (Temiz, 2008, s.88).

2.5.5. Yoksullukla Mücadele Programları

Yoksul kesimin başta gıda, barınma, sağlık olmak üzere istihdam ve kredi imkanlarına ulaşmalarını sağlamak kapsamında uygulanan yapısal uyum politikalarıdır. Bu programların başarılı olması yoksulların doğru tespit edilmesi, yardımların ve desteklerin doğru zamanda ve yöntemlerle yapılması, toplum vicdanında destek görmesi ve şeffaf ve hızlı bir şekilde yapılmasına bağlıdır (Şenses, 2009, ss.237-240).

2.5.6. Kamu Harcamaları ve Kamusal Gelirler

Yoksullukla mücadelede kamu harcamaları ve gelirleri de bir araç olarak kullanılabilir. Transferler, sübvansiyonlar ve vergi politikaları yoksulluk üzerinde etkisi olan kamusal araçlardır. Gıda, eğitim, sağlık ve barınma alanında yoksullara yapılacak transferler; işverenlere sağlanacak sübvansiyon destekleri ve vergi düzenlemesi vasıtası ile yoksul kesimden daha az vergi alınması gibi yollarla yoksullukla mücadele edilmektedir (Sarısoy ve Koç, 2010, s.332). Bu açıdan bakıldığında transfer harcamaları

ve vergi düzenlemeleri yoksullukla mücadele kullanılacak en etkili araçlardır (Çelik, 2004, s.74).

2.5.7. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Politikaları

Markalar hem bilinirliklerini hem de satışlarını artırmak amacı ile bir bütçe karşılığında çeşitli reklam faaliyetleri yürütürler. Bazı vergisel destekler sağlanması karşılığında bu reklam faaliyetlerinin bir kısmının sosyal sorumluluk projelerine yönlendirilmesi yöntemiyle yoksul kesime bir nevi nakdi ve ayni transfer sağlanarak yoksulluğun azaltılması politikaları yürütülmektedir. Bu sayede bir taraftan firmaların itibarları ve geliri artarken bir taraftan da yoksulluk azalmaktadır (Orçan, 2007, s.28).

2.5.8. Gönüllü İnsani Yardım Kuruluşları (STK'lar)

Genel anlamda sosyal devlet anlayışı çerçevesinde sosyal politikalar uygulanarak toplumun her kesimine ulaşma ve bu sayede yoksullukla mücadele önemli bir yer tutmaktadır. Ancak sosyal politika uygulamaları tek başına yoksullukla mücadelede yeterli gelmemekte, özellikle toplumun her kesimine ulaşma noktasında sorunlar yaşanmaktadır. Bu noktada STK'lar önemli görevler üstlenmektedir. STK'lar yapısı ve karar alma süreçleri itibari ile daha hızlı hareket edebildiğinden devlet kurumlarından kaynaklanan hantal yapının sebep olacağı gecikmelere karşı önemli bir çözüm aracı olarak karşımıza çıkar (Tınar Y., 2022, s.143).

STK'lar genel itibari ile gönüllü kişilerden oluşan ve yardıma muhtaç kişiler ile yardım yapmak isteyen hayırsever vatandaşlar arasında bir köprü vazifesi kuran kuruluşlardır (Tınar Y., 2022, s.143). Devlet kurumlarının bağış alma gibi konularda kurum personellerinin de zaman zaman art niyetli olabilmeleri sebebi ile daha temkinli yaklaştığı düşünüldüğünde, STK'ların bu noktada daha aktif çalışabildiği söylenebilir. Özellikle vakıflar geçmiş yıllarda da bir çok amaç için hizmet etmiş bunun yanında yoksullara yardım noktasında da ciddi destekleri olmuştur (Karataş, 2003, s.94). Vakıfların yanında günümüzde dernekler de aktif rol oynamaktadır.

2.5.9. Yoksullukla Mücadele Eden Uluslararası Örgütler

Her ülke yoksullukla mücadele konusunda farklı politika ve yöntemler izlemektedir. Bununla beraber tek tek ülkelerin yanı sıra dünyadaki yoksulluğun

giderilmesi noktasında rol oynayan uluslararası kuruluşlar vardır. Bunlar Dünya Bankası, IMF, OECD ve Birleşmiş Milletler şeklinde sayılabilir.

Dünya Bankası yoksullukla mücadele programları belirleyerek ve programların ülkelerce uygulanmasını takip ederek kuramsal anlamda yoksullukla mücadele etmektedir (Uzun, 2003, s.84). Dünya bankası bu kapsamda ilgili ülkede ekonomik büyümeyi sağlama ve bu büyümenin yoksul kesim lehine olacak şekilde gerçekleşmesini ön planda tutar. Bunun yanında Sivil Toplum Kuruluşlarının daha etkin olmasını sağlama, ülkenin DB'ye borçlarını yapılandırma ve çevrenin korunması için çeşitli politikalar vasıtası ile yoksulluğu azaltmaya çalışmaktadır (Açıkgöz ve Karagül, 2014, s.202).

Birleşmiş Milletler yoksullukla mücadeleyi Kalkınma Programında yapmış olduğu tanım üzerinden yapar. Bu tanıma göre yoksulluk temel ihtiyaçlardan yoksunluktan ziyade insani gelişme tanımı kapsamında sağlık, özgürlük, ortalama bir hayat standardı, toplum içerisindeki saygınlıktan yoksunluk olarak tanımlanmıştır (Fukuda-Parr,2003, ss.308-313).

BM, insani gelişmişliği artırma noktasında Dünya Sağlık Örgütü, Uluslararası Çalışma Örgütü, Gıda ve Tarım Örgütü, BM Nüfus Fonu gibi kurumlarla birlikte hareket eder.

IMF de yine Dünya Bankası ile birlikte Ağır Borç Yükü Altındaki Yoksul Ülkeler Girişimi (HIPC) ve Çok Taraflı Borç Hafifletme Girişimi (MDRI) kapsamında en ağır borç yükü altındaki yoksul ülkelerin dış borç yüklerini hafifletmek için birlikte çalışmalar yapmaktadır (Uluslararası Para Fonu, 2023, s.3).

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) mali istikrarın sağlanması yoluyla ekonomik büyüme ve kalkınmayı temin ederek, üyesi olan ülkelerde yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve yoksulluğun azaltılmasını amaçlamaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2023).

2.6. Yoksulluğun Küresel Boyutları

2.6.1. Küreselleşme ile Yoksulluk İlişkisi

Küreselleşme ile birlikte dünya büyük bir köy haline gelmiştir. Ülkeler arası iletişim kolaylaşmış ve eğitim, teknoloji, sağlık, ekonomi gibi dünya üzerindeki ortak değerlerin sınırları aşarak uluslararası çok kolay hareketliliğine sebep olmuştur (Çeken vd., 2008, s.81). Bunun sonucu olarak da dünya üzerinde herhangi bir yerde oluşan gelişmeler yalnızca o bölgeye değil tüm dünyaya etki edebilmektedir. Bu sebeple de

yoksullaşma küresel bir boyut kazanmış ve yoksulların aleyhine olabilecek her bir küresel ekonomik hareketlilik yoksullaşmayı daha da büyük boyutlara taşıyabilmektedir. Bunun tersi de mümkündür.

Küreselleşme aynı zamanda teknoloji sayesinde iletişim ve ulaşımın da kolaylaşması ile beraber ticari ilişkilerin gelişmesine ve ülkeler arası para hareketliliğinin de hızlanmasına olanak sağlamıştır. Küreselleşme ile birlikte yaşanan bu gelişmeler pozitif etkiler sağlasa da bir yandan da ülkeler arasında ve dünya üzerinde gelir eşitsizliklerinin yaşanmasına sebep olmuştur. Kapitalist sistem az gelişmiş ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasındaki gelir dağılımını gelişmiş ülkeler lehine bozar. Aynı zamanda az gelişmiş ülkeler içerisindeki küresel şirketlerin gelirden aldıkları pay fazladır ve küresel piyasalardan alacakları yardım ve destekler ile de bu fark artarak gelir dağılımını bozar (Aktan, Vural, 2002, s.116). Buradan da anlaşılacağı üzere küreselleşmenin nimetlerinden faydalanarak daha da büyüyen uluslararası şirketlerle gelişmekte olan ve geri kalmış ülkeleri karşılaştığımızda durum açıkça görülebilmektedir. Küreselleşmeyle beraber emek gelirin sermayenin karlılık oranı karşısında negatif değişimi, finans piyasasının sanayi piyasasına göre daha tercih edilebilir bir hal alması, gelişmekte olan ülkelerin borç faizlerinin GSMH'ye oranlarının artması, faiz gelirlerinin üretim gelirlerinden daha fazla kazandırması ve özelleşmelerin artması sonucunda orta gelirli grup da daha yoksullaşarak düşük gelir grubuna yaklaşmıştır (UNCTAD, 2008).

Yine küreselleşme ile birlikte üreticiler iletişim ve ulaşım kolaylıklarından da faydalanarak üretimlerini daha vasıflı ve ucuza çalıştırabilecek işçi buldukları yerlerde yaptırabilmektedir bu durumda global gelirdeki artış daha çok bu bölgelere kaymaktadır. Bunun sonucu olarak da küresel gelir dağılımı ucuz işçilerin bulunduğu yerlerin lehine diğer ülkelerin aleyhine bozulmaktadır (Rodrik 1997, s.19).

Bu görüşlerin aksine Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu küreselleşmenin bazı etkilerinin olabileceğini ancak asıl ülkelerin uygulayacakları ekonomi politikalarının zenginlik ya da yoksulluğa sebebiyet vereceğini savunmuştur. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında da küreselleşmeye ayak uydurmayan ülkelerin yoksullukla karşı karşıya kalacakları değerlendirilmiştir (DPT, 2001, s.129).

Yukarıda bahsedilen konular beraber değerlendirildiğinde küreselleşmenin yoksulluk üzerinde olumsuz etkilerinin daha fazla olduğu görülse de günümüz dünyasında küreselleşmeye ayak uydurmayan ülkeler içlerine kapanmak zorunda kalacaklar ve daha da yoksullaşacaklardır. Teknoloji ve iletişimin bu denli gelişme gösterdiği bir dünyada bunu yapmak da mümkün değildir. Muhakkak tüm ülkeler

birbirleri ile etkileşim halinde olmak ve ticaret yapmak durumundadır. Ekonomi politikalarının iyi yönetilmesi ile beraber küreselleşmenin olumsuz etkilerinden kaçınmak ve asıl olumlu taraflarını fırsata çevirmek mümkün görünmektedir.

2.6.2. Eğitimde Fırsat Eşitliği, İşsizlik ile Yoksulluk İlişkisi

Eğitim seviyesinin yoksulluk üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri vardır. Eğitim seviyesinin yüksek olması sosyal ve ekonomik istikrar anlamında ülke ekonomilerine doğrudan etki yaparak yoksulluğu azaltacağı gibi işgücü kalitesini artırarak kalifiye eleman sonunu çözmesi neticesinde dolaylı olarak işsizliği azaltacak ve bu sayede yoksulluk üzerinde de olumlu etkileri olacaktır. Eğitim seviyesinin yükselmesi daha hızlı iş bulma imkanı sağlayacağı gibi bir yandan işsizlik riskini azaltırken aynı zamanda iş piyasasında sürekliliği sağlayacak ve bireyin daha uzun süre iş hayatında kalmasıyla geliri de artacaktır (Saxton'dan aktaran Çalışkan, 2007, s.286).

Eğitim seviyesi arttıkça bir taraftan teknolojik gelişmelerin de etkisiyle kendisini geliştiren çalışanların daha geniş bir alanda iş imkanı bulmaları mümkün olacaktır (McConnell, Brue, 1989, s.536). Birey kendini eğitim yolu ile geliştirdikçe daha yüksek kademelerde çalışmaya başlayacak ve bu sayede geliri artacaktır. Aynı zamanda kariyerinin iyi olması sebebi ile işsiz kalma durumunda çok hızlıca kendine başka bir alanda iş bulabilecektir. Yine yukarıda belirtildiği gibi bu durumda işsizlik azalacak ve yoksulluk dolaylı olarak düşük seviyelere inecektir.

Yukarıda bahsedilenlerin aksine kendini geliştirememiş, beşeri sermayesi düşük denilebilecek olan bireyler daha düşük ücretlere çalışmak zorunda kalacaklar ve bu da toplumun genelinde gelir adaletsizliğine sebebiyet verecektir. Piyasanın aradığı niteliklere kendilerini ulaştıramayanlar yoksul kalmaya mahkum kalacaklardır. Piyasa koşullarına ulaşmanın yolu ise eğitimden geçmektedir. Bu sebeple eğitim dolayısı ile işsizlik ile yoksulluk arasında çok yakın bir ilişkinin olduğu söylenebilir.

İşsizliğin olduğu yerde sosyal yardımların olması gerektiği kaçınılmazdır. Tezin genelinde de bahsedildiği üzere bireyler belirli bir yaşam standardında, insani değerlere uygun ve insan onuruna yakışır şekilde yaşama hakkına sahiptir. Bunu destekleyecek olan da devlet mekanizmasıdır. Her birey vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu devletten sosyal yardım alma hakkına sahiptir. Bu nedenle bir sebeple iş bulamamış ya da bulunduğu işten çıkmak zorunda kalmış kişilere devlet yardım etmek zorundadır. Ancak sosyal politikalar bu noktada kişileri tembelleğe itecek, “nasıl olsa devlet bana yardım ediyor, giyecek,

yakacak ve gıda sağlıyor.” diyerek çalışmaktan uzak kalmalarına sebep olacak şekilde planlanmamalıdır.

Bu suiistimallere örnek olarak işsizlik maaşı alan vatandaşların sigorta yaptırmaksızın başka bir yerde daha düşük ücrete çalışmaları neticesinde hem sosyal yardımlardan faydalanmaları hem de ek gelir elde etmeleri verilebilir. Bu durum bir taraftan sektörel iş gücü kaybına yol açarken diğer taraftan sosyal adalet algısını da zedelemektedir.

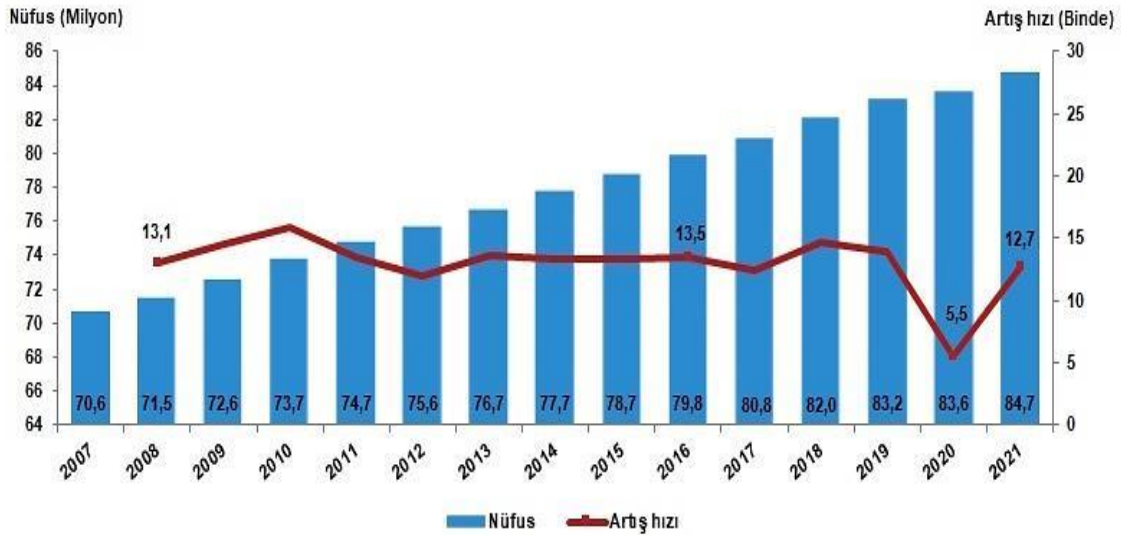
Tüm bunlara sebebiyet verilmemesi için hali hazırda bazı uygulamalar kullanılmaktadır. Bunlar; mikro kredi ya da hibe yolu ile doğrudan iş kurma destekleri, yoksul ve deneyimsiz kesime eğitimler verilerek bilgi ve becerilerini geliştirme, işyeri sahiplerine ve çalışanlara yapılan desteklerle istihdam oluşturma şekillerinde gerçekleşmektedir.

Özellikle günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler üretim süreçlerini ve çalışma koşullarını da değiştirmektedir. Bu da iş alanlarında teknolojik bilgiye gereksinimin artması ile sonuçlanmaktadır. Teknolojik bilgi birikimi olmayan bireyler ise iş alanlarında barınamayarak yardıma muhtaç hale gelmekte ve bu da devlet üzerinde yük oluşturmaktadır. Bu sebeple başta kamu kurumları olmak üzere, özel sektörün ve STK’ların da işin içerisinde olduğu mesleki bilgi ve beceri kazandırma yönünde eğitimler sağlayacak politikalar üretmeleri gerekir (Altan, 2007, s.112).

Piyasanın gerektirdiği beşeri sermayeye sahip olunmaması durumu bireylerin tek tek gelirlerinin azalmasına bu durum da ülkenin gelir seviyesinin düşmesine sebep olacağından tüm bu döngü yoksulluğu beraberinde getirecektir.

2.6.3. Nüfus ve Göç ile Yoksulluk İlişkisi

Nüfus artışı öncelikle ekilebilecek tarım arazileri olmak üzere doğal kaynaklara erişimi kısıtlamakta ve zorlaştırmaktadır. Nüfusun hızlı artması ile birlikte tarımsal üretimin ve doğal kaynakların artan nüfus arasında dağılımı zorlaşmakta bu da yoksulluğa neden olmaktadır. Aynı zamanda GSMH’den pay alması gereken kişi sayısı da arttığından kişi başına gelir düşecektir. Bir de bu duruma özellikle kontrolsüz göç eklendiğinde bütçe üzerinde ciddi bir baskı oluşacaktır.

Şekil 4. Nüfus ve yıllık nüfus artış hızı

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2021

Şekil 4'teki veriler incelendiğinde Türkiye'de yıllık nüfus artış hızı 2019 yılına kadar yatay bir seyir izlemiş ve 2020 yılına gelindiğinde bir düşüş yaşanmıştır. Ancak 2020 yılında binde 5,5 olarak gerçekleşen oran 2021 yılında yaklaşık 7 puanlık büyük bir artışla binde 12,7 olmuştur.

Nüfus artışı aynı zamanda sosyal alanda, eğitim ve sağlık alanında da baskı yaratacağından dolayı olarak ülkelerin yoksullaşmasına sebep olacaktır. Yaşanacak göçlerin de etkisiyle nüfusun artması ile sosyal uyumsuzluklar baş gösterecek ve bu durum suç işleme oranını da artırarak aile yapısının bozulmasıyla beraber beraberinde geçim sıkıntısını da doğuracaktır. Yine eğitim alanında da derslik başına artan öğrenci sayısı ile eğitim kalitesi azalacak ve kalifiye eleman yetişmesi konusunda da ciddi sorunlar doğurduğundan işsizlik oranı dolaylı olarak artacaktır. Bunun yanında yüksek gelirli kesimin çocuklarını bu ortamdan ayırıştırmasıyla beraber eğitimde fırsat eşitliği de bozulacaktır. Maddi imkanları yerinde olan ailelerin çocukları iyi bir eğitim alarak iş gücüne katılma imkanı elde edecek ve bu da yine gelir dağılımındaki adaleti bozacaktır.

Tablo 2.
Bazı Ülkelerde Ortalama Nüfus Artış Hızı ile İşgücü Arzı Artış Hızlarının Yıllık Bazda Karşılaştırması, (1990-1999)

Ülke	Nüfus Artış Hızı	İş Gücü Arzı Artış Hızı
Avusturalya	1.2	1.4
Cezayir	2.2	4.0
Bengladeş	1.6	3.0
Brezilya	1.4	2.2
Şili	1.5	2.4
Çin	1.1	1.3
Çek Cumhuriyeti	-0.1	0.5
Mısır	1.9	2.9
Gana	2.7	2.7
Yunanistan	0.4	0.9
Hindistan	1.8	2.3
Endonezya	1.7	2.6
Japonya	0.3	0.7
Kenya	2.7	3.3
G. Kore	1.0	2.1
Malezya	2.5	3.0
Pakistan	2.5	2.8
Portekiz	2.5	2.8
Rusya	-0.1	0.1
Sri Lanka	1.2	2.0
İsveç	0.4	0.4
Tanzanya	2.9	2.6
Türkiye	1.5	2.8
Fransa	0.5	0.7
ABD	1.0	1.2
Zambiya	2.7	2.9

Kaynak: Şenses, 2009, s. 154

1990-1999 yıllarına bakarsak Tablo 2’de verilen veriler ışığında gelişmekte olan çeşitli ülkelerde yıllık ortalama iş gücü arzı artışının %2,6 oranında olduğu görülmektedir. Aynı zamanda gelişmişlik düzeyinin artmasıyla birlikte bu oranın daha da azaldığı görülmektedir. Nüfus artışı ile beraber artacak olan işgücü arzını karşılayacak yeteri kadar iş imkanı sağlanamaması durumunda dolaylı olarak ülkelerin gelişmişlik seviyelerinin gerileyeceği değerlendirilmektedir. Bahsedilen sorunun giderilmemesi durumunda, yoksullukla beraber ciddi seviyede işsizlik durumunun baş göstereceği belirtilmektedir. Sonuç olarak çalışmak isteyen yoksul insanların miktarına göre mevcut

işlerin nitelik ve nicelik olarak yeterli olmaması ve birçok ülkede ücret düzeyi iş gücü piyasaları-yoksulluk ilişkisinin en önemli halkasını oluşturmaktadır (Şenses, 2009, s.167).

Plansız nüfus artışının diğer bir olumsuz etkisi de sağlık alanında olacaktır. Sağlık sistemi bir süre sonra bu yükü kaldıramayacak ve toplumda sağlıksız birey sayısı artacak buna bağlı olarak da engelli ve bağımlı birey sayısı artacağından beşeri sermaye kalitesinin düşmesiyle beraber toplumun genel gelir seviyesi düşecek ve yoksulluk giderek derinleşecektir.

Yukarıda sayılan riskleri azaltmak için ülkelerin doğru bir nüfus planlaması yapması gerekmektedir. Burada asıl husus nüfusun artışından ziyade imkanların yetersizliğinden dolayı kalitesiz nüfusun artmasıdır. Bu sebeple ülkelerin öncelikle eğitim, sağlık ve sosyal mekanizmalarını güçlendirmeleri ve planlı nüfus artışını sağlayacak politikalar yürütmeleri gerekmektedir.

Nüfus hareketliliği doğum, ölüm ve göç ile gerçekleşmektedir. Göç, özellikle bazı bölgeler için tarım, sanayi ve turizm sektöründe mevsimlik işçi ihtiyacını karşılama açısından önem taşımaktadır. Bu bölgelerde mevsimsel işçi göçleri hanelerin gelirlerini artıracığından yoksullukların azalmasına katkı sağlayacaktır.

Diğer taraftan hangi gelir grubunun daha çok göç ettiği yönünde yapılan çalışmalarda Stahl ve Lipton, (1980) göçün başlangıç maliyetlerinin yüksekliği nedeniyle yalnızca daha iyi durumda olan ailelerin bu yola başvurabileceğini ve bunun da kırsal bölgelerdeki eşitsizlikleri artırabileceğini savunuyor. Bu görüş, göçü daha çok ekonomik gücü olanların erişebildiği bir fırsat olarak değerlendirmektedir

Stark, Adams ve Page gibi araştırmacılar ise, yoksul ailelerin de göç ettiğini ve özellikle yurtdışından gelen döviz transferleri sayesinde yoksulluğun azaldığını göstermektedir. Bu durum, göçü bir hayatta kalma stratejisi ve gelir artırıcı mekanizma olarak değerlendirmektedir (Adams ve Page, 2005: 4).

Adams ve Page (2005) uluslararası göçün ve döviz transferlerinin yoksulluk üzerindeki etkisini incelemek amacıyla, 74 düşük ve orta gelirli gelişmekte olan ülke üzerinde yaptıkları çalışmada, hane halkı gelirine yapılan katkı açısından döviz transferlerinin önemini araştırmıştır. Bulgular GDP içindeki döviz havalesi payındaki %10'luk bir artışın, günlük 1 dolar altında yaşayan nüfusun oranını %1,6 azalttığı yönündedir. Bu durum, doğrudan transferlerin hem yoksulluğun yaygınlığını (headcount) hem de yoğunluğunu (gap) azalttığını göstermektedir Bu bulgu, uluslararası göçün sadece

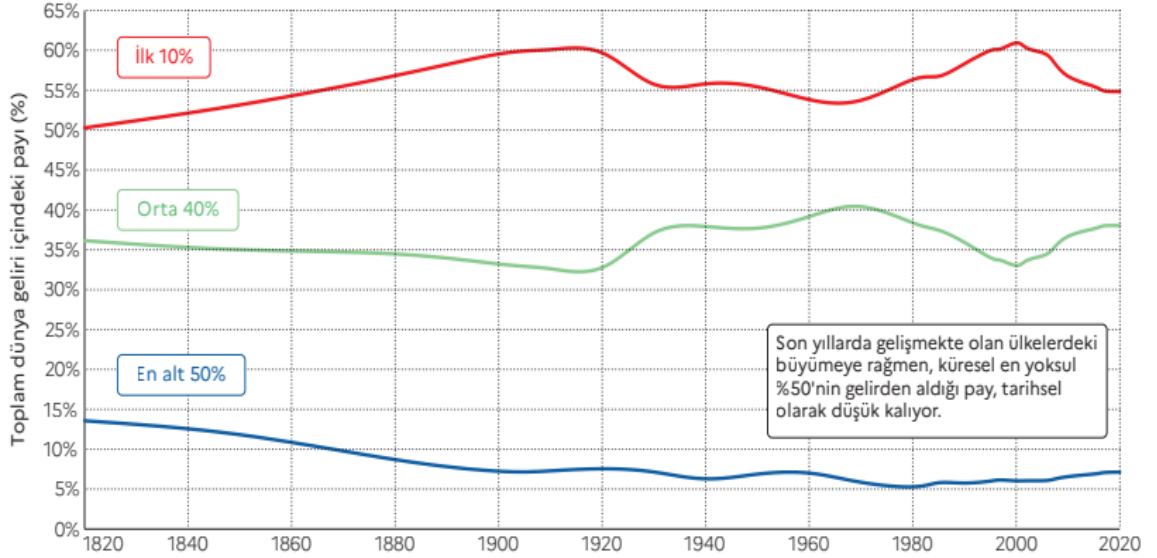
birey için değil, geride kalan aileleri için de bir refah artırıcı bir mekanizma olabileceğini göstermektedir.

Ancak göç bazen zorunlu olabilmektedir. Kırsal alanlarda ekilebilir arazilerin azalması, susuzluk sorunu, meraların azalması gibi durumlarda kırsal alandan kente iş bulma umudu ile iç göçler gerçekleşebilmektedir. Bu durumda gerçekleşen göç yukarıda bahsedildiği gibi mevsimlik bir iş için değil büyük şehirlerde sürekli bir iş bulma umuduyla oraya yerleşme şeklinde olmaktadır. Ancak büyükşehirlerde özellikle niteliksiz iş gücünü istihdam edecek bir talep olmadığından bu bireyler geçici ve sigortasız işlerde çalışmak zorunda kalmakta, kendileriyle birlikte göç eden aileleri çok daha kötü şartlarda yaşamak zorunda kalmaktadırlar.

Bir diğer göç nedeni ise savaşlar ve iç çatışmalardan kaynaklı zorunlu dış göçlerdir. Bu tip göçlerde de uygulanan göç politikaları yoksulluğun boyutunu etkileyecektir. Göç eden nüfus vasıfsız olduğunda devlet üzerinde büyük yükler oluşturacak ve yeterli sosyal destek sağlanamaz ise yoksulluk derinleşecektir. Ancak vasıflı iş gücü hareketliliği özellikle göç alan bölge için ihtiyaç duyulan alanlarda ise yoksulluğu azaltmada etkili olabilecektir. Sonuç olarak göçün niteliği, niceliği ve sebebi, yoksulluk üzerinde farklı etkilere sebep olabilecektir.

2.6.4. Dünyada Artan Yoksulluk ve İstatistiksel Analizi

Bugün yoksulluk dünyada yalnızca az gelişmiş ülkeleri değil tüm ülkeleri etkileyen bir sorundur. Aşağıdaki şekilde de görüleceği üzere dünya toplam gelirinin %50-60 oranını sadece dünya nüfusunun %10'u alırken, nüfusun %40'ına tekabül eden orta gelirli kesim, gelirin %30-40'ını, %50'ye tekabül eden en düşük gelirli kesim ise gelirin yalnızca %20-10'luk kısmını aralarında bölüşmektedir (Chance L., 2022, s.8).

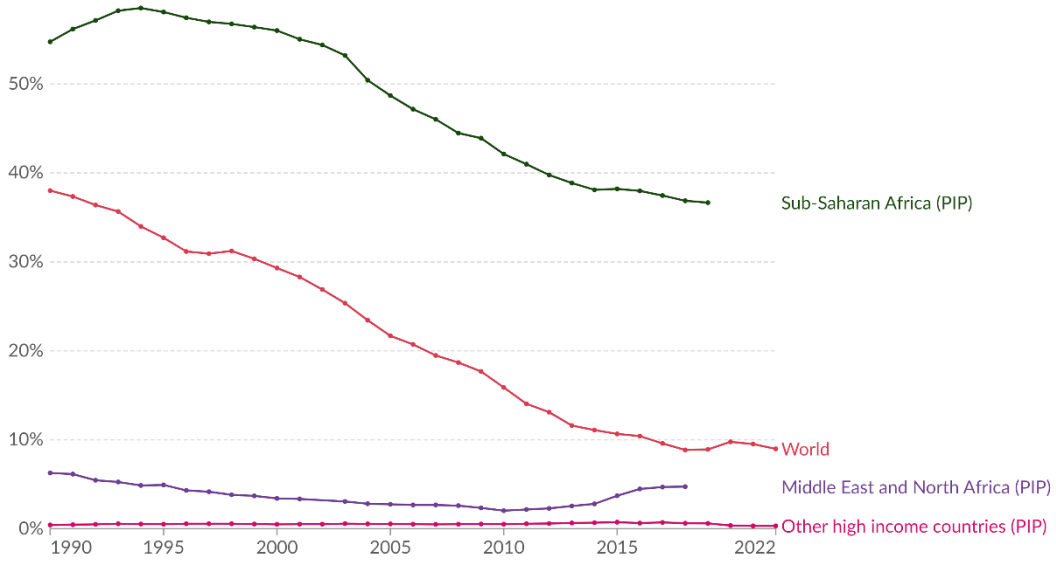

Şekil 5. Küresel gelir eşitsizliği

Kaynak: Chancel ve Piketty, 2021'den aktaran, Chance L., 2022, s.8

Bunun yanında nüfusun yaklaşık yarısı günde 2 dolar gelir ile yoksulluk sınırının altında yaşarken, altıda biri ise günde 1 dolar gelir ile yaşamak zorundadır. Büyüme açısından az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkelere nazaran daha düşük oranlarda olduğu düşünüldüğünde ülkeler arasındaki yoksulluk farkının da her geçen gün büyüyerek arttığı aşikardır. 1960'ta en zengin 20 ülke, en fakir 20 ülkeden 18 kat fazla gelire sahipken, günümüzde bu oran ikiye katlayarak 37 olmuştur (Tosuner, 2007, s.64).

Dünya Bankası yoksulluk sınırlarını 2022 Eylül ayında güncelleyerek günlük 2.15\$ olarak belirlemiştir. Günlük 2.15\$ altında geliri olanlar DB'ye göre aşırı yoksul olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca 3.65\$ alt-orta gelir, 6.85\$ üst-orta gelir yoksulluk sınırı olarak belirlenmiştir.

Şekil 6. 1990-2022 arasındaki aşırı yoksulluk (2.15\$) sınırında yaşayan nüfus

Kaynak: Word Bank Poverty and Inequality Platform (2024)

(<https://ourworldindata.org/poverty>)

Şekil 6, dünya geneli, Sahra Altı Afrika ülkeleri, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ve yüksek gelirli ülkelerin aşırı yoksulluk oranının 1990 ve 2022 arasındaki seyrini vermektedir. Veriye göre 1990-2022 arasında aşırı yoksulluk oranı giderek azalan bir seyir izlemektedir. Az gelişmiş ülkeler ile dünya ve yüksek gelirli ülkeleri karşılaştırdığımızda her birinde yoksulluk oranı azalsa da az gelişmiş ülkelerin yoksulluk oranlarının dünya ortalamasının üzerinde kaldığı görülmektedir.

Dünya genelinde 1990 yılında %40'lar oranında olan yoksul oranı dalgalanma olsa da 2018 yılında %10 seviyelerinin altına kadar düşüş göstermiştir. 2018-2020 arasında yükseliş göstererek %10 seviyelerine ulaşmış ve 2022 yılında tekrar 2018 seviyelerine gerilemiştir. Genel manada aşırı yoksulluğun geçmişten günümüze azalış gösterdiği net bir şekilde görülmektedir.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerini beraber değerlendirdiğimizde yoksulluk oranının dünya ortalaması altında kaldığı ancak yıllara sarıh bir azalış yaşanmadığı görülmektedir. Yüksek gelirli ülkelerde ise yoksulluk oranının sifıra yakın olarak başladığı ve 2022'de ise tamamen ortadan kalktığı görülmektedir.

2.6.5. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi SGD 1 “Yoksulluğa Son”: Mevcut Durumun Değerlendirilmesi

Sürdürülebilir kalkınma terimine ilk kez 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunda değinilmiştir. Adından da anlaşılacağı üzere kalkınmayı sağlamanın yanında bunun sürdürülebilir olması için hareket planı belirlemek gerekmektedir. Ana amaç mevcut nesillerin gereksinimlerini karşılarken gelecek nesillerin refahını azaltmayacak şekilde hareket etmektir (Saban vd., 2017, s.103).

2015 Eylülde BM tarafından New York'ta düzenlenen konferansta Kalkınma planında 5 ana tema olmak üzere 17 sürdürülebilir kalkınma hedefi üzerinde durulmuş olup bu maddelerin ilki “yoksulluğun sona erdirilmesidir”. Hedeflenen amaçlar birbirini tamamlayan ve 2030 yılına kadar yoksulluğun, kalitesiz yaşam koşullarının, insan haklarına aykırı durumların ve çevresel sorunların çözüme kavuşturularak yaşanılabilir ve sürdürülebilir bir gelecek oluşturmak amaçlanmıştır (Ar, Uğuz, 2017, s. 521).

Her ne kadar eylem planı uygulanmış olsa da günümüzde gelişmiş ülkelerde yoksul oranı azalırken gelişmekte olan ülkeler açısından halen ciddi bir sorun olmaya devam etmektedir. Bunun en büyük nedeni gelir dağılımında yaşanan adaletsizlik (Şekil 5) ve büyük ekonomilerde yaşanan refah artışının az gelişmiş ülkelere oranla yüksek seyretmesidir.

Ülkeler ve bölgeler arası gelir eşitsizliğinin ölçümünde 1870 yılından beri uygulanan kişi başı gelir ölçümü önemli bilgiler vermektedir. Buna göre 1870 yılında dünya geneli kişi başı gelir 873 dolar iken ABD’de kişi başı gelir dünya ortalamasından 5 kat fazladır. 1950 yılında eşitsizlik 13 kata çıkarken 2003 yılında ise 18 kata çıkmıştır. Günümüzde bu durum daha vahim bir hal almıştır. Öyle ki DB verilerine göre en fakir 20 ülkenin kişi başına geliri ortalama 1.300 dolar iken, en zengin 20 ülkenin kişi başına geliri tam 46 kat fazlası ile 61.000 dolar civarındadır (Emin, E., 2016, s.8). Bu da gelir adaletsizliğinin günümüze kadar artarak devam ettiğini ve zengin ülkelerin git gide zenginleşirken fakir ülkelerin fakirleştiğinin en net göstergesidir.

Tüm bu veriler sürdürülebilir kalkınma hedefleri bağlamında yorumlandığında her ne kadar dünya genelinde yoksulluğun azaldığı söylenebilse de kalkınma hedeflerinin asıl amacı olan bölgesel ve küresel bazda yoksulluğun azaltılması noktasında çok da başarılı olduğu söylenemez.

Bunun başat nedenlerinden biri COVID-19 salgını, diğeri ise Ukrayna savaşıdır. DB’ye göre 2020 COVID salgını sonrası 70 milyon insan aşırı yoksulluğa sürüklenmiş ve bu durum 1950 yılından beri yaşanan en büyük artıştır. Bu gelişmeler sonrası DB’ye

göre 2030 sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak pek mümkün görünmemektedir (<https://turkonfed.org/tr/detail/3843/dunya-bankasi-asiri-yoksullugu-2030a-kadar-yok-etmek-olası-degil>).

2.6.6. Küresel İklim Değişikliği, Doğal Afetler ve Artan Yoksulluk

İklim değişikliği sonucu dünyada yaşanan değişme ve olumsuz gelişmeler yaşam şartlarını zorlaştırarak yoksulluğun daha da derinleşmesine sebep olmaktadır. İklim değişikliği neticesinde buzulların da erimesiyle beraber deniz seviyesinde yükselmeler olmakta ve sel, toprak kaymaları, fırtına gibi yaşam koşullarını zorlaştıran doğal afetlere sebebiyet vererek kuraklık, gıda ve su kıtlığı, orman yangınları gibi felaketler sonucunu doğurmaktadır (Topgül ve Beytaş, 2022, s.690).

İklim değişikliğinin sebep olduğu bu durumlardan dolayı zaten kıt olan kaynakların daha da kıtlaşması sonucu özellikle küçük tarımsal faaliyetlerle geçimini sağlayan kesimin bu faaliyetleri de yapamayarak hem gelir elde edememesi hem besin kaynaklarının azalması sonucu daha derin yoksulluk hissetmeleri kaçınılmaz olacaktır. Doğal afetler hem iklim değişikliğine bağlı gelişen hem de coğrafyanın yapısı itibari ile kendiliğinden gerçekleşen ve yoksullaşmaya sebep olan bir diğer unsurdur. Günümüzde iklim değişikliğinin daha derinden hissedilmesi sonucu doğal afet olma sıklığı da artmıştır. Maalesef yine ülkemizde yaşanan 6 Şubat 2023 depreminde vatandaşlarımız bir gecede hem canını, canını kaybetmeyenler de mallarını kaybederek fakirleşmişlerdir. Afet çok büyük bir coğrafyada gerçekleştiğinden milyonlarca kişiyi etkilemiş ve yoksulluğu daha da artırmıştır.

İklim değişiklikleri ve doğal afetler sonucu yaşam şartları zorlaşan insanların yaşam şartlarını iyileştirmek adına başka yerlere göç etmesi ile birlikte iklim mültecileri kavramı ortaya çıkmıştır (Topgül ve Beytaş, 2022, s.688). Bu durum dolaylı olarak göçe sebebiyet verdiği için özellikle büyük şehirlerde nüfusun artması sonucu altyapı sorunları, işsizlik, büyükşehirde umduğunu bulamayan insanların daha da kötü yaşam koşullarına mahkum olması sonucu yoksulluğu artırmaktadır.

Netice itibari ile iklim değişikliği yaşam koşullarını etkileyerek çok boyutlu sorunlara ve sonuçlara sebep olarak yoksulluğu daha da derinleştirmektedir.

BÖLÜM III

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIMLAR VE NİTELİKLERİ

3.1. Sosyal Yardım Kavramının Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi

Yoksulluğun giderilmesinde başat uygulamalardan biri, ana eksenine insan figürünü koyan ve insanların yoksullaşmasına sebep olan sosyal çevreyi iyi analiz ederek sebeplerini tespit eden ve bu sebeplerin ortadan kaldırılması için kişilere belirli destekler verilmesini içeren sosyal yardımlardır (Gül, 2004, s.342).

Günümüzde kullanılan sosyal yardım kavramı tarihin eski dönemlerinden beri yardımlaşma adı altında toplumda yeri olan bir uygulamadır. Bunun en belirgin örneklerden biri de zekat ve fitre uygulamalarıdır (Midgley, 1984, s.250).

Sosyal yardım, yoksulluğu tamamen gidermek, hafifletmek ya da ortaya çıkmasını engellemeyi ana amaç olarak gören kurum ve kuruluşların uygulamaya koydukları bir takım politika ve programlar bütünüdür (Barrientos, 2013, s.45). Dünya Bankası'nın tanımına göre sosyal yardım, gelir testleri sonucunda belirlenen yardıma muhtaç kişilere yönelik yapılan nakdi yardımlardır (Ringold ve Kasek, 2007, s.4). ILO tarafından yapılan tanımlamada ise sosyal yardım, temel anlamda geçim sınırının hesaplanarak bu sınırın altında kalanlara toplanan vergi gelirlerinden transfer yapılmasıdır (Midgley, 1984, s.19).

DPT'nin tanımına göre "sosyal yardım"; yerel ölçüler içinde asgari seviyede dahi kendisini ve bakmakla yükümlü, olduğu kişileri geçindirme olanağından kendi ellerinde olmayan nedenlerden dolayı yoksun kalmış kişilere, resmi kuruluşlar veya kanunların verdiği yetkiye dayanarak yarı resmi veya genel, kuruluşlarca muhtaçlık tespitine ve kontrolüne dayalı olarak yapılan ve kişileri en kısa sürede kendi kendilerine yeterli hale getirmek amacını taşıyan parasal ve nesnel sosyal gelirden oluşan bir sosyal güvenlik yöntemi ve bir sosyal hizmet alanıdır (DPT,2001,s.51).

Sosyal yardımlar, vatandaşları ekonomik risklerden korumak ve daha güvenli bir hayat şartı oluşturmak için devletler tarafından yürütülen programlardır. En yaygın program türleri yaşlılara veya emeklilere, hasta veya malullere, öksüz ve yetimlere, annelere, kadınlara, işsizlere ve ailelere yapılan yardımlardır. Finansman ve yönetim yöntemleri ile kapsam ve faydalarının kapsamı ülkeler arasında büyük farklılıklar göstermektedir.

Sosyal yardım çağdaş refah devletinin temel bir bileşeni ve gelir desteği açısından vatandaşların başvurabileceği son çaredir (Bahle, Hubl, & Pfeifer, 2011). Sosyal

yardımların ana amaçları yeterli geliri olmayan vatandaşlara yardım ederek kendi bağımsızlıklarını kazanmalarını sağlamak, kapasitelerini geliştirmelerine yardımcı olmak ve kaynaklara erişim için beceri kazandırmaktır.

Sosyal yardımların özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz (Yılmaz A., Aksanyar Y., Güler T, 2018, ss.599-600):

- İster devlet tarafından yapılan kamusal yardımlar olsun, isterse STK'lar ve işletmeler tarafından yapılan özel yardımlar olsun devamlılık arz etmesi ve sürdürülebilir olması,
- Sosyal yardımlar yardımın yapılacağı kişiye, zamana ve ihtiyaç özelliğine göre çeşitlilik gösterir. Tek bir sosyal yardımdan bahsetmek mümkün değildir.
- Sosyal yardım yapılanlardan, bazı proje bazlı olanları haricinde, karşılığında herhangi bir yaptırım beklenmez, yardımın karşılıksız olarak yapılması esastır.
- Sosyal yardımlar nakdi ve ayni olabileceği gibi; sağlık, eğitim hizmetlerinden faydalandırma ile istihdama katılmada kolaylık sağlama şeklinde gelir oluşturabilecek destekler şeklinde de olabilir.

Sosyal yardımların da yoksulluk tanımında olduğu gibi tek bir tanımı ve şekli yoktur. Yoksulluk tanımının içinde bulunan şartlara uygun şekilde yapılması ve bu tanım doğrultusunda şartları sağlayacak şekilde sosyal yardım yapılması esastır. Her ülkenin koşulları, zamanın şartları ve ruhu yapılacak sosyal yardımların şeklini ve niteliğini belirleyecektir.

Sosyal yardım diğer bir tanıma göre, yardıma muhtaç olarak dünyaya gelen veya bir şekilde yardıma muhtaç duruma düşmüş olan kişilere hayatlarını insanlık onuruna yakışır şekilde yaşamalarını sağlayacak düzeyde kamu bütçesinden karşılıksız olarak bir gelir desteği verilmesidir (Seyyar, 2002, s.298).

Yukarıda yapılan tanımların bütününden yola çıkarak sosyal yardımların nitelikleri tespit edilebilir. Sosyal yardımlar, yapılacak yoksulluk tanımı üzerinden belirli kriterlere sahip olan kişileri “yardıma muhtaç” olarak nitelemektedir. Toplumsal dayanışma kültüründen ziyade planlı, programlı ve sürdürülebilir şekilde devlet bütçelerinden yapılması esastır. Nakdi olabileceği gibi ayni de yapılabilir. Sosyal yardım

sistemine dahil olmak zorunluluk değil bir haktır ve yardım yapılandan herhangi bir karşılık beklenmez (Yılmaz A., Aksanyar Y., Güler T, 2018, s.600).

3.2. Sosyal Yardımların Gerekliliği Üzerine Tartışmalar

Sosyal yardımların gereklii birçok akademik çalışmanın ve sosyopolitik tartışmanın odak noktası olmuştur. Sosyal yardımların gerektiği görüşünü destekleyenler, bu yardımların toplumsal eşitsizliği azaltmada ve yoksulluğu hafifletmede kritik rolü olduğunu vurgulamışlardır. Sosyal yardımlar toplumsal eşitsizliğin yanında sosyal adaletin sağlanmada da önemli rol oynamaktadır.

Sen (2000), devletin sağlayacağı sosyal ve ekonomik katkıların vatandaşların toplumsal hayata katılımını destekleyeceğini belirtmiştir. Aynı zamanda bu sosyal fırsatlar bireylerin kendi kendilerine yetebilir hale gelerek toplumun diğer kesimlerine de faydalı olabilecek hale geleceğinden bahsetmiştir (s.10,11). Amartya Sen, yoksulluğu kapasite yaklaşımı üzerinden açıklarken kişilerin gelir yoksunluğundan ziyade, ihtiyaçlarını karşılama konusundaki kapasite yetersizliğinin asıl yoksulluk olduğunu savunmuştur. Diğer taraftan yoksulluğun sadece gelir eksikliğinden kaynaklandığı görüşünü tamamen reddetmese de gelir yoksunluğu dolayısı ile kapasite yoksunluğuna, kapasite yoksunluğu da gelir yoksunluğuna sebep olacağından karmaşık bir ilişkiden bahsetmiştir. Bu bakış açısı ile sosyal yardımlar gelir artışına sebep olarak kişilerin kapasitelerini de artırarak fırsatlara erişimini sağlayarak sosyal adaleti artırmış olur. Bu sebeple Sen'e göre sosyal yardım yapılması gerekli bir sosyal politikadır (Sen, 2000, s.87). Bireylere işgücü, eğitim, sağlık ve sosyal imkanlardan insanlığa yaraşır şekilde yararlanmasını sağlamanın kamusal bir sorumluluk olduğundan bahsetmiştir (s.288). yani sosyal yardımlar bu noktada bireylerin yalnızca gelir düzeylerini artırmakla kalmaz aynı zamanda topluma tam anlamda katılabilmeleri için gereken özgürlüğü sağlar.

Townsend'in ekonomik yoksunluktan ziyade sosyal dışlanma ile de ilişkili olduğunu belirttiği yoksulluğun birbirini tamamlayan politikalar ile giderilebileceğinden bahsetmiştir. Hükümetlerin uyguladıkları asgari ekonomik yardım programlarından yalnızca belli gruplar orantısız bir şekilde pay almışlar bu durum da dezavantajlı grup açısından adaletsiz bir kaynak dağılımına neden olmuştur. Townsend kitabın ana amacının kaynakların herkes için adaletli dağıtılmasına yönelik sosyal politikalar uygulanması gerektiğinin altını çizmiştir (Townsend, 1979, s,922,923). Bu görüş üzerinden bakıldığında Townsend'e göre sosyal yardım politikaları bireylerin hayat

standartları yükselteceği gibi aynı zamanda dışlanmaktan koruyarak topluma entegre olmalarını sağlayacaktır. Sosyal adalet açısından sosyal yardım politikaları önemlidir.

Rawls'a göre düzenli bir toplumdan bahsedebilmek için, toplumda yaşayan kişiler arasındaki adalet ve fırsat eşitliğin kamu tarafından sağlanabilmesi gerekir. Böyle bir toplumda bireyler kendilerini özgür hisseder ve toplumsal kaynaklara eşit katılım haklarının olduğunu bilirler. Böyle bir toplumda yaşayabilmenin önemli şartlarından biri de bireylere gerekli maddi desteği sağlamak ve temel ihtiyaçlara erişimlerini kolaylaştırmaktır. Özellikle dezavantajlı bireyler açısından kaynak dağılımının adilane ve eşit olması gerekir ve bunu sağlayacak olan da kamusal kurumlardır (Rawls, 1971, ss.474-480).

Anayasamızın 55. maddesinde de “Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır.” denilerek sosyal yardımın devlet tarafından yapılması zorunlu bir yükümlülük olduğundan bahsedilmiştir (Altan, 2007, s.159). Çalışanlara asgari düzeyde hayat standartlarının sağlanması yalnızca işverenlerin değil devletin de görevidir. Bu yaşam standartlarının dengelenmesi sosyal yardım politikaları ile sağlanmalıdır (Altan, 2007, s.159).

Yaşlılık, engellilik ya da buna benzer durumlardan kaynaklı yapılan sosyal yardımların yanında sosyal politikaların içerisinde bir de güvenceli asgari yardım kavramı bulunmaktadır. Bu yardım türü sosyal yardımlardaki gibi bir sebebe bağlı olmadan, toplumda belirlenmiş bir alt sınır gelirin altında bulunana herkese sağlanan yardımdır. Bu sayede hem yoksullukla mücadele edilebilecek hem de dışlanmanın önüne geçilebilecektir (Balcı, 2010, s.36). Sosyal yardımlar, yoksullukla mücadele noktasında devlet tarafından uygulanması gereken, ancak herkesin eşit ulaşabileceği, karşılıksız ve süre sınırı olmadan uygulanmalıdır (Balcı, 2010, s.40).

Yazgan (2019), ise nasıl ki eğitim devletin zaruri görevi ise sosyal güvenliğin de en az eğitim kadar önemli olduğunu ve devletin sağlaması gereken bir yükümlülüğü olduğunu belirtmiştir. Sosyal güvenlik bağlamında sosyal yardımlar bir şekilde muhtaç duruma düşmüş bireyler açısından bir insani hak ve devletin zaruri görevidir. Sosyal güvenlik aynı zamanda, piyasa yatırımlarını destekleyen ve hızlandıran, bireylerin yarınlarından emin olmalarını sağlayan ve adaletli bir gelir dağılımı aracı olması yönüyle de toplumsal faydaya odaklanmış önemli bir mekanizmadır (Yazgan, 2019, ss.29-31).

Bunun yanında sosyal yardımların yapılmasına olumsuz yaklaşan görüşler de vardır. Bu görüş etrafında birleşenler sosyal yardımların piyasa işleyişinin etkinliğini

bozacağını, bireyleri yardıma bağımlı hale getirerek sorumluluk almaktan kaçınması sonucu işgücü arzını azaltacağını ve ekonomik verimliliği düşeceğini savunmaktadırlar.

Milton Friedman'a göre sosyal politika olarak tarımsal destekler, sosyal yardımlar ve asgari ücret uygulamaları insanları yardıma bağımlı hale getirerek özellikle işgücüne katılımı azaltmaktadır. Asgari ücrete razı olanlar daha yüksek gelirli yerlerde istihdam edilemezken, karşılıksız sosyal yardım alanlar da çalışmamayı tercih edebilmektedirler. 1930'lardaki işsizlik sorunu sonucu üretken çağlarındaki birçok insanın geniş kapsamlı sosyal politikalar sonucu yardım alması, kamu üzerinde yük oluşmasına ve verimlilik sorunlarına yol açmıştır (Friedman, 2002, s.180-189).

Murray (1984), Kennedy'e atıf yaparak sosyal yardım programlarının yapıcı ve amaçlanan hedeflere uygun olması gerektiğini belirtmiştir. Buna göre programlar güçsüz olan kesime güç katacak ve bağımlılığa sebep olmayacak şekilde olmalıdır (Murray, 1984, s.15). Özellikle çalışma çağında olanlara yapılan karşılıksız yardımların insanları tembelleştirdiği ve iş hayatından uzaklaştırdığını söylemiştir. Eğer yardım yapılacak ise de en azından işsizlik sigortası şeklinde yapılması gerektiğini savunmaktadır. Aksi halde yapılacak uzun dönemli karşılıksız destekler kişilerin kendi kendilerine yetebilme kapasitesini kaybetmelerine sebep olacaktır. Murray, bu durumun hem bireylerin hem de toplumun genel refahına zarar vereceğini savunur. Bu sebeple çalışma çağındaki kişilere yapılan yardımların ortadan kaldırılmasını önermiştir (Murray, 1984, ss.228-233).

Sosyal yardımların sakıncalarına değinen bir diğer düşünür de Hayek'tir. Hayek sosyal yardımların piyasa mekanizmasını bozarak, piyasanın işleyişine zarar vereceğini savunmuştur. Ekonomik güvence sağlayan sosyal yardımlar, bireyi önlem alamayacağı felaketlerden koruduğu ölçüde faydalıdır. Yapılacak olan sosyal yardım kişiye sürekli bir gelir sağlamak sureti ile iş gücüne katılımında bir rehavet yaratıyor ise doğru olmayacaktır. Bu durum aynı zamanda bu kişiler lehine bir ayrıcalık doğuracağından adaleti sarsacaktır. Sosyal yardım uygulamaları bu haliyle piyasadaki rekabeti bozacak ve sosyal gelirden dışlanan kişilerin devlete karşı güveninin sarsılmasına sebebiyet verecektir (Caldwel, 1944, ss.123-137).

3.3. Sosyal Yardımların Ekonomik ve Sosyal Etkileri

Sosyal yardımlar tamamıyla olumlu bir algı oluştursa da yardım yapılan bireylere etkileri ve genel toplumsal etkileri açısından olumsuz yanlarından da bahsetmek mümkündür. Özellikle kişileri toplum nazarında yardım alan kişi olarak damgalaması ve

bu itibarla onur kırıcı olması yanında yardım alanların düzenli bedava para algısına kapılması sonucu bir nevi ona bağımlı hale gelmeleri sonucu, çalışma isteklerinin yok olması da mümkündür. Diğer taraftan bireyleri, yardım alabilmek için kendini muhtaç gösterecek şekilde gayri ahlaki davranışlara da itebilecektir.

Kişilerin sosyal yardımlardan faydalanabilmeleri için belirli kriterleri sağlamaları ve yardıma muhtaç olduklarını kanıtlamaları şartı vardır. Kişi yardıma muhtaç olduğunu kanıtlarken onuru kırılır ve kendisini kötü hisseder bunu resmi mercilere karşı yapmak zorunda olduğundan buralara karşı da kendisini borçlu hissetme duygusu gelişir. Bu durum kişilerin psikolojilerinin etkilenmesine ve hem kendisine hem çevresine karşı olumsuz tavırlar sergilemesine neden olur (Dilik, 1980, s.71, Gerek ve Oral, 2004, s.44). Bundan kaçınmak için kişi muhtaçlığını gizlemek veya muhtaç olduğunu kabul etmemek eğilimi içerisine girebilmektedir (Mood, 2006, s.443-458).

Kişilerin üzerindeki bu olumsuz psikolojik baskıların önlenmesi için yardım kuruluşlarında görev yapan bireylerin uzmanlaşması, psikolojiden anlayan kişiler olması ve muhtaç kişilere yaklaşırken kişiyi rencide etmeden işini yapması gerekmektedir (Gerek ve Oral, 2004, s.44). Bir diğer yöntem ise yardımların, yardım yapılan kişilerin bilgilerini gizli tutarak, yardım alan kişiyi kamuoyuna yansıtmadan yapılmasıdır (Öztürk, 1983, s.136). Diğer bir seçenek sosyal yardımların negatif gelir vergisi uygulaması ile, fakirlik sınırının altında kalanlara gelir transferi desteği yapılmasıdır. Bu uygulamada temel amaç geliri yüksek olanlardan alınan vergilerin adil gelir dağılımı amacına uygun olarak, gelir transferi yolu ile muhtaç vatandaşlara aktarılmasıdır (Çalışkan, 2001, s.124).

Benzer bir görüş de Ducker tarafından dile getirilmiştir. Drucker'e (1996) göre Amerika'da özellikle siyah ırka yardım yapılma oranı arttıkça bu insanlar daha da çaresiz ve yardıma muhtaç duruma gelmişlerdir. Dolayısı ile sosyal yardım uygulamaları muhtaçlığı azaltmak yerine daha da derinleştirmiştir (Çakır, Aldemir, 2001, s.180). Polanyi (2005), ise yaşadığı dönemin yoksulluk yasalarına atıfla, bu yasaların neticesinde yapılan yardımların insanları daha içinden çıkılmaz feci bir duruma sürüklediğini ve yardımın yalnızca bir kere alınması sonucunda dahi artık sürekli yardım almaya talebin olacağını belirtmiştir (Polanyi, 2005, s.129). Ancak bu görüşlerin tersine, kişilerin yardım aldıklarından dolayı veya çalışma isteklerinin olmadığından değil, gerçekten işsiz kaldıkları ya da başka etkenlerden dolayı muhtaç duruma düştüklerini ve yardım aldıklarını savunan görüşler de vardır (Income Security Advocacy Centre, 2007).

Sosyal yardımların olumsuz yanlarından biri de istismar edilmeye açık olmasıdır. Kişiler asıl durumlarını gizleyerek kendilerini yardıma muhtaç gösterebilecekleri gibi, art

niyetli olarak farklı kurumlardan aynı anda sosyal yardım alabilmektedirler (Taşcı, 2008, s.122). Ancak sistemin kendi işleyişi içinde, yardımlar konusunda art niyetli kişilerin girişimlerini önlemenin mümkün olacağı görüşü de bulunmaktadır (Çengelci, 1985, s.60). Buradan kast edilen durum, kişinin sosyal yardımı aldığı anda sağlayacağı fayda ile katlanacağı maliyet arasındaki ilişki ile ilgilidir. Sosyal yardımlara ulaşma bazı uğraşları beraberinde getirir ve bunlardan en uğraşması zor olan kısım da bürokrasi safhasıdır. Kişi edineceği yardımın değerini az bulur ve bunun için katlanacağı zahmet kendisine çok gelirse yardım almak için uğraşmayacak ve bu durumda istismar kendiliğinden engellenmiş olacaktır (Taşcı, 2008, s.123).

Sosyal yardımları olumlu karşılayan görüşlerin başında ise, bu yardımların hem sosyal yardım sistemi içindeki boşlukları dolduruyor olması hem de yapılan yardımlar neticesinde maddi iyileşmenin yanında insanların psikolojik olarak da kendilerini iyi hissetmelerine sebebiyet veriyor olması gelmektedir.

Bu çerçevede öncelikle sosyal yardımlar yoluyla, sosyal sigorta sistemi dahilinde bulunan bazı açık kısımların tamamlanacağı ve boşlukların doldurulacağı görüşü hakimdir. Aynı zamanda bu sayede sosyal güvenlik sisteminin gelişmesine katkıda bulunmuş olacaktır (Çengelci, 1985, ss.34-38, Güven, 2001, s.148). Açıkların kapatılmasından kasıt biraz daha tamamlayıcı olması anlamına da gelebilmektedir. Normal şartlarda kişi sosyal sigorta sisteminden faydalanarak ihtiyaçlarını gidereceği noktada eğer çalışmıyor ve sigortası yoksa buradaki ihtiyacını sosyal destek alabileceği yardım kuruluşlarından edindiği gelire karşılayabilecektir. Aynı şekilde işsizlik maaşı, emeklilik aylığı, bakıma muhtaç aylığı ya da engelli aylığı gibi sürekli gelir oluşturabilecek bir destek almasına engel durumların varlığında, sosyal yardım kuruluşlarından alacağı yardımlarla bir nebze de olsa ihtiyaçlarını giderebilecektir.

Sosyal yardımların bir diğer olumlu yanının ise tasarrufu artıracığı görüşüdür. Sosyal yardım alanların, yardım miktarının yüksek olmamasından dolayı öncelikli olarak asgari ve zorunlu ihtiyaçlarını gidereceği ve bu sayede de yardımdan en yüksek marjinal faydanın sağlanacağı savunulmaktadır (Taşcı, 2008, s.125).

Sosyal yardımların diğer bir olumlu yanı ise insanlar üzerinde psikolojik bir rahatlık oluşturmasıdır. Bu psikolojik rahatlama sonucunda da toplumsal bir huzurdan söz etmek mümkün hale gelmektedir. Sosyal yardım alan kişi geçici de olsa içinde bulunduğu anda muhtaçlık hissinden kurtulacak ve bir rahatlama hissedecektir (İkizoğlu, 2000, s.29). Psikolojik rahatlama ile birlikte de yokluktan dolayı suç işlemeye meyilli olan kişilerin suç işlemekten uzaklaşacakları ve suça karışmayarak bir anlamda toplumsal

huzura katkı sağlayacakları düşünülmektedir. Toplumda var olan bağımlı kişiler açısından bakıldığında, her ne kadar bağımlı kişilerin aldıkları sosyal yardımları alkol, uyuşturucu ve uyarıcı madde gibi ürünleri almakta kullanacakları bir gerçek olsa da, eğer yardım yapılırken doğru araştırma yapıp eleme mekanizması doğru uygulanırsa, suçtan uzaklaşanların oranı hesaba katıldığında sosyal yardımların olumlu etki yaptığı söylenebilir (İkizoğlu, 2000, s.25).

3.3.1. Ekonomik Büyüme, Yoksulluk ve Sosyal Yardım İlişkisi

Her ne kadar az gelişmiş ülkelerde geçerli olsa da büyüme tek başına yoksullukla ilintili bir konu değildir. Büyüme, ortalama gelir düzeyi ve gelir dağılımındaki eşitsizlik derecelerinin birlikte değerlendirilmesi bu konuda anlamlı bir sonucun ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Az gelişmiş ülkelerde serbest piyasa koşullarının da tam olarak uygulanamaması neticesinde ekonomi politikalarında başarısızlıklarla beraber ekonomik istikrarsızlık ve piyasa başarısızlığı en nihayetinde ekonomik büyümeyi yavaşlatacak ve bu da yoksulluğun daha da derinleşmesine sebep olacaktır (Şenses, 2009, ss.149-150).

Ekonomik büyümenin yoksulluğu azalttığı görüşü öncelikli olarak G.Kore ve Çin gibi ülkelerde yapılan gözlemler sonucunda tespit edilmiştir. Hindistan'da özellikle kırsal alanlardaki yoksulluğun azalmasının temelinde dış ticaret hadlerinin iyileşmesi, teknolojik ve tarımsal gelişmeler neticesinde gerçekleşen büyüme sonucu emek arzının da artması yatmaktadır. ABD'de ise yine büyümenin etkisiyle bir dönem yoksulluğun azaldığı ancak imalat sanayisindeki gerilemeler ve buna bağlı gelir dağılımındaki bozulmalar sonucunda yoksulluğun tekrar arttığı gözlemlenmiştir (Şenses, 2009, s.150).

Ancak her zaman büyüme ile yoksulluk ters orantılı olarak değişmemektedir. Büyüme dönemlerinde gelir dağılımının ne yönde değiştiği de yoksulluk üzerindeki etkisini belirlemektedir. Kuznets hipotezine göre büyümenin gerçekleştiği ilk anda gelir dağılımındaki eşitsizlik ilk etapta artış gösterir ancak kişi başına düşen gelir seviyesi bir noktaya ulaştığında eşitsizlik düşmeye başlar ve bu durum bazı araştırmacılar tarafından da doğrulanmıştır. Fields (1988)'e göre; yoksulluk ve büyüme arasında her zaman ters yönlü ilişki yoktur, bu süreçte eşitsizlik artabileceği gibi azala da bilecektir. Büyüme sürecinde gelir dağılımındaki eşitsizliğin hangi yönde ve ölçüde farklılık gösterdiğiyle ilişkili olarak eşitsizlik azala da bilir arta da bilir. 1950 ve 1975 yıllarında az gelişmiş ülkeleri inceleyen Morawetz (1978) büyüme hızının yüksek olduğu dönemlerde mutlak

yoksulluğun azaldığı ülkeler olduğu gibi arttığı ülkelerin de olduğunu tespit etmiştir (Şenses, 2009, ss.150-151).

Bir diğer görüş de büyümenin yoksulluk üzerindeki etkisinin gelir dağılımı ve işgücü piyasaları bağlamında beraber değerlendirilmesi gerektiğidir. Büyüme hızı ile birlikte gelir dağılımı ve işgücü piyasaları, ücretler, çalışma saatleri ve işgücüne katılım oranı gibi göstergelerin büyümeden ne oranda ve yönde değiştiği önemlidir (Şenses, 2009, s.151).

Tüm bunlar birlikte değerlendirildiğinde büyümenin yoksulluk üzerinde tek başına etkisinin olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Ekonomik büyüme ile birlikte gelir dağılımı ve işsizlik göstergelerinin de ne yönde ve oranda değiştiği yoksulluğun değişim yönünü belirlemede önemli etkenlerdir.

Bir diğer taraftan büyüme ile beraber yoksulluğun yönü değişebileceği gibi, yapılan sosyal yardımların da ekonomik büyüme üzerinde etkileri de söz konusudur. Literatürde bu ilişkiyi ifade eden düşünürler de bulunur.

Lindert (2004), sosyal harcamaların özellikle talep artışları sayesinde ekonomiyi canlandırarak büyümeyi teşvik edici etkilerinin olduğunu savunmuştur. Ayrıca vergi politikalarıyla uyumlu olarak tasarlanan refah harcamalarının da ekonomik verimliliği olumsuz etkilemeyeceğini dile getirmiştir (Lindert, 2004, s.1). Acemoğlu (2001), sosyal programların ve politikaların işgücü üzerindeki etkilerini incelemiş ve asgari ücret ve işsizlik yardımlarının düşük ücretli işlerden yüksek ücretli işlere geçişi teşvik ederek işçi verimliliğini artıracığını ve bu durumun da refah artışına katkı sağlayacağını söylemiştir (Acemoğlu, 2001).

Kenworthy'e göre (1999), sosyal harcamalar, ekonomik büyümeyi engellemesinin aksine ekonomik güvenliği sağlayarak fırsat eşitliği yaratacak ve bu sayede büyümeye katkısı olacaktır. Aynı zamanda sosyal harcamalar gelir eşitsizliğini azaltmada etkilidir (Kenworthy, 1999, ss.1121,1122).

Tüm bu açıklamalar ışığında aslında sosyal yardımların büyüme üzerinde karışık bir etkiye sahip olduğu ifade edilebilir. Düşük gelirli kesime yapılacak transferler tüketimi artırarak toplam talebi yükseltecek ve dolayısıyla kısa vadede ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyecektir. Ancak uzun vadede sosyal yardımların iş gücüne katılımı azaltma riski taşıdığından büyümeyi negatif yönde de etkileyebilmektedir. Özellikle çalışabilir nüfusa yönelik sürekli yapılacak bir sosyal yardım, uzun vadede işgücü piyasasını olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle sosyal yardımlar dikkatli yönetilmesi gereken bir alandır (Bakış vd., 2008, s.16-18).

3.3.2. Sosyal Yardımların Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Sosyal yardımların gelir dağılımı üzerine ne derecede etki ettiği yapılan sosyal yardımın niteliğine ve ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Gelirleri nispeten düşük olan kesimin gelirlerini artırmayı amaçlayan ve dikey anlamda gelir dengesi sağlamaya yönelik sosyal yardımların gelir dağılımı üzerindeki pozitif etkisi yüksektir (Barr, 1992, s.792). Buna karşın Meyer'in işsizlik sigortasının emek arzını azaltacağı görüşünde de olduğu gibi, gelir testi uygulamasına dayalı yapılan yaşlılık yardımları, işsizlik sigortası, eğitime yönelik yardımlar, barınma yardımları yüksek gelirli kesime nispeten düşük gelirli kesimi tembellik, alışkanlık vs gibi durumlara sevk ederek çalışmaktan uzaklaştıracağı için birincil gelir dağılımı bakımından adaletsiz bir durum ortaya çıkaracaktır (Meyer, 2002, s.12).

Benzer şekilde gelir transferi şeklinde yapılan yardımların kişilerin tüketim, tasarruf ve çalışma istekleri üzerinde etkisi vardır. Bu gelirler bir ek gelir şeklinde algılandığından kişi daha az çalışmayı tercih ederek emek piyasasından uzaklaşır ve tercihini boş zaman yönünde kullanır. Yani olumlu yöndeki bir gelir artış etkisi emek arzında bir azalmaya sebebiyet vererek gelirin yeniden dağılım etkisini azaltır (Niehues 2010, s.4).

Diğer bir değerlendirmede, yardımların gelir dağılımını ne yönde etkileyeceği primli ya da primsiz olması bakımından farklı etkiler göstermektedir. Primsiz yardım sistemi belirli bir gelirin altında olanlara vergi gelirleri üzerinden yapılan yardım iken, primsiz yardım sisteminde ise zorunlu sosyal sigorta sistemi ile yapılan transferler kastedilmektedir. Primsiz yardım sisteminde finansman tüm gelir gruplarından elde edilen bir bütçeden karşılandığı için gelir dağılımı üzerinden olumlu etki sağlarken, primli yardım sisteminde geliri görece yüksek kesimin bu finansman içerisindeki payları fiyat politikaları ile az gelirli kişilere aktarıldığında gelir dağılımındaki eşitsizlik azalırken doğru bir şekilde uygulanmaz ise tam tersine artabilmektedir (Eroğlu, N. vd., 2017, s.337).

Tüm bu açıklamalardan yola çıkarsak yapılan sosyal yardımların gelir dağılımı eşitsizliği üzerine genel anlamda olumlu bir etkisinin olduğu söylenebilir. Ancak bu etkinin şiddetinin ne oranda büyük olduğu yapılan yardımın niteliğine, niceliğine, yapıldığı döneme ve ülkenin gelişmişlik düzeyine göre değişmektedir.

3.3.3. Sosyal Yardımların Sosyal Refah Üzerindeki Etkisi

Sosyal yardımların uygulanmasında bazı eksikliklerin yaşanması ve sosyal yardım başvurularının artması ile beraber bütçe üzerinde ciddi bir yük getirmesi sonucunda yardım edilecek kişilerin seçiminde daha katı yöntemler uygulanmaya başlamış ve yeni yönelimler olmuştur. Bu yönelimler üç şekilde gerçekleşmiştir. Bunlardan birincisi sosyal yardımların yerel yönetimlere kaydırılması; ikincisi kamu ve özel sektör iş birliğinde yapılabilmesi; üçüncüsü ise kimi sosyal yardım işlevlerinin özelleştirilmesidir. Sosyal yardımların özel sektöre devri neo-liberal politikalar ile birebir örtüşmektedir. Böylece sosyal refah devleti daha etkin ve verimli bir şekilde bu işlevini yerine getirebilecektir (Özdemir, 2007, ss.413-414).

Sosyal refahın artmasında sorumluluğu bulunan diğer mekanizmalar ise aile ve akraba çevresinden başlayarak, dini kuruluş ve organizasyonlar ve özel sektördür. Bu şekilde sosyal yardım mekanizmasını toplumun geneline yaymak gerekmektedir. Geçmişten beri bu kurumlar toplum refahını artırmak adına yardımlar yapmış ve önemli bir sorumluluğu üstlenerek yerine getirmişlerdir (Ersöz, 2003, s.142).

Sosyal refahın artması için toplumda yaşayan bireylerin gerek gelir seviyeleri gerekse yaşam kalitelerinin artması gerekmektedir. İnsanların yaşam standartlarının yüksek olması topluma yansıtacak ve toplumun genelinin refah seviyesini artıracaktır. Sonuç olarak gerek kamu gerek özel sektör ve gerekse gönüllü kuruluşlar tarafından yapılmış olsun sosyal yardımlar sosyal refah düzeyinin artırılmasında olumlu etkilere sahiptir.

3.4. Sosyal Yardım Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Günden güne daha da derinleşen ve çözüm üretilmesi zorlaşan yoksulluk, yalnızca az gelişmiş ülkelerde değil aynı zamanda gelişmekte ve gelişmiş ülkeleri de etkisi altına alan bir durumdur. Ancak her ülkeyi aynı oranda etkilediğini söylemek yanlış olacaktır. Gelişmiş ülkelerin yoksullukla mücadelede daha ileri düzeyde enstrümanları olduğundan yoksullaşma hızını yavaşlatma hatta azaltma konusunda daha etkin oldukları söylenebilir. Bu sayede de ailelere en azından yoksulluk sınırı dediğimiz asgari bir düzeyde yaşam imkanı sunulabilmektedir (Altay, 2005, s.163). Gelişmiş ülkeler düzeyinde siyasi iradeler tarafından alınan önlemler arasında sosyal yardımlarla bireylerin yaşam standartlarını eşitleme, devletin sunduğu imkanlardan eşit derecede yararlanma imkanı sunulmuş bu da

var olan yoksulluğun daha da derinleşmesini önleyerek kontrol altına alınmasına olanak sağlamıştır (Buğra, 2005, s.10).

Sosyal yardım uygulamalarının beraberinde getirdiği bağımlılık, tembellik, israf ve yardımların suiistimal edilmesi hususları, yardımın doğasında olabilecek hususlar olarak değerlendirilmektedir. Yardımların yoksulluğu azaltma bakımından etkileri konusunda çalışmalar yapılmıştır. Örneğin Guido 2005 yılında 1994-2001 yılları arasında referans olarak bir çok ülkenin dahil olduğu ve 25 AB ülkesinin de ortalamasını içeren, sosyal yardım sonrası yoksulluk riskinin ne kadar azaldığını ölçtüğü bir çalışma yapmış ve bu çalışmada sosyal yardımların yoksulluğu azalttığını tespit etmiştir (Guido, 2005, ss.1-5). Yapılan bu çalışmanın özeti olarak oluşturulan Tablo 3 incelendiğinde sosyal yardımlar, yoksulluğu azaltma bağlamında her ülkede aynı oranda etki göstermemiştir.

Tablo 3.
Sosyal Yardımların Yoksulluk Riski Üzerindeki Etkisi

ÜLKE	Sosyal Yardımlardan Önce Yoksulluk Riskindeki Nüfus (%)	Sosyal Yardımlardan Sonra Yoksulluk Riskindeki Nüfus (%)
25 AB Ülke Ortalaması	25	16
Türkiye	30	25
Fransa	26	12
Polonya	31	17

Kaynak.: Guido, 2005, s.4

Tablo 3'te de görülebileceği gibi 25 AB ülkesinde sosyal yardım öncesi yoksulluk riskindeki nüfus %25 iken sosyal yardım sonrasında %36'lık bir azalma göstererek %16 seviyesine gerilemiştir. Fransa'da sosyal yardım sonrası yoksulluk riski yaklaşık olarak %55 oranında azalırken, Polonya'da bu oran %46 olmuş, Türkiye'de sadece %17 seviyelerinde bir azalma göstermiştir.

3.4.1. Dünyada Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Yeri

Yoksulluk gün geçtikçe derinleşen, dünyadaki tüm ülkeleri ilgilendiren ve küresel çapta çözüm üretilmesi gereken büyük bir sorundur. Bu sebeple her ülke kendi dinamiklerine uygun yoksulluğu önleyici sosyal yardım programları geliştirmektedir. Günümüzde gelişmekte olan ülkelerin yanında gelişmiş ülkelerde dahi yoksul insanların mevcudiyeti bilinen bir gerçektir. Buna karşın bu ülkeler ekonomik açıdan güçlü ve

sosyal devlet anlamında gelişmiş olduklarından çeşitli politikalarla yoksulluğun daha da derinleşmesini önleyebilmekte, yardıma muhtaç kesimlerin çeşitli desteklerle hayat standartlarını artırmakta ve daha yaşanılabilir düzeyde bir hayat standardı sağlayabilmektedir (Altay, 2005, s.164).

Türkiye'deki mücadele politikalarına bakmadan önce Dünya'daki politikalara değinmek yararlı olacaktır. Dünya genelinde uygulanan tek bir yoksullukla mücadele politikası bulunmamaktadır. Her bir ülkenin gelir koşulları, yaşam standartları ve dinamikleri de farklı olduğundan bunun olması beklenen bir durum değildir. Uluslararası kuruluşlar da bu konu ile ilgili çeşitli raporlar hazırlamış ve çalışmalar yapmışlardır. Philadelphia Bildirgesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Avrupa Sosyal Şartı, Ekonomik ve Sosyal Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi bunlardan bazılarıdır.

Philadelphia'da 1944 yılında yapılan ILO Genel Konferansı'nda yoksulluk konusu ele alınmış ve çözülmesi gereken bir sorun olarak gündeme gelmiştir. ILO bu konferansta yetkili kurumlar tarafından bireylerin sağlık hizmetleri, sosyal ve kültürel imkanlar, eğitim ve mesleki alanlarda eşit şart ve imkanların sağlanması için asgari bir geçim şartına sahip olması bakımından gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiğini ve bu anlamda gerekli desteği de verebileceklerini bildirmiştir (Tuncay, 1986, s.24).

1948 yılında Paris'te yapılan BM Genel Kurulunda kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde sosyal yardımların her bireyin hakkı olduğu ve bunun da yetkili kuruluşlarca sağlanması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bildirgenin içeriğinde özetle bireylerin ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının ve insancıl yaşamaya yetecek kadar yeme, içme, barınma ve sağlık hizmeti almaya hakkı olduğu ve bu haklardan yararlanma konusunda devletlerin vatandaşlara gereken standartları sağlaması ve bunun için de gereken düzenlemeleri yapmalarının şart olduğu belirtilmiştir (<https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/>).

1961 yılında Torino'da kabul edilen ve 1996 yılında da düzenlemeler yapılarak genişletilen Avrupa Sosyal Şartı'nda da yoksullukla ilgili önemli düzenlemelere toplam 11 maddede yer verilmiştir (<https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/07/29/AvrupaSosyalSarti.pdf>). Yine BM'nin 1966 tarihinde kabul ettiği Ekonomik ve Sosyal Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde de benzer hususlar maddeler halinde yer almaktadır.

DB ve IMF tarafından uygulanan "yapısal uyum politikaları" adı altında verilen krediler sebebi ile az gelişmiş ülkeler için 1980'li yıllar tam bir ekonomik kayıp olarak değerlendirilmektedir. Bu ülkeler yapısal uyum politikaları kapsamı altında almış

oldukları kredileri gelişmek ve ekonomik projeler yapmak yerine ihtiyaç dışı harcamalarla borç ve bu borçların faizlerini ödemeye yetmeyecek dereceye gelmiştir. Bu sebeple de gelişmek bir yana tam tersi daha da borç batağına saplanarak dışa bağımlı ülkeler haline gelmişlerdir (Ellwood 2001, ss.45-46). Özellikle geri kalmış ülkelerin aldıkları borçlarını ödeyemediğinden DB ve IMF'nin dayattığı ve uygulamak zorunda kaldıkları yapısal uyum programları daha fazla eşitsizliğe, istikrarsızlığa ve yoksulluğa sebep olmuştur (Chossudovsky, 2003, s.19).

Dayatılan bu yapısal uyum politikaları neticesinde istenilen ivmeyi ve gelişmeyi sağlayamayan az gelişmiş ülkelerde tam tersine sağlık, eğitim gibi kurumların işlevsizleşerek sonucunda da özelleşmesiyle beraber fırsat eşitsizlikleri de bir taraftan boy göstermeye başlamıştır ve sonuç olarak da işsizlik, yeterli besine ulaşamama, göç ve salgın hastalık problemleri boy göstererek yoksulluk daha da derinleşmiştir (Soyak 2004, s.38). Bunun sonucunda da küresel bir eşitsizlik söz konusu olmaya başlamıştır. Kuzey ve güney arasındaki eşitsizliğin yanında aynı bölgede bulunan farklı alanlar arasında da bir eşitsizlik söz konusu olmaya başlamıştır. BM İnsani Gelişme Raporu'na göre (UNDP 1999), 1960 yılında, zengin ülkelerdeki halkın yüzde 20'sinin yoksulların yüzde 20'sinin gelirinin otuz katına sahip olduğu; 1997'ye gelindiğinde bu farkın yetmiş dört kata ulaştığı ifade edilmiştir (Giddens, 2006, s.392).

1980'lerin sonlarına doğru sosyal fonlar özellikle gelişmiş ülkelerde uygulanmaya başlamış, neoliberal politikaların ve yapısal uyum programlarının olumsuz etkileri olarak derinleşen ve ortaya çıkan yoksullukla mücadele edilmesi amacıyla oluşturulmuştur. Dünya bankası, neoliberal politikaların toplumsal sorunlara karşı duyarsız olmasından dolayı büyüme ve bölüşüm ilişkisinin yoksulluk olgusu ekseninde toplumsal sonuçlarını çözüm yoluna giderek sosyal fonları gündeme getirmiştir.

Sosyal yardım mekanizmalarının en güçlü olduğu Avrupa ülkelerinde yardımlar bireylerin tüm yaşamlarını kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. Çocuk yardımından, istihdam yardımına, belli bir yaştan sonra da emekli yardımına kadar bireylerin tüm yaşam sürecine yaygın bir devamlılıkta olacak şekilde planlanmıştır. Avrupa ülkelerinin genelinde ayrıca sosyal yardım programlarının bazıları genele hitap ettiğinden sosyal yardıma başvuran kesim daralmaktadır. Örneğin birçok Avrupa ülkesinde çocuk yardımı ayırım gözetmeksizin vatandaşların geneline yapıldığından yardım başvurusuna ihtiyaç duyulmamaktadır. Bunun sebebi sosyal yardımların vatandaş olmaktan doğan asli bir hak olarak görülmesidir. Çocuk yardımı özelinde değerlendirilecek olursa her ilave çocuk için yapılan yardım da katlanarak artmaktadır. (Ülker, 2010, ss.2-7).

ABD ve Avrupa Birliği ülkelerinde sosyal yardımlar bakımından farklı uygulamalar da bulunmaktadır. ABD’de yoksulluk çok fazla devletin sorumluluğunda görülmez ve biraz da dolaylı yoldan bu konuya yaklaşılır. Daha çok hayırsever vatandaşlar üzerinden yoksulluk sorunu çözülmeye çalışılır ve bu hayırsever kişi ya da şirketlere bu faaliyetleri karşılığında çeşitli vergi muafiyetleri ve indirimler getirilir. AB ülkelerinde ise toplumdaki bireylerin eşit koşullarda yaşamalarını temin etmek amacıyla doğrudan politikalar üretilmesi yöntemi uygulanmaktadır (Buğra, 2005, ss.9,10).

Özdemir ve İnce tarafından 2021 yılında yapılan çalışmada Türkiye’nin de aralarında bulunduğu 36 ülke verileriyle sosyal yardım harcamalarının yoksulluğu ne derece etkilediği üzerine bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışmada sosyal yardım harcamalarının GSMH içindeki payı ve bu paydan toplumun en yoksul kesiminin ne kadar faydalanabildiği üzerinde durulmuştur. Çalışma sonuçlarına göre, sosyal yardım harcamalarının GSMH oranında 1 birimlik bir değişme genel olarak yoksulluğu %23.8 oranında azaltmaktadır.

Çalışmada sosyal yardım harcamalarının GSMH içindeki payının en yüksek olduğu İsrail, İspanya ve Kore ’de bu etki daha düşükken, sosyal yardım harcamalarının GSMH içerisindeki payının bu üç ülkeye oranla görece düşük olduğu Japonya, İsveç, İsviçre, İzlanda, Danimarka ve Avusturya’da bu etki daha yüksek oranda olmuştur. Bu etkinin en düşük olduğu ülkeler ise Slovenya, Slovak Cumhuriyeti, Türkiye, Meksika ve Litvanya olmuştur. Sosyal yardım harcamaları her ülkede benzer bir etki göstermemekle birlikte ve yine kısa ve uzun dönem etkilerinin farklı olmasıyla beraber yoksulluğu azaltma noktasında etkili bir araç olduğunu görmekteyiz.

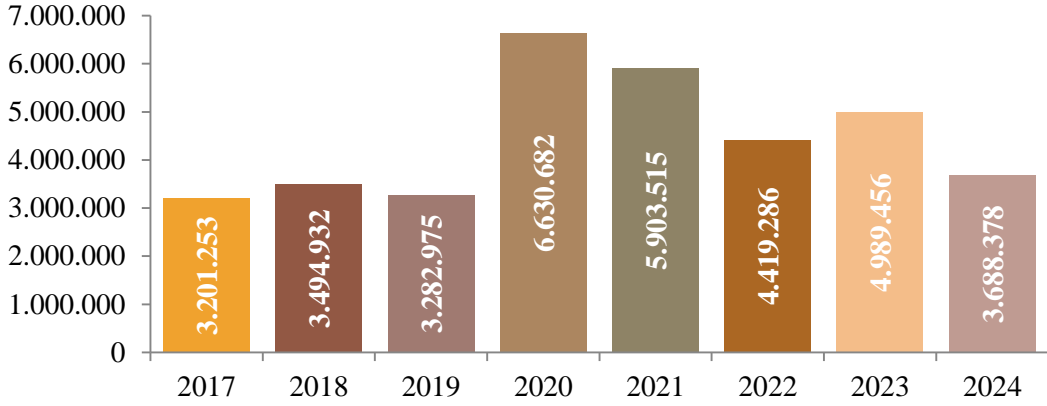
Çalışmada sosyal harcamaların bazı ülkelerde yoksulluğu azaltmada daha etkili olmasının birçok sebebi gözlenmiştir. Bunlardan en önemlileri yardımın ne kadar cömert dağıtıldığı, yoksulluğu belirlemede kullanılan kriterlerin etkinliği, yardımın merkezi ve yerel yönetimler arasında hangi oranda yapıldığıdır. Bunun yanında ülkeler gelir dağılımında adaletli sağlama adına birçok politika geliştirmektedir. Çalışmadaki önemli bulgulardan biri de eğer sosyal yardımlar üretimi destekleyici ve bu sayede istihdamı artırıcı nitelikte olursa yoksulluktan bu sayede kurtulan kişilere verilen yardımlar diğer yoksul kesime aktarılacak ve sosyal yardım harcamaları yoksulluğu azaltmada daha etkili olacaktır (Özdemir, A., İnce, G.D., 2021, s.2654).

3.4.2. Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Yeri

Türkiye’de sosyal yardım anlayışı, yardımlaşma ve dayanışma kültürüne bağlı olarak Osmanlı döneminden bugüne kadar ulaşmıştır. Bu yardımlaşma kültürünün temel basamağını “aile” oluşturur. Henüz sanayinin gelişmediği ve geçimin tarımsal faaliyetlere dayalı sağlandığı dönemlerde aile içerisinde yardımlaşma kültürü yaygındır (Hacımahmutoğlu, 2009, s.66). Yardımlaşmanın bir diğer ayağı ise “vakıflar”dır. Vakıflar doğrudan kendi kaynaklarıyla eğitim, sağlık, barınma gibi alanlarda yardımlar yapmışlardır. Bunun yanında hayır yapan kurumları arazi, bina ve bağışlar yoluyla destekleyen vakıf türleri de bulunuyordu. İki vakıf türü de yardımlaşma ve dayanışma örneği olmakla birlikte, biri doğrudan yardım yaparken diğeri dolaylı olarak yardım yapan kuruluşlara yardım ederek yoksullara destek oluyordu (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010, s.267). Sosyal yardımların son ayağı ise dini inanışlardan gelen sadaka, fitre, zekat ve kurban bağışı şeklindeki yardımlardır. Toplumda maddi açıdan görece iyi durumda olanlar fakru zaruret içerisinde olanlara yukarıda sayılan araçlar vasıtası ile hem ibadetlerini yerine getirmekte hem de yardım etmekteydiler (İlter, 2009, s.50).

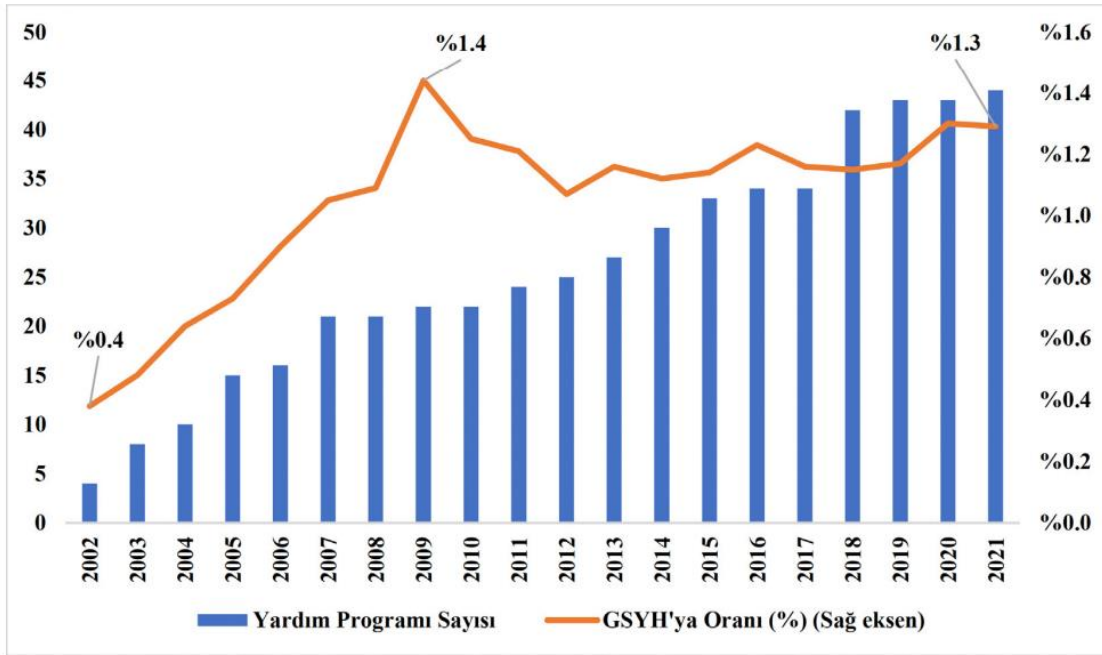
Günümüzde ise öncelikle yoksullukla mücadele sosyal bir devlet olmanın gereğidir ve bu ülkemizde de Anayasal bir hak olarak tanımlanarak güvence altına alınmıştır. Anayasamızın ikinci maddesinde “Türkiye Cumhuriyeti *sosyal* bir hukuk devletidir.” denilmektedir. Beşinci maddesinde, 60. maddesinde, 61. maddesinde ve diğer hukuksal düzenlemelerde, devletin sosyal bir devlet olması gereği olarak yaşlılara, engellilere, malüllere, muhtaçlara, öksüz ve yetimlere, şehit yakını ve gazilere vs. yardım edeceği tek tek sayılarak anayasal ve hukuki bir hak olarak güvence altına alınmıştır (Zengin, E., Şahin, A., Özcan, S., 2012, s.136).

Sosyal yardımların yoksulluğa etkisinin ölçümünde kullanılan kriterlerden biri yardım alan nüfusun genel nüfus içerisindeki payı ve yapılan yardımların GSMH içerisindeki payıdır. Eğer yapılan yardımlar neticesinde yardım alan nüfusun genel nüfus içindeki payında bir azalma olmuyor ise yapılan sosyal yardımların etkinliğinden bahsedilemez.

Şekil 7. Türkiye’de Sosyal yardımlardan yararlanan hane sayılarının yıllara göre değişimi
Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı 2025

Şekil 7 incelendiğinde Türkiye’de 2017 ve 2024 yılları arasında ufak dalgalanmalar olsa da sosyal yardım alan hane sayısında ciddi bir değişim olmamıştır. Bu da sosyal yardımların tam etkin olmadığını göstermektedir. Ancak 2020 yılında ciddi bir sıçrama yaşanmış ve yardım alan hane sayısı bir önceki yıla oranla 2 katına çıkmıştır. Bunun sebebi ise COVID-19 pandemisi ile birlikte salgının yayılmaması için alınan önlemler sonucunda birçok işyeri kapatılmış ve uzunca bir süre sokağa çıkma yasaklarının uygulanması ile ticaret durma noktasına gelmiş ekonomi büyük bir daralma içerisine girmiştir. Bu süreçte yaşanan maddi olumsuzlukların giderilmesi amacı ile de pandemi yardımları adı altında işyerleri kapanan esnaflar başta olmak üzere birçok haneye yardımlar yapılmıştır. Bu yardımlar yapılırken de yardım alabilme kriterleri olumlu manada ve ciddi bir oranda genişletilmiş, normal şartlarda sosyal yardım almaya hak kazanamayacak haneler dahi bu yardımlardan faydalanmıştır.

Şekil 8. Türkiye’de sosyal yardım harcamaları ve yardım programı sayısı

Kaynak: Mülga Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Yıllık Faaliyet Raporları (2011- 2021), Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programları, <https://www.sbb.gov.tr/yillik-programlar/1>

Şekil 8’de Türkiye’de uygulanan yardım programlarının sayısı ile GSYH’ya oranının 2002-2021 yılları arasındaki değişimi görülmektedir. Şekil 8, sosyal yardımların Türkiye’deki yerinin görülmesi açısından detaylı bir bilgi vermektedir. Yardım programı sayısı 2002’de 5 civarında iken yıllar içinde artarak 2021 yılında yaklaşık 45’e ulaşmıştır. Bu da sosyal yardımların yerinin zaman içerisinde arttığını göstermektedir. Yine sosyal yardımların GSYH içindeki payı 2002 yılında %0.4 iken 2009 yılında %1.4’e yükselmiştir. Bu oran 2009 yılından 2012 yılına kadar bir azalış gösterse de 2012-2021 yılları arasında dalgalanma yaşayarak artışını sürdürmüştür.

Temel’in 2014 yılında Manisa’da bu konu üzerine yapmış olduğu alan araştırması, sosyal yardımların yoksulluğu azaltmada ne denli etkili olduğu konusunda sahadan reel bilgiler edinmemizi sağlamıştır. Araştırma hane ziyaretleri yapılarak öncesinde hazırlanmış anket sorularına alınan cevaplar üzerinden yapılmıştır.

İlk etapta sosyal yardımlardan faydalanan kişilere yoksulluklarının sebepleri ve neden sosyal yardım aldıkları sorulmuştur. Haneler tanımlandıktan sonra ise aldıkları sosyal yardımların yoksulluklarını ne derecede azalttığı, etkili olup olmadığı soruları yöneltilmiştir. Alınan sosyal yardımların faydalanıcıların yoksulluğunu azalttığı ifade edilse de bazı faydalanıcıların yoksulluklarında bir azalma olmadığını, yardımların yetersiz olduğunu söyledikleri görülmüştür. Yoksulluklarının azaldıklarını söyleyen

kesimin profiline bakıldığında, çeşitli nedenlerle çalışma imkanları olmadıkları, temel ihtiyaçlarını dahi giderebilecek bir gelirlerinin olmadıkları ve yoksulluklarının çok ileri bir düzeyde olduğu gözlemlenmiştir. Bu kesime nazaran az da olsa bir geliri olan, part time çalışma imkanı bulan ve aldıkları sosyal yardımları temel geçinme kaynaklarından çok bir destek olarak gören kesimin ise, yapılan yardımların yoksulluklarını azaltmadıklarını söyledikleri görülmüştür (Temel, Y.,H., 2016, ss.129-132).

Yine aynı araştırmada sosyal yardımların yeterli olup olmadığı konusunda da bir araştırma yapılmıştır. Yapılan anket çalışmasında bu husus da haneden haneye farklılık göstermiştir. Ancak genel manada yapılan yardımlar yoksulluğu gidermese de haneye bir katkı sağladığı ve haneyi bir nebze de olsa rahatlattığı ifade edilmektedir. Burada da yine hane durumları göz önüne alındığında daha sık yardım alabilen, bunun yanında eş, dost, akraba gibi çevrelerden de destek alabilen ve zaman zaman da iş bulup çalışabilen haneler yardımların tam manasıyla yeterli olmasa da rahatlatıcı olduğunu söyledikleri görülmüştür. Ancak hiçbir geliri ve imkanı olmayan hanelere yapılan yardımların daha yetersiz olduğu değerlendirilmiştir. Burada ön plana çıkan yardımın sıklığı ve miktarı konuları olmuştur (Temel, Y.,H., 2016, ss.132-136).

Tüm bunların yanında bir de literatürde de fazlaca tartışılan yardımların olumlu ve olumsuz oluşu açısından da sorular yöneltilmiş ve değerlendirmeler yapılmıştır. Bu konuda katılımcıların genel görüşü sosyal yardımların olumsuz bir yönü olmadığı yönündedir. Özellikle yardımların tembelliğe sebep olacağı yönünde araştırma yapıldığında kişiler yardımların tembelliğe sebebiyet verebilecek düzeyde yeterli olmadığını söylemişlerdir. Bazı katılımcılar ise devlet tarafından yardım yapılmazsa toplumsal bir huzursuzluk oluşacağı ve bu huzursuzluğun da kaosa dönüşerek toplumsal güvenliği tehdit edeceği yönünde görüş beyan etmişlerdir. Yani sosyal yardımın olumlu olduğunu dile getirmişlerdir. Küçük bir kesim ise sosyal yardım alması sonucunda eşinin eve gelmediğini bu durumun aile huzurunu etkilediğini dile getirmiştir. (Temel, Y.,H., 2016, ss.136-138).

Yapılan çalışma genel manada değerlendirildiğinde sosyal yardımların yoksulluğu azalttığı ve olumlu olduğu ancak miktarının yetersiz ve verilme sıklığının az olduğu dile getirilmiştir. Burada toplumda özellikle hedef kitlenin görüşleri ve beklentileri politika oluşturulurken temel alınması gereken ana verilerdir. Sahayı fiili olarak gördüğümüzde sosyal yardımların az da olsa yoksulluğu azalttığı ancak yeterince azaltmadığı için de politikalar üzerinde çalışmalar yaparak etkinliğinin artırılması gerektiği sonucu çıkmaktadır.

Gemicioğlu ve Bildir tarafından 2023 yılında yapılan bir çalışmada Türkiye’de yapılan sosyal yardımların gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Çalışmada 2011-2021 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması sonuçlarına göre gelir guruplarına göre sosyal yardımlar incelenerek bir çıkarım yapılmıştır. Birbirinden farklı guruplar ve sosyal yardımlar kullanılarak 5 ayrı senaryo üzerinden similasyon yapılmış ve sonuçta sosyal yardımlar neticesinde Gini katsayısının 0,6, yoksulluğun ise %2 azaldığı tespit edilmiştir.

Çalışmada devletin yapmış olduğu sosyal yardımlar sonucu 2021 yılına kadar Gini sayısında ortalama 0.40 azalma sağlanırken, 2021 pandemi sonrasında, sosyal yardım verilenlerin alanı ve sayısı genişlediğinden GİNİ katsayısında 0.60 azalma sağlamıştır. Simülasyonlar sonucunda ise sosyal yardımların ulaşacağı kesimin genişletilmesinin gelir dağılımı üzerinde iyileştirici bir etkisinin olduğu görülmektedir. Yani sosyal yardımın daha adilane dağıtımı sağlanır ise sosyal yardımlar gelir dağılımı üzerinde daha çok olumlu etki göstermektedir.

Türkiye verilerine göre yapılan bu çalışma da göstermektedir ki sosyal yardımlar gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Ancak yardımların dağıtımındaki adalet ne kadar sağlanırsa gelir dağılımındaki eşitsizlik de o oranda daha da azalmaktadır.

3.5. Türkiye’de Uygulanan Sosyal Yardım Türleri

Yoksulluk kavramının tek bir tanımı olmaması, birçok bileşeni olması ve her ülkede farklı boyutu olması sebebiyle yoksulluğun azaltılmasında uygulanan sosyal yardımlar da hem ülkeden ülkeye hem de yoksulluğun boyutuna göre çeşitlilik göstermektedir. Bu haliyle aslında yoksulluğun yaşayan, gelişen ve değişen bir kavram olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu sebeple sosyal yardımlar planlanırken ülkenin yoksulluk seviyesinin tespit edilmesi, buna sebep olan etkenlerin analiz edilmesi, anlık koşulların iyi gözlemlenmesi gerekmektedir (Boybek, 2009, s.36).

Ülkelerin izledikleri sosyal yardım politikaları incelendiğinde ana iki uygulama yönteminden bahsedilebilir. Bunlardan ilki sosyal yardımın muhtaçlık esasına dayalı yapılması diğerisi ise hak temelli yani vatandaşlık hakkı olarak ele alınmasıdır. Belirlenen kriterlere göre yapılacak yardımlar primli olabileceği gibi katkısız da yapılabilir. Bununla birlikte yardımlar bizzat devlet tarafından yapılan kamusal yardımlar ve bazı STK’lar tarafından yapılan sivil yardımlar şeklinde olabilmektedir. Buradaki ana kriter

zorunlu yapılan yardımlar ve STK'lar tarafından gönüllülük esasına dayalı yapılan yardımlar ayrımı vardır (Metin, 2011, s.185).

Literatürde sosyal yardım çeşitleri olarak birtakım görüşler bulunmaktadır. Bunlardan en geneli ayni ve nakdi yardım uygulaması şeklindedir (Taşçı, 2008, s.118). Bunun yanında yardımlar asgari bir geçim standardı belirlenerek bu standardın altında kalan herkese yapılabilir. Bu yardım türüne “genel yardım” denilmektedir. Ayrıca yaşlılara yönelik, engellilere yönelik, işsizlere yönelik, öksüz ve yetimlere yönelik yapılan “kategorik yardımlar” da vardır. Bunlarla beraber eğitim ve sağlık gibi spesifik alanlara yönelik ve kişilerin bu alanlardan alacakları faydayı artırmaya yönelik “bağlı” yardımlar da vardır (Buğra ve Keyder, 2006, ss.221-228).

Türkiye’de sosyal yardım hizmetleri her ne kadar genel manada Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülse de çok dağınık ve kontrol edilmesi zor bir sosyal yardım yapısı bulunmaktadır. Bunun yanında bazı STK'lar ve yerel yönetimler de sosyal yardım faaliyetleri yürütmektedir. Bunlardan ikisi Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'dür.

3.5.1. Merkezi Sosyal Yardımlar

Merkezi sosyal yardımlar; Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM), Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK), Sağlık Bakanlığı (Yeşil kart uygulaması kapsamında), Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Emekli Sandığı isimleri ile anılan kamusal kurumlar vasıtası ile yapılmaktadır.

3.5.1.1. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü

İlk olarak 3294 sayılı kanunla sosyal adaleti pekiştirici anlamda önlemler alınarak eşit bir şekilde gelir dağılımını sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmek ve muhtaç ve yoksul durumda bulunan vatandaşlara yardım etmek amacıyla Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası nezdinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kurulmuştur. Fonun İdari İşleri Başbakanlığa bağlı olan Fon Genel Sekreterliği tarafından 2004 yılına kadar yürütülmüş, ancak ilerleyen yıllarda 5263 sayılı yasa ile birlikte Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü kurularak Fon Genel Sekreterliği Başbakanlığa bağlı bir Genel Müdürlük haline getirilmiştir.

SYDGM faaliyetleri, proje destekleri ve sosyal yardım programları başlığı altında hem toplumsal refah düzeyinin yükselmesi hem de gelir dağılımının iyileştirilmesi amacıyla iki farklı koldan yürütülmektedir.

Tablo 4.

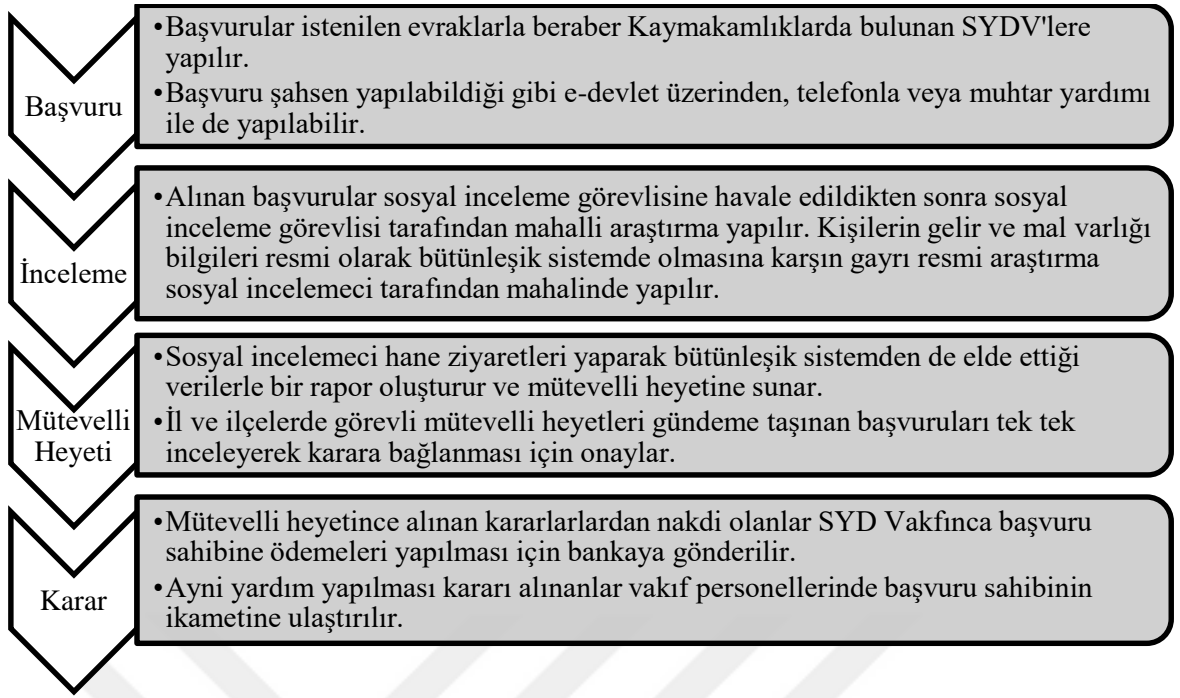
SYDGM Programları

Sosyal Yardım Programları	Proje Destekleri
1-Aile Yardımları	1-Gelir Getirici Projeler
2-Barınma-Gıda Yardımları	2- Sosyal Hizmet Projeleri
3-Engelli-Yaşlı Yardımları	3- Vakıf Modersinazyonu Projeleri
4-Eğitim Yardımları	4-Öğrenci Yurdu Projeleri
5-Sağlık Yardımları	5-Sosyal Konut Projeleri
	6-Özel Barınma Projesi

Kaynak: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü

Genel müdürlük bir yandan çalışabilir durumda olan vatandaşların üretken hale gelebilmeleri adına proje destekleri verirken, bir yandan da sosyal güvenceleri bulunmayan vatandaşların ihtiyaçlarının karşılanması için sosyal yardım hizmetleri vermektedir. Ayrıca SYDGM yukarıdaki tabloda belirtilen iş ve işlemleri daha düzenli ve koordineli bir şekilde yürütmek adına bazı çalışmalar yapmıştır. 2009 yılı itibariyle hayata geçirilen bazı çalışmalar aşağıda verilmiştir;

- Sosyal yardım alan ve almak isteyenlerin bilgilerinin yer aldığı “bütünleşik sosyal yardım hizmetleri sistemi” kurulmuş ve uygulamaya başlanmıştır.
- Her türlü Sosyal yardımdan yararlananlara uygulanabilecek bir puanlama mekanizması geliştirilmiştir.
- Eşi hayatta olmayan kadınlara yönelik olarak merkezi yardım programları geliştirilmiştir.
- Şartlı nakit transferleri programlarının Türkiye’deki uygulamalarının değerlendirilmesi adına değerlendirme programları geliştirilmiştir.
- Ücretsiz internet telefonu projesi oluşturulmuştur.
- Alo sosyal yardım projesi oluşturulmuştur.
- Sosyal yardım alanını düzenlemeye yönelik olarak sosyal konut projesi oluşturulmuştur.

Şekil 9. Sosyal yardım hizmetleri başvuru ve karar akış şeması

3.5.1.1.1. Sosyal Yardım Programları

Sosyal yardım programları aile yardımları, barınma-gıda yardımları, engelli-yaşlı yardımları, eğitim yardımları ve sağlık yardımları olmak üzere beş kalemede hizmet vermektedir.

3.5.1.1.1.1. Aile Yardımları

Aile yardımları kendi arasında doğum yardımı, eşi vefat etmiş kadınlara yönelik düzenli nakit yardımı, öksüz ve yetim yardımı, muhtaç asker ailelerine yönelik düzenli nakit yardım programı, terör zararı yardımları, afet-acil durum yardımları, işe yönlendirme yardımı, işe başlama yardımı, şehit yakınları ve gazilere yönelik yardımlar olarak sınıflandırılmıştır.

Doğum Yardımları: Yurt için ve yurt dışında 15/05/2015 tarihinden sonra sağlıklı bir şekilde doğum gerçekleştiren Türk vatandaşlarına yönelik olarak verilen yardım türüdür. Ödemeler tek sefer olup ilk çocukta 300 TL, ikinci çocuk için 400 TL, üç ve sonrası çocuklar için 600 TL olarak gerçekleştirilmektedir. Tek seferde birden fazla çocuk dünyaya gelmesi durumunda çocuklar 2 yaşına gelene kadar, muhtaç hanelere beslenme ve öz bakım ihtiyaçlarının desteklenmesine yönelik olarak da iki ayda bir 430 TL çoklu doğum yardımı yapılmaktadır.

Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Düzenli Nakit Yardım Programı: Resmi nikahlı eşini kaybetmiş ve bulunduğu hanede sosyal güvencesi olan birey olmayan muhtaç kadınlara yönelik her iki ayda bir 400 TL olarak yapılan yardımdır.

Öksüz ve Yetim Yardımı: Annesi, babası veya her ikisi de vefat etmiş ihtiyaç sahibi çocuklar için her iki ayda bir yapılan 600 TL nakdi yardımdır.

Muhtaç Asker Ailelerine Yönelik Düzenli Nakit Yardım Programı: Sosyal güvencesi olmayan ve ihtiyaç sahibi olan askerlerin ailelerine askerlik süresi boyunca her iki ayda bir yapılan 1.000 TL'lik yardımdır. Ayrıca Sosyal güvencesi olmayıp ve ihtiyaç sahibi olup babası askerde olan çocuklara iki ayda bir yapılan 400 TL nakdi olarak yapılan muhtaç asker çocuğu yardımı vardır.

Terör Zararı Yardımları: İkamet ettiği yerde terörden etkilenen ve bu nedenle göç etmek zorunda kalan vatandaşların gıda, giyim, yol, eğitim ve barınma gibi ihtiyaçlarına yönelik olarak hane başı aylık 1.200 TL'ye kadar verilen yardımdır.

Afet-Acil Durum Yardımları: Afet ve acil durum hallerinde ilk bir ay için muhtaçlık sınırına bakılmaksızın, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma (SYD) Vakıfları tarafından vatandaşların gıda, giyim, barınma vb. temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik bulunduğu yer vakıf müteveli heyetince belirlenen oranlarda yapılan yardım türüdür.

Şehit Yakınları ve Gazilere Yönelik Yardımlar: Muhtaçlık şartlarını taşımasa dahi şehit yakınları ve gazilere, temel ihtiyaçlarını karşılamaları amacıyla süreklilik olmaması kaydıyla yardımlar yapılmaktadır.

3.5.1.1.1.2. Barınma-Gıda Yardımları

Barınma yardımları kendi içinde gıda yardımları, aşevleri, barınma yardımları, sosyal konut projesi, yakacak yardımları, elektrik tüketim desteği, sosyal uyum yardımı olarak sınıflandırılmıştır.

Gıda Yardımları: Muhtaçlık sınırı altındaki ailelerin gıda gibi temel ihtiyaçlarının karşılayabilmesi amacıyla Ramazan ayı ve Kurban Bayramı başta olmak üzere ve yıl boyunca ihtiyaç olması halinde SYD Vakıfları tarafından gıda yardımı yapılmaktadır.

Aşevleri: Muhtaç durumda olduğu sosyal incelemeci raporu baz alınarak Müteveli Heyeti tarafından belirlenen yaşlı, engelli, hasta olan ve evinde yemek

yapabilecek durumda olmadığı tespit edilen kişilere Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma (SYD) Vakıfları tarafından sıcak yemek şeklinde aşevi hizmeti verilmektedir.

Tablo 5.

Yıllara Göre Aşevi Faaliyetlerinden Yararlanan Kişi Sayısı ve Aktarılan Kaynak Miktarı

Yıl	Aktarılan Kaynak (TL)	Kişi Sayısı
2017	21.970.000	26.471
2018	33.282.131	34.729
2019	45.289.545	38.422
2020	61.218.374	Belirtilmemiş
2021	91.804.384	43.427

Kaynak: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü

Barınma Yardımları: Hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden az (2022 yılı için 1.417,80-TL) olmakla birlikte yaşlılık, engellilik, tek ebeveynli aile, dul olma gibi özel şartlardan herhangi birine haiz olmak şartıyla ve aynı zamanda onarımı yapılacak evin ya da ev yapımlarında arsanın tam hisseli tapusuna haiz olma şartlarını taşıyan ve oturulamayacak derecede eski, bakımsız ve sağlıksız evlerde yaşayan kişilere yapılan ayni ve nakdi yardım türüdür. Ev onarımlarında 25.000.-TL, prefabrik ev yapımlarında 40.000.-TL, betonarme ev yapımlarında 70.000 TL'ye kadar destek verilmektedir.

Sosyal Konut Projesi: Sosyal güvencesi olmayan, ihtiyaç sahibi vatandaşlara Toplu Konut İdaresi aracılığıyla ve geri ödemeli olacak şekilde ev yapımını kapsamaktadır.

Yakacak Yardımları: Muhtaç hanelere Türkiye Kömür İşletmeleri Genel Müdürlüğünden bedelsiz olarak temin edilen kömürün ulaştırılması şeklinde yakacak yardımı yapılmaktadır.

Tablo 6.

Yıllara Göre Kömür Yardımı Alan Aile Sayısı ve Dağıtılan Kömür Miktarı

Yıl	Yardım Alan Aile Sayısı	Kömür Miktarı (Ton)
2017	2.088.881	2.290.675
2018	2.084.746	2.272.237
2019	1.878.413	1.567.155
2020	1.805.521	1.686.063
2021	1.830.415	1.639.489

Kaynak: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü

Elektrik Tüketim Desteği: düzenli sosyal yardım programlarından faydalanan ihtiyaç sahibi hanelere verilmektedir. 01.01.2022 tarihinden itibaren 1-2 kişilik hanelere aylık 75 kWh, 3 kişilik hanelere aylık 100 kWh, 4 kişilik hanelere aylık 125 kWh, 5 ve daha fazla kişilik hanelere aylık 150 kWh karşılığı tutarınca nakdi destek sağlanmaktadır.

Sosyal Uyum Yardımı (SUY): Geçici Barınma Merkezleri dışında ikamet eden; muhtaçlık ve demografik kriterlerden en az birine uyma şartlarını sağlayan, 99 ile başlayan kimlik numarasına sahip Geçici Koruma Statüsü, Uluslararası Koruma Statüsü, Uluslararası Koruma başvuru sahipleri ve İnsani İkamet İzni bulunan yabancıları kapsayan yardım türüdür. Ödemeler aylık 155 TL şeklinde yapılmaktadır ve Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

3.5.1.1.1.3. Engelli-Yaşlı Yardımları

Engelli ve yaşlı yardımları kendi içinde yaşlı aylığı, engelli aylığı, engelli yakını aylığı, yaşlı ve engelli bakım (VEFA) projeleri, engelli ihtiyaç yardımları sınıflarına ayrılmaktadır.

Yaşlı Aylığı: Sosyal güvencesi olmayan ve aylık bağlanacak kişinin kendisi ve eşi dikkate alınmak suretiyle kişi başına düşen aylık geliri net asgari ücretin 1/3'ünden (2022 yılı için 1.417,80-TL) az olan 65 yaş üstü vatandaşlarımıza yapılan yardımlardır. Yardımlar aylık olarak 1.084,55 TL yapılmaktadır.

Engelli Aylığı: Sosyal güvencesi olmayan ve hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden (2022 yılı için 1.417,80-TL) az olan vatandaşlarımıza yapılan yardımlardır. Yardımlar aylık olarak %40-%69 arası engelli aylığı 865,76-TL, %70 ve üzeri engelli aylığı 1.298,63-TL olacak şekilde yapılmaktadır.

Engelli Yakını Aylığı: Sosyal güvencesi olmayan ve hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden (2022 yılı için 1.417,80-TL) az olan, 18 yaşından küçük özel gereksinim düzeyi en az hafif düzeyde olan veya %40 ve üzeri orandaki engellilerin yakınlarına yapılan yardımlardır. Aylık olarak 865,76 TL şeklinde ödenmektedir.

Yaşlı ve Engelli Bakım Projeleri (Vefa Projeleri): Yaşlı ve engelli vatandaşların; ev temizliği ve kişisel bakımları gibi zaruri ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik geliştirilmiş sosyal hizmet projesidir. İhtiyaç sahibi olup kişisel bakımlarını ve zaruri ihtiyaçlarını karşılayamayan yaşlı ve engelli bireyler, ağır kronik hastalığı

nedeniyle kendi öz bakımını yerine getiremeyenler ve 65 yaş üstü vatandaşlar ikamet ettikleri evlerinde proje kapsamındaki hizmetlerden faydalandırılmaktadır.

Engelli İhtiyaç Yardımları: İhtiyaç sahibi engelli bireylerin topluma uyumunu kolaylaştıracak ihtiyaç duydukları her türlü araç ve gereçlerin karşılanmasına yönelik yapılan yardımlardır.

Tablo 7.

Sosyal Koruma Kapsamında Yardım ve Maaş Alan Kişi Sayısı (Milyon TL-Bin Kişi)

	2016	2017	2018	2019 ^(r)	2020
	Toplam	Toplam	Toplam	Toplam	Toplam
Toplam Maaş Alan Kişi Sayısı¹	12.898	13.261	13.766	14.089	14.288
Toplam Engelli/Malül Maaşı	840	847	856	864	853
Şartsız Engelli/Malül Maaşı	134	137	139	142	140
Şartlı Engelli/Malül Maaşı	706	710	717	723	713
Toplam Emekli/Yaşlı Maaşı	8.811	9.094	9.514	9.849	10.035
Şartsız Emekli/Yaşlı Maaşı	8.195	8.476	8.804	9.043	9.209
Şartlı Emekli/Yaşlı Maaşı	616	618	710	805	826
Toplam Dul/Yetim Maaşı	3.569	3.660	3.758	3.759	3.806
Şartsız Dul/Yetim Maaşı	3.222	3.314	3.427	3.533	3.645
Şartlı Dul/Yetim Maaşı	347	346	331	226	161
Toplam Emekli/Yaşlı ve Dul/Yetim Maaşı	12.062	12.417	12.913	13.228	13.438
Toplam Maaş Yardım Sayısı	13.444	13.847	14.389	14.747	14.979

(1)

(1) İlgili değerlerin toplamı vermeme nedeni, mükerrer maaş alanların ayıklanmış olmasıdır.
(r) 2019 yılı verileri idari kayıtların güncellenmesi nedeniyle revize edilmiştir.

Kaynak: TÜİK, Sosyal Koruma İstatistikleri, 2020

Tablo 7 incelendiğinde 2016 yılında toplam maaş alan kişi sayısı 12 milyon 898 bin iken 2020 yılında bu rakam 14 milyon 288 bin kişi artış göstererek, 14 milyon 288 bin kişiye ulaşmıştır. Toplam maaş yardımı rakamı içerisinde en yüksek payı emekli/yaşlı maaşları alanlar oluşturmaktadır. Yine emekli/yaşlı maaşı alan kişi sayısı 2016 yılı ile 2020 yılı karşılaştırıldığında en çok artış gösteren maaş kalemi olmuştur.

3.5.1.1.1.4. Sağlık Yardımları

Sağlık yardımları kendi içerisinde şartlı sağlık yardımları, katılım payı ödemeleri, kronik hastalık yardımı, slikozis hastalarına yapılan ödemeler ve kronik hastalara elektrik tüketim desteği ödemeleri şeklinde sınıflandırılmıştır.

Genel Sağlık Sigortası (GSS) Prim Ödemeleri: Sosyal güvencesi olmayan ve gelir testi düşük çıkan vatandaşların sağlık primlerinin devlet tarafından ödenmesidir. G0 pirim tutarı aylık 200,16 TL SGK'ya ödenir.

Şartlı Sağlık Yardımları (Sağlık ve Gebelik): Sosyal güvencesi olmayan, ihtiyaç sahibi durumunda bulunan ailelere çocuklarını sağlık kontrolüne göndermeleri, anne adaylarının ise hamilelik süresince sağlık kontrolüne gitmeleri ve doğumlarını hastanede yapmaları şartıyla yapılan yardımlardır. Bu kapsamda gebelik döneminde aylık 100 TL, çocuk için aylık 55 TL, doğumun hastanede yapılması halinde bir seferlik 150 TL, şartlı lohusalık için doğumu takip eden ilk iki ay süresince aylık 150 TL yardım yapılmaktadır.

Katılım Payı Ödemeleri: 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun, 60/c-1 ve 60/c-3 kapsamındaki genel sağlık sigortalısı sayılanlar ile bunların bakmakla yükümlü olduğu kişilerin hastane, ilaç, reçete, optik katılım payı muhteviyatında ödemiş oldukları tutarın iadesini kapsamaktadır.

Kronik Hastalık Yardımı: Tüberküloz ve SSPE hastalığı nedeniyle psiko-sosyal ve mali kayıp yaşayan hastalar için geliştirilmiş düzenli nakdi yardım programıdır. Ödemeler 2.354,45 TL şeklinde aylık olarak yapılmaktadır.

Silikozis Hastalarına Yapılan Ödemeler: 25.02.2011-25.05.2011 tarih aralığında başvurular alınmıştır. Şu an yeni başvuru alınmamaktadır. Ödemeler aylık olarak 01.01.2022-30.06.2022 dönemi için; hafif silikozis aylığı (%15-%34) 1.870,69-TL orta silikozis aylığı (%35-%54) 2.137,94-TL, ağır silikozis aylığı (%55 ve üzeri) 2.382,27-TL şeklinde yapılmaktadır.

Kronik Hastalara Elektrik Tüketim Desteği: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma (SYD) Vakıfları tarafından 2828 sayılı Kanun kapsamında Evde Bakım Yardımı almayan, kronik hastalığı nedeniyle cihaza bağımlı olan 3294 sayılı Kanun kapsamındaki hastaların yaşadığı hanelere Elektrik Tüketim Desteği, Kesintisiz Güç Kaynağı Desteği ve Birikmiş Elektrik Borcu Desteği verilmesi şeklinde yapılan yardımdır.

Tablo 8.
2015-2020 Yılları Arası Sağlık Harcamaları

	2016	2017	2018	2019	2020
Toplam Sağlık Harcaması (Milyon TL)	119.756	140.647	165.234	201.031	249.932
Kişi Başına Sağlık harcaması (TL)	1.511	1.751	2.030	2.434	2.997
Toplam Sağlık Harcamasının GSYİH'ye Oranı (%) ^(r)	4.6	4.5	4.4	4.7	5.0
Genel Devlet Sağlık Harcamasının Toplam Sağlık Harcamasına Oranı (%)	78.5	78.0	77.5	78.0	79.2
Özel Sektör Sağlık Harcamasının Toplam Sağlık Harcamasına Oranı (%)	21.5	22.0	22.5	22.0	20.8

(r) İdari kayıtların güncellenmesi nedeniyle, ilgili gösterge revize edilmiştir.

Kaynak: TÜİK, Sağlık Harcamaları İstatistikleri, 2020

Tabloya 8'e göre toplam sağlık harcamalarında 2016'dan 2020 yılına kadar %100'den biraz daha fazla bir artış olduğu göze çarpmaktadır. Sosyal transferler açısından bakıldığında devlet tarafından yapılan sağlık harcamalarının toplam sağlık harcamaları içerisindeki payının çok yüksek olduğu görülmektedir. Bu da sağlık harcamalarının sosyal transfer harcamaları içerisinde ciddi bir payının olduğunu göstermektedir.

Tablo 9.
Sosyal Koruma Harcamalarının Yardım Türlerine Göre Dağılımı (Milyon TL)

	2016	2017	2018	2019 ^(r)	2020
Sosyal Koruma Harcamaları Toplamı	336.520	382.665	448.727	542.201	655.599
İdari Masraflar ve Diğer Harcamalar	5.744	7.108	6.700	8.834	9.597
Sosyal Koruma Yardımları Toplamı	330.776	375.557	442.027	533.368	646.002
Hastalık/Sağlık Bakımı	91.330	103.077	121.755	146.036	170.993
Engelli/Malül	11.982	13.317	14.840	18.200	20.906
Emekli/Yaşlı	162.139	184.984	219.939	263.079	300.902
Dul/Yetim	39.615	44.687	52.262	63.616	73.194
Aile/Çocuk	12.319	14.966	16.986	23.177	31.071
İşsizlik	8.172	8.672	10.358	15.732	44.393
Sosyal Dışlanma	5.218	5.853	5.887	3.529	4.544

(r) 2019 yılı verileri idari kayıtların güncellenmesi nedeniyle revize edilmiştir.

Kaynak: TÜİK, Sosyal Koruma İstatistikleri, 2020

Genel olarak yukarıda sayılan sosyal koruma harcamalarının tasnifine baktığımızda Tablo 9'a göre en yüksek payı yine emekli/yaşlı harcamaları almaktadır. Bu harcama türünü 170 milyon 993 TL ile hastalık/sağlık bakımı kalemi izlemektedir. Sosyal dışlanma için ayrılan pay ise çok düşük oranlarda kalmaktadır. Tabloda dikkat edilmesi gereken hususlardan biri işsizlik harcamalarıdır. İşsizlik harcama kalemi diğer harcama kalemlerine göre hem 2020 yılında bir önceki yıla göre ciddi bir artış göstermiş, hem de 2016 yılında beşinci en yüksek harcama olarak yer alırken 2020 yılında dördüncü en yüksek harcama kalemi konumuna gelmiştir. Bu da işsizlik oranının giderek arttığını bir göstergesidir.

3.5.1.1.1.5. Eğitim Yardımları

Eğitim yardımları kendi içerisinde şartlı eğitim yardımı, yabancılara yönelik şartlı eğitim yardımı, eğitim materyali yardımı, öğrenci barınma-taşıma-yemek yardımı, yurt yardımı, yükseköğrenim öğrencilerine yönelik yardımlar ve muhtelif eğitim yardımları olarak sınıflandırılmaktadır.

Şartlı Eğitim Yardımı: Sosyal güvencesi olmayan ihtiyaç sahibi ailelere çocukların örgün öğretime devam etmeleri ve okulun açık olduğu aylarda bir ay içerisinde 4 günden fazla devamsızlık yapmamaları şartıyla yapılan yardımdır. İlköğretimdeki erkek öğrenci aylık 55 TL, kız öğrenci aylık 60 TL, ortaöğretim erkek öğrenci aylık 70 TL, kız öğrenci aylık 90 TL almaktadır.

Yabancılara Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı: Geçici barınma merkezleri dışında ikamet eden, ihtiyaç sahibi, okulun açık olduğu dönemlerde 1 ayda 4 günden fazla (%80) devamsızlık yapmayan, Milli Eğitim Bakanlığı'nda ve geçici eğitim merkezlerinde okuyan Suriyeliler ve diğer tüm yabancı çocuklar için yapılmaktadır. AB tarafından finanse edilmektedir. Ana sınıfı ile 8. sınıflar arası öğrenciler için; kız öğrencilere aylık 60 TL, erkek öğrencilere aylık 55 TL, 9. ile 12. sınıflar arası öğrenciler için; kız öğrencilere aylık 90 TL, erkek öğrencilere aylık 70 TL şeklinde yapılmaktadır. Ödemeler 2 ayda bir yapılmaktadır.

Eğitim Materyali Yardımı: Her eğitim-öğretim yılı başında ve yıl boyunca ihtiyaç sahibi ailelerin ilk ve ortaöğretimde okuyan çocuklarının Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma (SYD) Vakıfları tarafından kırtasiye, önlük, çanta vb. temel okul ihtiyaçları karşılanmaktadır.

Öğrenci Barınma-Taşıma-Yemek Yardımı: MEB'in taşınalı eğitim sistemi dışında kalan ihtiyaç sahibi ilk ve ortaöğretim öğrencilerine Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma (SYD) Vakıfları tarafından taşıma, yemek, iaa ve barınma ihtiyaçlarına yönelik yardımlar yapılmaktadır.

Yükseköğretim Öğrencilerine Yönelik Yardımlar: Yurt içindeki yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören 3294 sayılı Kanun kapsamındaki Türk öğrencilere temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla Vakıf imkânları veya Vakfa şartlı yapılan bağış kaynağı kullanılarak düzenlilik arz etmeyen ayni ve nakdi yardımları kapsamaktadır.

Muhtelif Eğitim Yardımları: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma (SYD) Vakıfları tarafından ilk ve ortaöğretim okullarına devam eden 3294 sayılı Kanun kapsamında bulunan öğrencilerin ortaöğretim ve yükseköğretim sınavlarına hazırlık materyallerinin sağlanabilmesi gibi diğer eğitim ihtiyaçlarına yönelik yapılan yardımlardır.

Tablo 10.

Eğitim Düzeylerine Göre Öğrenci Başına Eğitim Harcaması

Eğitim Düzeyi	Yıl	Eğitim Harcaması (Milyon TL)	Öğrenci Başına Yapılan Harcama (TL)
Toplam	2015	135.249	6.426
	2016	160.733	7.498
	2017	176.452	8.111
	2018	219.363	10.005
	2019	259.220	11.769
	2020	270.921	12.311
Okul Öncesi	2015	7.222	6.078
	2016	9.035	7.062
	2017	10.487	7.328
	2018	13.552	8.804
	2019	15.855	9.886
	2020	14.306	10.311
İlkokul	2015	25.530	4.736
	2016	28.227	5.505
	2017	29.211	5.782
	2018	35.657	6.854
	2019	47.018	8.914
	2020	49.543	9.332
Ortaokul	2015	24.243	4.628
	2016	30.168	5.569

	2017	32.599	5.846
	2018	40.948	7.296
	2019	51.763	9.127
	2020	51.398	9.503
Ortaöğretim	2015	34.998	6.075
	2016	42.325	7.256
	2017	50.347	8.750
	2018	63.421	11.194
	2019	72.317	12.826
	2020	75.514	12.495
Yükseköğretim ⁽¹⁾	2015	43.256	12.463
	2016	50.978	13.487
	2017	53.808	13.652
	2018	65.785	16.845
	2019	72.266	18.830
	2020	80.159	20.774

(1) Açıköğretim öğrencileri hesaplamalara dahil edilmemiştir.

Kaynak: TÜİK, Eğitim Harcamaları İstatistikleri, 2020

Tabloya 10'a göre yapılan toplam eğitim harcamaları 2015 yılından 2020 yılına gelindiğinde 2 kat artmıştır. Eğitim harcamaları içerisinde en yüksek payı Yükseköğretim oluşturmakta olup 75 milyon 514 bin TL ile onu Ortaöğretim takip etmektedir. Tablo incelendiğinde eğitim seviyesi yükseldikçe yapılan eğitim harcamalarında da doğru orantılı bir yükseliş olduğu görülmektedir. Bir diğer dikkat çeken husus ise yükseköğretime geçildiğinde öğrenci başına yapılan harcama, en yakın olan ortaöğretime göre dahi 2 kat artmaktadır.

3.5.1.2. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

1961 yılından itibaren kurulması teklif edilen ve kalkınma planlarında yer alan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, ancak 1983 yılına gelindiğinde kurulabilmiştir. Aile ve kişilerin gerek çevresel şartlar gerekse kişisel durumlarından dolayı oluşan ve kendi kontrolleri dışında manevi, maddi ve sosyal ihtiyaçlarının giderilmesine ve yoksunluklarının giderilmesine, yaşam koşullarının geliştirilmesine, sosyal sorunların çözülmesi ve önlenmesine yardımcı olunmasını amaçlayan hizmetlerin bütünü şeklinde ifade edilmektedir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, sosyal hizmetler kapsamında nakdi ve ayni yardımlar yapmaktadır. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesinde yapılan sosyal yardımların en önemli özelliği ise kanunlar

çerçevesinde korunma kararına bakılmaksızın önceliğin daima çocuklara verilmesidir. Kurum öte yandan, yaygın örgütlenmesi açısından değerlendirildiğinde ülke genelinde yeterli hizmetin verilmemesinden dolayı eleştirilere maruz kalmaktadır. Kurum ile ilgili yapılan bir diğer eleştiri ise muhtaçlık kıstasına yönelik yapılan eleştirilerdir. Değerlendirilen muhtaçlık esasına göre yapılan sosyal yardımların hak edene değil de özel sebeplerden dolayı ihtiyaç gruplarına verilmesi eleştirilmesine neden olmaktadır (Karatay, 2010, s.25).

3.5.1.3. Sağlık Bakanlığı (Yeşil Kart Uygulaması Kapsamında)

Yeşil kart uygulaması yapan Sağlık Bakanlığı ise, kamusal sosyal yardım kurumlarının bir diğerini oluşturmaktadır. Muhtaçlık kavramını baz alan uygulama, yoksul olmalarından dolayı sağlık hizmetlerinden faydalanamayan bireyleri kapsamı açısından aynı nitelikli sosyal yardım hizmetleri arasında değerlendirilmektedir. 1992 yılından itibaren uygulanmaya başlayan hizmetler 1998 yılına gelindiğinde sokak çocuklarını da bünyesine alarak sağlık hizmetlerini karşılayamayacak durumda olan insanlar ile hiç bir sosyal güvencesi olmayan insanların genel sağlık güvencesi oluncaya değin sağlık harcamaları devlet tarafından karşılanmaktadır. Bireylerin bu uygulamadan yararlanabilmeleri için aylık gelirlerinin brüt asgari ücretin üçte birinden az olması ve Türkiye içerisinde ikamet etmesi gerekmektedir. Yeşil kart uygulamasının başladığı ilk yıllarda uygulamaya başvuranların %74'ü hizmetten yararlanmış ve yıllar ilerledikçe hizmetten faydalananların sayısı giderek artmaktadır. Özellikle 2005 ve 2006 yılına gelindiğinde ise %50'lik artışın yaşandığı görülmektedir. İlaç ve ayakta tedavi harcamalarının uygulama kapsamına dâhil edilmesi yaşanan artışın en önemli nedenidir. Yeşil kartlı sayısı 2010 yılına gelindiğinde ise dokuz milyonu bulmuştur. (Metin, 2011, s.193).

Liberal felsefenin hâkim olduğu son dönemlerde yeşil kart uygulaması, devletin sosyal tarafının en çok görüldüğü uygulama olarak dikkat çekmektedir. Bu uygulama öte yandan istismarın çok yoğun olması nedeniyle eleştirilere maruz kalmaktadır. Seçim öncelerinde özellikle yeşil kart hizmetlerinde ciddi artışların yaşanması, seçim sonrasındaki süreçte ise azalması uygulamada yaşanan istismarı ortaya koymaktadır (Hatun, 2010).

Sağlık ve sosyal güvenlik alanlarında 2000 yılından itibaren yeni bir düzenleme ve değişim sürece başlatılmıştır. Bu bağlamda “Sağlıkta Dönüşüm Programları

çerçevesinde reformlar yapılmıştır. Bu reformlar bağlamında 2006 yılında 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı programları tek bir çatı altında toplanmıştır. Devamında ise 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası (GSS) Kanunu çıkartılarak ayrı ayrı sosyal sigorta kuruluşlarında dahil olan bireyleri kapsayacak ve bu kuruluşlar arasında standardizasyonu sağlayacak düzenlemeler getirilmiştir. GSS ile ülkede yaşayan tüm vatandaşlar bu sisteme dahil edilmiştir. Elde edilen gelire göre bireyler doğrudan prim ödemektedirler. Devlet tarafından da çalışma gücü olmayan, ya da belirli bir geliri olmayanlar için de yapılacak gelir testi üzerinden primleri ödenmektedir. Bu sayede herkes sağlık sisteminden yararlanabilir hale gelmiştir. (Dertli, 2015, s.271).

Tablo 11.
GSS Primi Devlet Tarafından Ödenen Kişi Sayısı

Yıllar	Kişi Sayısı
2015	7.392.087
2016	7.509.732
2017	7.936.009
2018	8.262.402
2019	8.628.628

Kaynak: SGK, 2020

Tablo 11 incelendiğinde 2015 yılında GSS primi devlet tarafından ödenenlerin sayısı yaklaşık 7 milyon 392 kişi iken 2019 yılında kişi sayısı yaklaşık 8 milyon 628 kişiye yükselmiştir.

3.5.1.4. 2022 Sayılı Kanun Kapsamında 65 Yaş ve Engelli Aylığı

Kamusal sosyal yardım hizmetlerinin bir diğer kolu da, 65 yaşını dolduran kimsesiz, güçsüz ve muhtaç insanlara verilmiş olan emekli aylığı oluşturmaktadır. 1976 yılında çıkarılan 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkındaki Kanunun ile birlikte herhangi bir güvenlik kurumundan geliri olmayan yoksul kimseler ile yaşamını başkalarına ihtiyaç duymadan sürdüremeyecek şekilde olan 18 yaşını dolduran engelli bireylere aylık bağlanmaktadır. Sadece yaşlılar ile sınırlandırılmayan bu düzenleme, engellilere de hizmet vermesi açısından önem arz etmektedir. Yapılan tanımlamalardan yola çıkılarak kimsesizlik

öncelikle aile bağlamında ele alınmakta ve kimsesizlerin tüm sorumluluğu yine aileye verilmektedir. Devlet yönetimleri ise ailenin içinden çıkamayacağı bir durum yaşanması halinde devreye girmektedir. Kimsesizliğin tam olarak tespit edilememesi ve sorumluluğun devletten önce aileye verilmesi hak temelli sosyal politika anlayışındaki eksiklikleri gün yüzüne çıkarmaktadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü de kamusal sosyal yardım alanında hizmet veren kurumlardan biridir. Sosyal yardım hizmetlerinin yerine getirilmesinde öğrenci yurtları sağlık ve sosyal yardım kurumları, her seviyeden eğitim-öğretim kurumları, aşevleri gibi tesislerin açılması, yönetilmesi, ihtiyaç sahibi insanlara sosyal yardımlarda bulunulması, öğrencilere eğitimsel faaliyetlerde destek olunması ve engelli ve muhtaç bireylere düzenli aylık bağlanması şeklinde belirtilmiştir (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2010).

Tablo 12.

65 Yaş Aylığından Yararlanan Kişi Sayısı ve Ödenen Miktar

Yıllar	Kişi Sayısı	Tutar (Milyon TL)
2011	797.426	1.055
2012	668.351	1.046
2013	632.407	1.009
2014	629.590	1.009
2015	608.513	1.250
2016	620.019	1.580
2017	618.162	1.766
2018	709.590	2.900
2019	805.432	5.574
2020	825.573	6.423
2021	820.933	7.459

Kaynak: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni (2022-Nisan), s.95

Tablo 12 incelendiğinde 2021 yılı itibari ile yararlanıcı sayısında son 10 yılda değişim az miktarlarda olmakla beraber artış ve azalışlar yaşanmıştır. Ancak ayrılan tutar maaş miktarının her yıl enflasyon oranında artmasından dolayı sürekli artış göstermiştir. Yine 2021 yılında 820.933 ile bir önceki yıla göre yararlanıcı kişi sayısında azalma olmasına rağmen, 7 milyon 459 bin TL ile ayrılan kaynak miktarı artmıştır.

Tablo 13.

Engelli Maaşı Alan Engelli Bireylerin ve Ayrılan Kaynak Miktarının Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Bakıma Muhtaç Engelli (%70 ve Üzeri)		Engelli (%40-%69)		Engelli Yakını Aylığı (18 Yaş Altı)	
	Kişi Sayısı	Tutar (Milyon TL)	Kişi Sayısı	Tutar (Milyon TL)	Kişi Sayısı	Tutar (Milyon TL)
2011	187.711	689	293.141	753	59.558	145
2012	201.670	847	298.617	848	59.517	167
2013	225.457	1.089	300.242	984	64.445	241
2014	268.038	1.259	332.432	1.069	87.084	262
2015	280.288	1.383	338.588	1.142	89.631	281
2016	284.951	1.577	338.814	1.278	91.478	327
2017	284.625	1.748	335.769	1.399	94.268	366
2018	287.726	1.681	341.825	1.341	93.003	345
2019	287.820	2.287	352.125	1.855	96.210	471
2020	277.553	2.516	346.752	2.104	95.540	548
2021	279.757	2.800	351.998	2.350	98.116	620

Kaynak: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni (2022-Nisan) s.47

3.5.1.5. İşsizlik Sigortası

İşsizlik tüm ülkelerin gündeminde olan ve çözülmesi gereken sorunların başında gelmektedir. İşsizlik tanımı ile çalışma istek ve arzusunda olmasına karşın mevcut piyasa koşullarında oluşan ücret tarifesine de razı olmasına rağmen çalışma imkanı bulamayan kesim ifade edilmektedir (Yıldırım, K., Karaman, D., 2003, s. 312). Bunun yanında işsizliğe sebep olan etmenlere tezin belli bölümlerinde değinilmiştir. İşsizlik sorunlarının çözüm noktasında her ülkede ücretliye ve işverene verilen sübvansiyonlar, mesleki eğitim programları ve istihdam politikaları şeklinde farklı uygulamalar mevcuttur. Bunlardan bir tanesi ise işsizlik sigortası uygulamalarıdır.

İşsizlik sigortası genel hatlarıyla kendi isteği ve kusuru dışında işsiz kalmış olanların ekonomik durumlarını korumak ailevi ihtiyaçlarını karşılamak ve yaşam koşullarını belirli bir seviyede tutmak adına maddi destek verilmesi sureti ile uygulanan zorunlu bir sigorta politikasıdır (Törüner, M, 1992, s.7). Bu itibarla bakıldığında işsizlik sigortası devlet eli ile kurulmuş, prim ödeme zorunluluğuna dayalı işsizleri korumak için oluşturulmuş bir uygulama olduğu görülmektedir.

Sosyal Sigortalar Kanunu bu konuda baz alınması itibariyle, hizmet akdinin kendi istek ve kusuru dışında feshedilmesi sonucu, bu süreye kadar 120 gün kesintisiz çalışmış

olmak şartıyla fesihden önceki süreçte en az son 600 günlük primi ödenmiş olanlar 180, 900 günlük primi ödenmiş olanlar 240, 1080 günlük primi ödenmiş olanlar ise 300 gün işsizlik ödeneği almaya hak kazanırlar. İşsizlik ödeneğinin miktarı çalışanın iş hayatında almış olduğu ücrete göre değişmektedir. Kısaca ücret artışlarında karşılıklı duyarlılık bulunmaktadır. İşsizlik ödeneği, asgari ücret miktarının netinden fazla olmayıp, ay sonlarında günü gününe hesaplanarak vatandaşların hesaplarına yatırılmaktadır (<https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/issizlik-sigortasi/issizlik-odeneği/> (Site Erişim Tarihi: 21/05/2022)).

3.5.1.5.1. Ülkemizde İşsizlik Sigortasının İşleyişi

İşsizlik sigortası kapsamında işsizlik sigortasından faydalanabilecek kişiler 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanununda belirtilmiştir (<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4447.pdf>). Buna Madde 51’de sayılan koşullara haiz olmak, süresinde başvuru yapmak ve yeni bir işte çalışmaya hazır olduklarını taahhüt etmek şartı ile işsizlik ödeneği alabileceklerdir. Özetle; denizcilik ve basın mesleğinde çalışanların hizmet akitlerinin bildirimde bulunularak işveren tarafından feshedilmesi, hizmet akdi süreli ya da süresiz olsun ücretlinin kusuru olmaksızın belirli bir bildirim süresini gözeterek hizmet akdi bitimi ya da bitiminden önce sözleşmesi feshedilenler, işyerinin el değiştirmesi neticesinde işsiz kalmak ve özelleştirme uygulamaları sonucu işsiz kalmak hususları sayılabilir.

Yukarıdaki hususları sağlamış olmak durumunda işsizlik sigortası uygulamaları kapsamında işsiz kalan ücretliye işsizlik ödeneği, GSS priminin devlet tarafından ödenerek sağlık hizmetlerinden faydalanma, yeni bir iş bulma ve beşeri sermayesini güçlendirecek kurs ve eğitim hizmetleri verme şeklinde imkanlar tanınmaktadır. İşsizlik ödenekleri çalışır durumlarda olan kişilerden kesilen primler vasıtası ile oluşturulan fonlardan yapılmaktadır. Kesinti yapılan prim miktarları, devlet ve sigortalılar için %2, işveren için ise %3 oranındadır. Kanunen belirlenen hususlara uyum sağlayan kişiler aşağıdaki oranlarda bu fondan yararlanabilmektedirler.

Tablo 14.
2022 Yılı İçin Aylık İşsizlik Ödeneği Hesabı

	Son 4 Aylık Prime Esas Kazançların Aylık Ortalaması	Hesaplanan İşsizlik Ödeneği Miktarı	Damga Vergisi Oranı	Ödenecek İşsizlik Ödeneği Miktarı
Son 4 Ay 2022 Yılına Ait Asgari Ücretle Çalışan	5.004,00	2.001,60	0,00759	1.986,41
Son 4 Ay 7.500 TL ile Çalışan	7.500,00	3.000,00	0,00759	2.977,23
Son 4 Ay 10.500 TL İle Çalışan	10.500,00	4.003,20 (*)	0,00759	3.972,82

(*) Hesaplanan işsizlik ödeneği miktarı, aylık asgari ücretin brüt tutarının %80'ini geçemeyeceği için işsize ödenecek aylık işsizlik ödeneği bu şekilde hesaplanmıştır. 2022 yılında brüt asgari ücret 5.004,00 TL'dir.

Kaynak: <https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/issizlik-sigortasi/issizlik-odeneği/>

3.5.1.6. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF)

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Türkiye’de sosyal adaletin güçlendirilmesi ve dezavantajlı kesimlerin desteklenmesi amacıyla oluşturulmuş önemli bir kamusal finansman aracıdır. Temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan birey ve hanelere yönelik sosyal yardımların kaynağını oluşturan bu fon, yerel düzeyde faaliyet gösteren SYDV’ler aracılığıyla etkin biçimde işletilmektedir. SYDTF, sosyal devlet ilkesinin somut bir yansıması olarak, toplumsal dayanışmayı kurumsal bir çerçevede teşvik etmektedir.

3.5.1.6.1. Fonun Kuruluşu, Amacı ve Yapısı

1980’lerin sonlarına doğru sosyal fonlar özellikle gelişmiş ülkelerde uygulanmaya başlamış, neoliberal politikaların ve yapısal uyum programlarının olumsuz etkileri olarak derinleşen ve ortaya çıkan yoksullukla mücadele edilmesi amacıyla oluşturulmuştur. Dünya bankası, neoliberal politikaların toplumsal sorunlara karşı duyarsız olmasından dolayı büyüme ve bölüşüm ilişkisinin yoksulluk olgusu ekseninde toplumsal sonuçlarını çözüm yoluna giderek sosyal fonları gündeme getirmiştir. Dünyada kurulan fonların isimleri ve yapılanmaları farklı olsa dahi muhtaç kişilere yapılacak gelir transferleri, aynı ve nakdi yardımlar sayesinde karşı karşıya olunan krizlerden sağlıklı bir şekilde çıkmak amacındadır.

Ülkemiz de Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu sayesinde kitlesel yoksulluğun kabul edildiğini gösteren ilk devlet olmuştur. Ancak gene de adından da anlaşılacağı üzere fon, formel sosyal güvenlik anlayışına göre hareket etmeyip Osmanlı geleneksel sisteminde bulunan vakıf sisteminin oluşturmuş olduğu ve devletten ziyade eşraftan yardım toplanıp bunların üstlenilmesi gerektiği anlayışına bağlı olarak ortaya çıkmıştır (Habletmitoğlu, 2009, s.109).

SYDTF devletin sosyal bir hukuk devleti olma gereği, yoksulluğun giderilmesinde ve gelir adaletinin sağlanmasına yönelik uygulanacak olan politikalar sosyal adaletin sağlanması ve yardımlaşma ve dayanışma kültürünün geliştirilmesi noktasında büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple 1986 yılında ülkemizde SYDTF kurulmuştur.

İl ve ilçe düzeylerinde oluşturulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından fonda toplanacak kaynakların dağıtılması ve kararların yerel düzeyde verilmesi amaçlanmıştır. Vakıflar üzerinden yardımların yapılmasında, yardım alanlar ile yapanların daha yakın ilişkilerde bulunması, yardıma ihtiyacı olan vatandaşlara daha kısa sürede ulaşılması ve vatandaşların bağış yapmalarının özendirilmesi hedeflenmiştir. Vakıflara fondan aktarılacak bütçeler konusunda fon kurulunun göz önüne almış olduğu kriterler vardır ve rastgele bir dağıtımdan söz edilemez. Kurul buna göre, dağıtımda il ve ilçeden yapılan bağışların miktarını, il ve ilçenin gelişmişlik düzeylerini, nüfusunu ve işsizlik durumunu göz önünde bulundurmaktadır. (Şenses, 1999, s.434).

3.5.1.6.2. Fonun Gelirleri

Ekonomi politikaları uygulamalarında devlet yönetiminin sıklıkla başvurmuş olduğu bütçe dışı fon yaklaşımının bir sonucu olarak SYDTF de bütçe dışında tutularak doğrudan Başbakanlık'a bağlanarak bağımsız bir fon olarak uygulanmaya başlamıştır. Gelir kaynakları olarak fon karmaşık bir yapıya sahiptir. Kanunda belirtilen şekliyle fon gelirleri (<https://www.aile.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/sosyal-yardimlasma-ve-dayanismayi-tesvik-fonu/>);

- Kanunlarla mevcut olan ya da kurulacak olan fonlardan yasalar gereği %10'a kadar aktarılacak miktarlar,
- Gelir ve kurumlar vergisinden gelen tutarların %2,8'i,
- Trafik para cezalarından gelen tutarların %50'si,

- RTÜK gelirlerinden gelen tutarlarının %15'i,
- Bütçeye aktarılacak ödenekler,
- Her türlü bağış ve yardımlar,
- Diğer gelirlerden oluşmaktadır.

Bu şekilde çeşitli kaynaklardan gelirlerin oluşması beraberinde istikrarsızlığı da getirmektedir. Çünkü temel gelir kaynaklarının birçok farklı fondan aktarılacak paylardan oluşması ve bu kadar çeşitli kaynağa bağımlı gelir yapısı olmasına ilaveten bir de çeşitli bağışlardan gelecek gönüllü yardımları da eklenince fonun istikrarlı bir şekilde kaynak yaratmasına imkân olmamaktadır (Şenses, 1999, s.436-437).

3.5.1.6.3. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV)

Vakıfların amacı yardıma muhtaç durumda olan vatandaşlara yardım etmek, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmek, lokal projelerle gelir elde edilebilecek imkanlar sağlamak, kurulu olduğu yerdeki sosyal yardımlaşma kurumları arasındaki koordinasyonu sağlayarak etkili ve verimli bir sosyal yardım zemini oluşturmak ve gelir dağılımındaki adaleti sağlamaktır.

Vakıflar aracılığıyla fonda biriktirilen paraların dağıtılması söz konusudur. Bu durum ülkemizde devlet üzerinden merkezi yürütülen sosyal yardım mekanizmalarının yerelde bir vakıf örgütlenmesi ile kurumsallaştığının bir göstergesidir. Bu noktada ancak SYDV'nin diğer vakıflara göre farklı oldukları görülmektedir. Her ne kadar hukuki olarak vakıflar statüsünde yer alan SYDV'lerin yerelde mülki idari amirlerinin yasa gereğince başkan statüsünde olmaları ve sivil toplum kuruluşlarından yasa ile kurulmuş olmaları gibi sebeplerden ötürü ayrılmaktadır. SYDV'ler özel hukuk tüzel kişiliği şeklinde örgütlenme göstermektedirler (Yılmaz, Yakut-Çakar, 2008, s.18).

3.5.2. Yerel Sosyal Yardımlar

Yerel yönetimler, kamu maliyesinin kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi, gelir dağılımı ve ekonomik istikrarın sağlanması olmak üzere üç işlevini gerçekleştirmektedir. Yerel yönetimler ile merkezi devlet ilişkisi bu işlevlerin nasıl yerine getirileceğini belirlemektedir. Yerel yönetimler ile merkezi devlet arasındaki ilişki Trasher tarafından iki model çevresinde dile getirilmiştir (Ersöz, 2006, s.762);

Temsilci-Vekil Modeli; bu yaklaşımda merkezi idarenin adeta temsilcisi gibi davranan yerel yönetimler, karar alma aşamasında ise aktif olmamaktadır. Diğer dış kaynaklı fonlar ve merkezi idare yardımları yerel yönetimlerin önemli kaynaklarını oluşturmaktadır.

Partnerlik-Ortaklık Modeli; merkezi idare ile yerel yönetimlerin karşılıklı bağımlılık ve iş birliği içerisinde çalıştığı bu yaklaşımda ana hatlarıyla yerel yönetimler hakkındaki politikalar merkezi idare tarafından belirlenmekle birlikte bu kararları yerel yönetimlerin yorumlamada önemli katkıları olduğu görülmektedir.

Gerek temsilci gerekse ortak konumunda olsun yerel yönetimlerin, sosyal yardım faaliyetlerinde bulunmalarının olumlu etkileri olduğu gibi olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Yerel yönetimler, sosyal yardım faaliyetlerinde halka yakın olması sebebiyle koordinasyon ve denetim kolaylığı gibi bir avantaja sahipken, kliyentalist¹ özellikler sergilemesi, denetimin sübjektif nedenlerle işleyememesi ve politik baskılara fazla dayanamaması gibi sebeplerden dolayı sık sık eleştirilere maruz kalmaktadır. Özellikle sosyal yardım faaliyetlerinin uygulamaya konması yerel yönetimlerin hâkimiyetinde olduğu için yönetimlerin her seçim sonrasında değişmesiyle değişiklik gösterebilmekte ve bu da belli bir standardın yakalanmasına engel olmaktadır. (Yüksel, 2007, s.294).

Yoksulluk durumu, siyasetin içine çekilmeye çalışılmakta, mevcut durumların dışında seçim öncesi süreçte artış gösteren sosyal yardımlarla yoksul bireyler üzerinde minnet duygusu yaratılarak bir nevi yoksul seçmenle anlaşma sağlanabilmektedir. Bu yardımların kaynağını ise merkezi bütçeden belediyelere gönderilen bütçelerden çok, belediyelerin yatırımlarını ihale yoluyla alan firmaların bağışları oluşturmaktadır. (Avcuoğlu, 2009, s.33).

---

¹ Klientalizm, siyasal otoritenin dağıtım ölçütlerine göre sunulan birtakım hizmetler ya da mallar karşılığında, siyasal destek talebinde bulunması şeklinde tanımlanabilir. Siyasi ayrımcılığın bir türüdür.

Tablo 15.
Sosyal Yardım Hizmeti Veren Kamu Kuruluşlarının Sosyal Yardım Harcamaları 2018-2020

Kurum	Yardım Türü	2018	2019	2020
		Yararlanıcı Sayısı	Yararlanıcı Sayısı	Yararlanıcı Sayısı
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Sosyal Yardımlardan Faydalanan Toplam Hane Sayısı	3 494 932	3 282 975	6 630 682
	Yaşlı ve Engelli Aylığı (2022)	1 412 857	1 510 293	1 527 019
	Sosyal ve Ekonomik Destek (Çocukları Muhtaç Aileler)	185 766	198 907	220 022
	Evde Bakım	513 276	514 158	529 427
	Genel Sağlık Sigortası Primleri	6 945 909	7 524 138	7 810 588
Vakıflar Genel Müdürlüğü	Muhtaç Aylığı (yetim ve engelliler)	4 869	4 956	4 598
	İmarat Hizmetleri	84 280	80 780	82 280
	Burs (ilk ve ortaöğretimdeki muhtaç öğrenciler)	20 741	21 453	20 659
MEB	Burs (ilk ve ortaöğretimdeki muhtaç öğrenciler)	386 413	147 166	185 159
YURT-KUR	Burs (yükseköğretimdeki muhtaç öğrenciler)	557 475	569 747	414 282
TKİ-TTK	Kömür Yardımı	2 084 746	1 878 413	1 774 130

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı 2022

Tablo 15 incelendiğinde sosyal yardım harcamalarının en çok Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yapıldığı görülmektedir. Ayrıca Sosyal yardımlardan faydalanan kişi sayısı 2020 yılında 6 milyon 630 bin 682 kişi olmuş ve bir önceki yıla göre iki kat artış göstermiştir. Dikkat çeken diğer husus ise MEB'in yapmış olduğu burslardan faydalanan kişi sayısı 2018 yılına göre yarı yarıya azalmıştır.

3.6. Sosyal Yardım Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar

Sosyal yardım uygulamalarının bir sosyal devlet gereği olduğu açıktır ancak uygulamada yaşanan bazı sorunların olduğunu söylemek de yanlış olmaz. Özellikle yardımların sosyal devlet temelli olarak bizzat devlet tarafından yapılması ve organize edilmesi sosyal devletin bir gereği olsa da bu durum bir süre sonra devletin sosyal yardım

yapmaya mecbur olduğu yönünde bir algı yaratmaktadır. Bu durum sosyal yardım alma alışkanlığı dahi olmayan, geçimini bir şekilde sağlamaya çalışan kişilerde dahi bir beklenti oluşturmakta ve başvuru sayıları günden güne artmaktadır (Yaşar, M.R., Açıkgöz, R. 2011, s.411). Bu da devlet bütçesi üzerinde ciddi bir yük oluşturmakta ve yardım faaliyetlerinin koordinasyonunu zorlaştırmaktadır. Daha da önemlisi asıl yardıma muhtaç olanların alacakları payın başkalarına kaydırılmasına ve gelirden adaletsizliğe sebep olmaktadır.

Türk toplumu gönüllü yardımlaşma ve dayanışma kültürünün hakim olduğu bir toplumdur. Bu sebeple geçmişten beri yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleri bir zorlama olmadan toplumun tüm kesiminde uygulanmıştır. Sosyal yardımların devlet politikası olarak sunulmaya başlaması ve yaygınlaşması, nasılsa devlet yardım ediyor anlayışını geliştirerek, toplumsal yardımlaşma ve dayanışmanın geri plana itilmesine neden olmuştur. Türkiye’de sosyal yardım uygulamalarının temel uygulayıcısı olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının yardım motiflerine bakıldığında da yardımların amacı dışında yapıldığı uygulamalar görülebilmektedir. Bu uygulamalar, yardımların yoksulluğu azaltmaya yönelik olan temel amacından saptığını göstermektedir (Yaşar, M.R., Açıkgöz, R. 2011, s.412).

Tüm bunlara bir de hantal bürokratik yapı ve verimsiz yardım politikaları eklendiğinde sosyal yardım uygulamalarında ciddi sorunlarla karşılaşılması yadsınamaz bir gerçektir. Sosyal yardım uygulamalarında karşılaşılan temel sorunlar (Yaşar, M.R., Açıkgöz, R. 2011, s.412):

- Sosyal yardım başvurularının izlenen yanlış politikalar sonucu gün be gün artması.
- Devletin yardım etme zorunluluğu bilinci üzerinden gönüllülük esasına dayalı yardımlaşmanın azalması.
- Yoksulluk tespitinde hata yapılması, zamanında tespit yapılamaması ve yardımların zamanında ihtiyaç sahiplerine ulaştırılamaması.
- Belirlenmiş tek bir uygulama biçimi olmadığından idareciye göre uygulama şekilleri geliştirilmesi ve idareci değişiklikleri sonucunda yardımların sürdürülebilir ve sürekli olamaması olarak sayılabilir.

Uygulamada karşılaşılan bir diğer sorun da siyasi saikle ve seçim kaygısı ile sosyal yardım mekanizmalarının amacı dışında kullanılmaya elverişli olmasıdır. Özellikle seçim dönemlerinde sosyal yardımların fazlaca cömert dağıtılması hatta yardıma muhtaç olmayanlara dahi oy kaygısı ile yardımlar yapılması gelir adaletini bozacak ve toplumsal güvensizliğe ve devletten uzaklaşmaya neden olacaktır.

Devlet kurumlarının sosyal yardım faaliyetlerini yürüten Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'dır ve Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü altında birçok yardım türü bulunmaktadır. Bunun yanında sosyal yardım yapan birçok kamu ve özel kurum vardır. Bu kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon eksikliği olduğundan mükerrer yardım yapılma olasılığı bir hayli fazladır. Çünkü bir kişinin aldığı yardımlar tek bir ortak sistemden görülemediğinden başvurduğu kurum tarafından yalnızca maddi durumuna bakılarak muhtaç olduğu düşüncesiyle yardım yapılabilir.

BÖLÜM VI

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIMLARIN ETKİSİ: MUĞLA-ULA ÖRNEĞİ ARAŞTIRMA VE UYGULAMA SONUÇLARI

4.1. Literatür Taraması

Literatürde sosyal yardım uygulamalarının yoksulluk üzerindeki etkilerini incelemeye yönelik çalışmalar sınırlı olmakla birlikte bu çalışmalardan bazıları; Schirle (2000), Du ve Park (2006), Ivancev ve Jovicic (2011), Cheng ve Chuang (2011), Szulc (2012) ve Barrientos (2019) tarafından yapılan çalışmalardır.

Schirle, (2000) çalışmasında Kanada Sosyal yardım programlarının gelir eşitsizliğine olan etkisini araştırmıştır. 1989-1997 yılları arasında sosyal yardımların toplam gelirden en az pay alan %20'lik grubun refah seviyesindeki etkisi analiz edilmiştir. Regresyon sonuçlarına göre sosyal yardım transferlerinin gelir eşitsizliğinin düzeyi üzerinde negatif ve istatistiksel olarak önemli bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır.

Du ve Park, (2007) çalışmada Çin'de 2001-2005 yılları için hane halkı anket çalışması verileri kullanılarak yapılan analizde sosyal yardım programlarının beş büyük kentteki yoksulluk oranlarını ne yönde etkilediği araştırılmıştır. Probit model sonuçlarına göre sosyal yardım araçlarının yoksullukla mücadele etkin bir yöntem olduğu ve sosyal yardım programlarının uygulanmasının %20'lik yoksul nüfus üzerinde gıda, sağlık ve eğitim gibi harcamaları artırarak yoksulluğu azalttığı saptanmıştır.

Cheng ve Chuang, (2011) Tayvan'da yaşlı yoksulluğunun azaltılmasında sosyal yardımların etkinliğini incelemiştir. Çalışmada, 2002-2008 yılları arasındaki hane halkı gelir ve hane halkı harcama anketlerinden oluşan veri seti kullanılmıştır. Araştırma sonucunda sosyal yardımların yaşlı yoksulluk oranını ve yoksulluk açığını olumlu etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Szulc, (2012) Polonya için yaptığı çalışmada sosyal yardımların 1997-2005 yılları arasında yoksulluğu nasıl etkilediği incelemektedir. Hane halkı bütçe anketi verileri kullanılan çalışmada gelir eşitsizliğini göstermek üzere gini katsayısı esas alınmıştır. Regresyon analizi sonuçlarına göre 1997'de yapılan yardım sosyal yardımların yoksulluğu azaltmada fazla etkin rol oynamadığı, fakat 2000'den sonra yapılan yardımların yoksulluk üzerindeki etkisinin yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Barrientos (2019), çalışmasında Asya ve Pasifik'te yoksulluğu ve eşitsizliği azaltmada ve kapsayıcı büyümeyi desteklemede sosyal yardımların katkısını analiz

etmektedir. Bu analiz, bölgedeki gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı temel politika zorluklarına karşı, mevcut sosyal yardım eğilimlerinin değerlendirilmesine dayanmaktadır. Bulgular, yardımların bölgedeki aşırı yoksulluğun azaltılmasında önemli olduğu ancak çok sayıda insanın hala yoksulluk ve kırılgan koşullarda yaşamakta olduğu yönündedir. Yaşlı nüfusun geçimini sağlamak, genç grupların verimliliğini artırmayı gerektirmektedir. Ayrıca, son ekonomik büyüme yeterince kapsayıcı olmamış ve daha kalabalık gelişmekte olan üye ülkelerde eşitsizliği artırmıştır. Sosyal yardımın güçlendirilmesi, kaynak mobilizasyonunun yanı sıra sürdürülebilir ve istikrarlı bir finansman gerektirmektedir.

Türkiye’de ise sosyal yardımların yoksulluğu ne ölçüde azalttığı konusunda literatürde yapılan uygulamalı çalışmalara baktığımızda;

Temel’in 2014 yılında Manisa ili için yaptığı saha araştırmasında, alınan sosyal yardımların faydalanıcıların yoksulluğunu azalttığı sonucuna varılsa da bazı faydalanıcıların yoksulluklarında bir azalma olmadığını, yardımların yetersiz olduğunu söyledikleri görülmüştür. Yoksulluklarının azaldıklarını söyleyen kesimin profiline bakıldığında, çeşitli nedenlerle çalışma imkanı olmayan, temel ihtiyaçlarını dahi giderebilecek bir gelirlerinin olmadığı ve yoksulluklarının çok ileri bir düzeyde olduğu gözlemlenmiştir. Bu kesime nazaran az da olsa bir geliri olan, part-time çalışma imkanı bulan ve aldıkları sosyal yardımları temel geçim kaynaklarından çok bir destek olarak gören kesimin ise, yapılan yardımların yoksulluklarını azaltmadıklarını söyledikleri görülmüştür. Hane durumları göz önüne alındığında daha sık yardım alabilen, bunun yanında eş, dost, akraba gibi çevrelerden de destek alabilen ve zaman zaman da iş bulup çalışabilen hanelerin yardımların tam manasıyla yeterli olmasa da rahatlatıcı olduğunu söyledikleri görülmüştür. Ancak hiçbir geliri ve imkanı olmayan hanelere yapılan yardımların daha yetersiz olduğu değerlendirilmiştir.

Özdemir ve İnce tarafından 2021 yılında yapılan çalışmada Türkiye’nin de aralarında bulunduğu 36 ülke verileriyle sosyal yardım harcamalarının yoksulluğu ne derece etkilediği üzerine bir analiz yapılmıştır. Çalışmada sosyal yardım harcamalarının GSMH içindeki payı ve bu paydan toplumun en yoksul kesiminin ne kadar faydalanabildiği üzerinde durulmuştur. Çalışma sonuçlarına göre, sosyal yardım harcamalarının GSMH oranında 1 birimlik bir değişim genel olarak yoksulluğu %23,8 oranında azaltmaktadır.

Gemicioğlu ve Bildir tarafından 2023 yılında yapılan bir çalışmada ise Türkiye’de yapılan sosyal yardımların gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Çalışmada

2011-2021 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması sonuçlarına göre gelir guruplarına göre sosyal yardımlar incelenerek bir çıkarım yapılmış ve sonuçta sosyal yardımlar sonucu Gini katsayısının 0,6, yoksulluğun ise %2 azaldığı tespit edilmiştir. Çalışmada devletin yapmış olduğu sosyal yardımlar sonucu 2021 yılına kadar Gini katsayısında ortalama 0.40 azalma sağlanırken, 2021 pandemi sonrasında, sosyal yardım alanların sayısı genişlediğinden GİNİ katsayısında 0,60 oranında bir azalma tespit edilmiştir. Yani sosyal yardımlar daha adil dağıtıldığında gelir dağılımı üzerindeki etkisi daha olumlu olmaktadır.

4.2. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Hipotez

Bu anket çalışmasının amacı yoksulluğun boyutları, nedenleri ve yoksulluğu azaltmadaki uygulamaların etkinliğini teorik olarak incelemenin yanında görüşme yöntemi ile yapılan saha araştırması ile, yardım alanların aldıkları sosyal yardımların, yoksulluklarını ne ölçüde azalttığı konusunda bir durum tespiti yapmaktır.

Yapılan çalışma, “sosyal yardımların yoksulluğu azaltmada etkili olduğu” hipotezinin test edilmesi amacıyla Ula ilçesinde sosyal yardım alanlar arasından seçilen bir grup üzerinde gerçekleştirilmiştir. Uygulama sonuçları medeni durum, eğitim seviyesi, çalışma ve gelir durumu olmak üzere dört demografik ölçüt üzerinden değerlendirilmiş ve son olarak örneklemin tamamı üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmanın bir diğer katkısı da şüphesiz içinde bulunulan ekonomik süreçte sosyal yardımların yoksulluk üzerine etkilerini inceleme imkanı vermiş olmasıdır. Nitekim daha önceki bazı çalışmalarda aynı yöntem ile sosyal yardımların yoksulluk üzerindeki etkileri ölçülmüş ancak çalışmalar yapıldıkları dönemin koşullarını yansıttığından, farklı koşullarda farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Çalışma günümüz koşullarında yoksullukla mücadelede sosyal yardımların hangi noktalarda yetersiz kaldığı ve geliştirilmesi için nasıl tedbirler alınması gerektiği konularında yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

4.3. Ula İlçesi'nin Sosyo-Ekonomik Analizi

Ula, Muğla iline bağlı hem yüksek rakımlı hem de sahil kesimine yakın mahalleleri olan bir ilçedir. İlçe merkezi Muğla iline 15 km mesafede olup Muğla'nın bir mahallesi gibi görünmektedir. Konumu nedeniyle sosyal imkanlara ulaşmak da daha kolaydır. Ancak kırsal mahalleleri hem ilçe merkezine hem de şehir merkezlerine uzak

mesafededir. Bu itibarla ilçeyi ikiye ayırarak analiz etmek gerekmektedir. Yerel olarak Sakar altı ve Sakar üstü (Sakar, Muğla'nın denize açılan geçidinin adıdır) şeklinde bir ayrıma tabidir ve bu iki farklı bölgenin sosyo-ekonomik yapıları da farklılık göstermektedir. Sakar altı olarak anılan bölgede yer alan 15 mahallenin bir kısmının ekonomik hareketliliği ve imkanları daha yüksek iken bir kısmı da sahil kesiminde yer almaktadır, diğer 15 mahallenin 4'ü ilçe merkezinde ve kalanı kırsal kesimdedir.

İlçenin sakar altında, sahil kesimine yakın bölgelerde arazi fiyatlarının yüksek olduğu, narenciye, zeytinlik, sebze ve meyve üretimi açısından verimli arazilerin bulunduğu aynı zamanda da turizm geliri elde edilebilecek imkanların yüksek olduğu; diğer taraftan yüksek rakımlı, daha çok tarım ve hayvancılık ile geçinen kesimin yaşadığı bir bölgesi bulunmaktadır. Ayrıca ilçe merkezinde de 4 mahalle bulunmaktadır.

Bu durum kırsal kesime kıyasla sakar altındaki halkın sosyo-ekonomik açıdan daha avantajlı olmasını sağlamıştır. Sakar altında yaşayan nüfus daha fazladır. Sakar altında mahallelerde arazilerin kıymetli olmasından kaynaklı alım satım yoluyla ciddi gelirler elde edilmektedir. Emlakçılık faaliyetleri ve inşaat sektörü gelişmiştir. Bunun yanında özellikle Akyaka ve Akçapınar mahallelerinde turizm geliri çok yüksektir. Gökova körfezinde de katma değeri yüksek meyve ve sebze üretimi yapıldığından yüksek gelir elde edilebilmektedir.

Kırsal mahallelerde ise tarım ve hayvancılık faaliyetleri yapılmaktadır. Özellikle geniş çam ormanlarının olması sebebiyle çam balı çok meşhur olup arıcılık faaliyeti gelişmiştir. Ancak sakar altındaki mahallelere nazaran yaşam kalitesi doğal olarak düşüktür. Bu sebeple de bölgeler nüfuslarına göre oranlandığında sosyal yardıma muhtaç olanların oranı kırsal kesimde daha fazladır.

İlçe merkezi ise karışık bir sosyo-ekonomik yapıya sahiptir. Bir taraftan kamuda memur olarak çalışanlar diğer taraftan pansiyonculuk yapan, butik otel işleten, lokanta, berber vs işleri ile uğraşan küçük esnaflar vardır. Muğla il merkezine yakınlığından dolayı il merkezinde özel sektörde çalışan sayısı da oldukça fazladır.

Toplam nüfus içerisinde yaşlı nüfus ağırlıktadır. Okuma-yazma oranı yüksektir ve genç nüfusun çoğunluğu üniversite mezunu olup bir işte çalışmaktadır. Okumayan nüfus ise daha çok sezonluk turizm işlerinde çalışmaktadır. Bu açıdan yardıma muhtaç nüfusun az olması beklense de turizm sezonu bittiğinde bu kesim için çalışma imkanı da kısıtlandığından yardıma ihtiyacı olan nüfus artmaktadır.

Sakar altındaki mahallelerde yaşayan nüfus 14.900, sakar üstü olarak anılan kırsal mahallelerde yaşayan nüfus ise ilçe merkezini oluşturan 4 mahalle ile beraber 12.490'dır.

Burada ilçe merkezi ayrımı önemlidir. Yukarıda bahsedildiği gibi ilçe merkezinde yaşayan nüfusun sosyo-ekonomik yapısı kırsal kesimde olduğu gibi değildir. Her iki taraf için farklı iş imkanları mevcuttur.

Sosyal yardım alan hanelerin mahallelere göre dağılımına bakılacak olursa; 1700 dosyanın 855 tanesi sakar altındaki mahallelerde iken, 845 tanesi kırsal mahallelerde. Nüfusa oranlayacak olursak sakar altındaki mahallelerde sosyal yardıma bağımlı nüfus oranı yaklaşık %5.7 iken, ilçe merkezi ile birlikte kırsal kesimde bu oran %6.7'dir. Yani kırsal kesimde sosyal yardıma bağımlı nüfus oranı daha yüksektir.

Burada belirtilmesi gereken önemli hususlardan biri de, sürekli yardım alanlarla beraber, 1700 hanenin bazılarının aldıkları yardımların dönemsel olmasıdır. Özellikle turizm sezonunun açıldığı zamanlarda iş imkanları arttığından bazı haneler bu dönemlerde yardım almamaktadır.

4.4. Çalışmada Uygulanan Yöntem ve Örneklem

Çalışma nitel araştırma tekniklerinden biri olan “yapılandırılmış görüşme tekniği” ile yapılmıştır. Yapılandırılmış bir görüşmenin temel özelliği, katılımcıya yöneltilecek soruların standart ve belli bir düzende sıralanmış olmasıdır. Yapılandırılmış görüşmelerde sorulara cevap seçenekleri oluşturulmuştur. Zaman zaman açık uçlu sorular da kullanılmış olabilir. Bu açıdan yapılandırılmış görüşmeler nicel yönteme en yakın olan veri toplama tekniği olarak görülmektedir (Punch, 2005'ten aktaran: Dönbekçi, Erişen, 2022, s.145). Yapılandırılmış görüşmeler genellikle geniş bir örneklem kitlesi üzerinde çalışıldığında tercih edilir. Soru formunda sorular genellikle cevap kategorileri ile hazırlanır. Açık uçlu sorular da standart veri elde etmeye yönelik düzenlenir. Tek tip veri elde edilir. Araştırma alanı büyük oranda özellikleri bilinen bir kitle olduğunda tercih edilir. Toplanan verilerin kategorileştirilmesi kolaydır. Benzer özelliklere sahip örneklemden standartlaştırılmış veriler elde edilmek istendiğinde kullanımı uygun görülür. Ayrıca görüşmecinin birden fazla olduğu durumda öznelliğe yer vermemek adına tercih edilen bir görüşme türüdür.

Çalışmada örneklem sayısı fazla olduğundan tutarlılığın ve tarafsızlığın sağlanması amacı ile bu yöntem tercih edilmiştir. Tüm hanelere aynı sorular sorularak görüşmecinin yanıtların içeriğine odaklanması sağlanarak değerlendirilmenin daha objektif ve adil olması hedeflenmiştir. Aynı zamanda almak istediğimiz sonuçlara yönelik net sorular sorularak yapılan yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkisini daha net ölçme

imkanı elde edilmiştir. Bunun yanısıra görüşme formatının aynı olması zamanı daha efektif kullanarak planlamayı kolaylaştırmamıza imkan sağlamıştır.

Yüz yüze görüşme yönteminin seçilmesinin önemli nedenlerinden biri de, kişilerle kendi ev ortamlarında görüşülmesinin yaşam şartlarının daha iyi gözlemlenmesine ve verilen yanıtların samimiyet derecelerinin görülmesine imkan vermesi olmuştur.

Diğer görüşme yöntemlerinden yarı yapılandırılmış veya yapılandırılmamış görüşme yöntemleri daha esnek olmakla birlikte araştırma alanı hakkında detaylı bir ön bilgiye sahip olunmayan durumlarda tercih edilir. Toplanan verilerin kategorize edilmesi de daha zordur.

Araştırma Muğla ili Ula ilçesi sınırlarında 30 mahallede sosyal yardımdan faydalanan muhtaç aileler üzerinde yapılmıştır. Ula ilçesinin toplam nüfusu 27.000 olup sosyal yardımdan yararlanan hane sayısı yaklaşık 1700'dür. Bu popülasyon içerisinde tesadüfi örneklerle yüz yüze ve yararlanıcıların kendi hanelerinde olmak üzere 232 adet görüşme yapılmıştır. Görüşmeler 18-30, 30-45, 45-60 ve 60 yaş ve üzeri olmak üzere 4 ayrı yaş kategorisinde 131 kadın ve 101 erkek üzerinde yapılmıştır. Yardımdan faydalanan 1700 hane olduğundan, yapılan 232 görüşme neticesinde hata payı %6 olacaktır.

Çalışmada yapılan görüşmelerin 126 tanesi sakar altındaki mahallelerde sosyal yardım alan hanelerle, geriye kalan 106 tanesi de merkez mahalleler dahil olmak üzere, kırsal mahallelerde sosyal yardım alan hanelerle yapılmıştır. Yapılan görüşme sayısının toplam 232 olduğu göz önüne alındığında görüşmelerin %54'ü sakar altındaki mahallelerde, %46'sı kırsal mahallelerde yapılmıştır. Genç ve çalışma çağındaki nüfus daha çok sakar altındaki mahallelerde yaşamaktadır.

Yaş kriteri bakımından 18-30 yaş arası 40, 30-45 yaş arası 70, 45-60 yaş arası ise 68; yani 60 yaş ve altı toplam 178 kişi ile görüşülmüştür. Geriye kalan 54 kişi ise 60 yaş ve üzeridir. Dolayısıyla yapılan görüşmeler daha çok emeklilik yaşının altındaki ve çalışma çağındaki kişilerle yapılmıştır.

Gerek yaş kriteri gerekse sosyal yardıma bağımlı nüfus açısından değerlendirildiğinde, sosyal yardıma bağımlı nüfus kırsal kesimde daha fazla gözükmeye rağmen görüşmelerin daha çok sakar altındaki mahallelerde yapılmış olması, çalışma çağındaki nüfusun daha çok sakar altındaki mahallelerde yaşıyor olması dolayısıyla; yine 60 yaş ve üzeri nüfusun eşlerden en az birinin yaşlılık aylığı aldığı, yalnız yaşadıkları ve bakmakla yükümlü olduğu kişiler olmadığı düşünüldüğünde yapılan

görüşmelerin sosyal yardımların etkisinin ölçülmesinde daha anlamlı sonuçlar vereceğini söyleyebiliriz.

Sosyal yardımlar hane bazlı yapıldığı için, yapılmış olan 232 görüşme, hanede yaşayan kişi sayıları değişken olduğundan ve her bir hane sayısı ortalama 3 kişi olarak alındığında yaklaşık olarak 700 kişiyi kapsamıştır. Haneler, Ula ilçesi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfında kayıtlı olan sosyal yardım yararlanıcıları arasından seçilmiştir. Görüşmeler bizzat hane ziyareti yapılarak yararlanıcılar ile yüz yüze yapılmıştır. Bu sayede sorulara cevap alırken aynı zamanda kişilerin gözlemlenmesi fırsatı elde edilmiştir.

Görüşme formu toplam 13 adet sorudan oluşmuştur ve ana amacı sosyal yardımların kişiler için yeterli olup olmadığından hareketle, yoksulluklarını belli ölçüde azalttığı hipotezine yönelik oluşturulmuştur. Öncelikle hanede yaşayan kişi sayısı ve hanenin demografik durumu tespit edilmiş, ardından yararlandıkları sosyal yardımlar ve sosyal yardım sonrası durumları sorulmuştur. Mülakat yapılırken kişiler yönlendirilmemeye ve tamamen özgürce ve bağımsız bir şekilde kendilerini ifade etmelerine olanak sağlanmıştır.

4.5. Araştırma Esnasında Karşılaşılan Zorluklar ve Kısıtlılıklar

Araştırmaya katılanlar başta çekimser davranmış ve kaygılı oldukları gözlemlenmiştir. Ancak mülakatların ilerleyen bölümünde samimi bir yaklaşım sergilenmesiyle kişiler rahatlamış ve soruları yanıtlarken daha açık davranmışlardır.

Sorulan sorulara zaman zaman kişilerin cevap vermekte çekindikleri ya da çeşitli kaygılarla eksik cevapladıkları gözlemlenmiştir. Bunun ana sebebi anket sonucunda kişilerin damgalanacakları kaygısı yatmaktadır. Verdikleri olumsuz cevapların aldıkları yardımları etkileyeceği düşüncesine kapılabildikleri gözlemlenmiştir. Ancak yüz yüze mülakatın sağladığı en büyük avantaj da kişilerin çekindiklerinin ya da asıl nasıl cevap vermek istediklerinin açıkça gözlemlenmesi olmuştur.

Bunun yanında kişilerin siyasi eleştiri yapmak amacıyla zaman zaman durumlarını abarttıkları da ayrıca gözlemlenmiştir. Ula Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'ndan sahaya hakim kişilerle de anket esnasında beraber olunması neticesinde kişinin zaman zaman kendini acındırmak için bazı konuları abarttığı ya da daha fazla yardım alabilmek için bazı durumları gizlediği kayıt dışı olarak gözlemlenmiştir.

Kişilerin gelir durumları araştırılırken de sağlıklı veriye ulaşılması konusunda zorlanılmıştır. Anketlerde kimi zaman kişi çalışmıyor gözükmesine rağmen hanede asgari ücret geliri olduğu görülmüştür. Bunun sebebi yardımlar hane bazlı yapıldığından, haneden yardım başvurusu yapan kişi ev hanımı ya da öğrenci iken hane reisinin bir yerde ücretli çalışmasıdır. SYDV'ler ayrıca eğer evde gelir yok ise hane gelirini hanenin gideri üzerinden tespit etmektedir. Bu da sağlıklı bir ölçüm yapılmasını engellemektedir. Yine anketlerde kimi zaman mevsimlik çalışan ya da hiç çalışmayanlar, gelirlerini kendileri beyan ettiklerinden çok düşük hane geliri olan ailelerle karşılaşmıştır. Burada da kişilerin yüksek gelir beyan ettiklerinde sosyal yardımlarının kesileceği düşüncesi etkili olmaktadır.

Ancak her ne kadar yukarıda sayılan kısıtlılıklar olsa da görüşme sonuçları kişilerin verdikleri cevaplara göre analiz edilmiştir.

4.6. Saha Çalışmalarındaki Bulgular

Ula Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV), vakıf müdürü, sosyal incelemeciler ve “Vefa Programı” denilen yaşlıların evlerinin düzenli temizlenmesi kapsamında çalışan temizlik personellerinden oluşmaktadır. Vakıf ilçede yer alan sosyal yardıma muhtaç vatandaşların bilgilerinin tutulduğu bir sistem üzerinden çalışmaktadır. Bu sistemde hanelerin gelir durumları, kişi sayıları, arsa, tarla ve araç bilgilerinin TC kimlik numarası ile ulaşılacağı bir sistemdir. Yardım başvurusu yapanların bilgileri öncelikle bu sistem üzerinden incelenmektedir.

Bunun yanında sosyal yardıma muhtaç kişiler hane ziyaretleri yapılarak sistemde kaydı olmayan kişiler ve fiili olarak mevcut durumları tespit edilmekte ve güncellenmektedir. Her ne kadar sistemde tüm bilgiler yer alıyor olsa da zaman zaman kişiler yardım alabilmek için mal varlıklarını ve gelirlerini gizleyebilmektedirler. Hane ziyaretlerinde mevcut durum fiziki olarak gözlemlendiğinden ve muvazaalı durumların olduğundan şüphelenildiğinde sosyal çevreden ve muhtardan da bilgiler alındığından hane dosyası hem sistemsel hem de gözlemsel olarak tutulmaktadır.

Tezin sosyal yardımlar kısmında belirtildiği üzere merkezi, yerel ve düzenli, düzensiz olmak üzere birçok yardım türü bulunmaktadır. Bu hane dosyalarında, ayrıca hanelerin aldıkları tüm yardımlar kayıt altına alınmaktadır. Yaşlı, engelli, eğitim, TAD (Türkiye Aile Destek Yardımı) vs. gibi düzenli yardımlar yine kişinin ikametinde bulunan SYDV'ler tarafından yapılan değerlendirmelere dayandırılarak verilmektedir. Bunun

yanında iki haftada bir toplanan vakıf mütevelli heyetinin, anlık ihtiyaçların karşılanması için aldığı kararlar sonucu verilen düzensiz sosyal yardımlar da vardır. SYDV'lerin bütçeleri ilden ve ilçeden ilçeye değişiklik gösterir ve her ay düzenli olarak merkezden aktarılan bir periyodik payı vardır. Düzensiz sosyal yardımlar kişinin bizzat başvurusuna bağlı olup, ikişer ya da üçer aylık dönemlerde yapılan yardımlardır. Bu yardımların miktarları hem kişilerin ihtiyaç duydukları destek miktarına hem de vakfın o ayki periyodik payına bağlı olarak belirlenir.

Yardımların yapılma süreci öncelikle yardıma muhtaç kişinin SYDV'lere bizzat başvuruları ile başlar ve başvuruda yardımın miktarı ve nevi belirtilir. Başvuru sonrasında hane incelemesi hem sistem üzerinden hem de hane ziyareti marifeti ile yapılır. Alınan başvuruların doğruluğunun desteklenmesi amacı ile kişiden almak istediği yardımla ilgili kanıtlayıcı öğrenci belgesi, hastane raporları gibi belgeler de talep edilir.

SYDV mütevelli heyeti mülki amir başkanlığında 2 haftada bir olmak üzere düzenli toplanır ve bu süreçte yapılan başvurular heyete isim isim sunularak, kime ne kadar yardım yapılacağı karara bağlanır ve sonrasında yardımlar kişilerin hesaplarına aktarılır. Bu yardımların miktarları hanede yaşayan kişi sayısı, yardımın konusu, talep edilen miktar ve ailenin özel durumları kriterlerine göre 2.500 TL'den başlamak üzere değişiklik göstermektedir. Burada dikkat edilen hususlardan biri de genç sayılabilecek yaşta olan kesime özel durumlar hariç olmak üzere yardım yapılmayarak iş hayatına katılmalarının önünü kesmemek olmuştur.

Bu noktada mülakatlar vasıtası ile yapılan görüşmelerde bazı soruların çıktıkları ile sahadaki karşılığının uyummadığı durumlarla karşılaşmıştır. Bunlardan en belirgin olanı "Sosyal yardımlar sizi çalışmaktan uzaklaştırıyor mu?" sorusu olmuştur. Özellikle çalışmasında bir sakınca görünmeyen ve yaşlı sayılmayacak durumda olan kesim her ne kadar bu soruya cevap olarak "uzaklaştırmadığımı" söylese de kişiyi rahatlatarak iş beğenmeme durumuna getirdiği gözlemlenmiştir. Bu kanaat hem kişilerin çevrelerinden edinilen gözlemler hem de ilçe esnafları ile zaman zaman yapılan görüşmeler neticesinde oluşmuştur. Özellikle esnafların, -yeterli yevmiye vermelerine karşın çalışacak kişi bulamadıklarını ve bu duruma da biraz yapılan sosyal yardımların sebep olduğu-serzenişleri bu kanaatin oluşmasında etkili olmuştur. Her ne kadar verilen yardım kişinin yaşamını idame ettirecek düzeyde olmasa da alacağı yardımı yevmiyeli bir işte yarım gün çalışarak alabilme şansı var iken çalışmaması önem taşımaktadır. Bunun yanında yardım almak için gelen kişiler ile, SYDV tarafından işe yönlendirme yapılarak, işçi arayanların

bir araya getirildiği ancak kişilerin işi beğenmeyerek çalışmaktan kaçındıkları ve yardım almak istediklerine de şahit olunmuştur.

SYDV çalışanları ile yapılan görüşmelerde bir diğer hususun da sosyal yardıma muhtaç olan bazı kişilerin de gurur yaparak yardıma başvurmaktan çekindikleri ve bu kişilerin yoksul yaşamaya devam ettikleri tespit edilmiştir. Bu noktada da gerek muhtarlardan gerekse mahalle ziyaretlerinde vatandaşlardan destek alınarak bu kişilerin belirlenmeye çalışıldığı ve sosyal yardım yapılarak yaşam koşullarının biraz daha iyileştirilmeye çalışıldığı görülmüştür.

4.7. Sosyo-Demografik Bulgular

Ula ilçesinde yüz yüze görüşme yöntemi ile yapılan saha araştırmasında öncelikle kişilerin demografik durumları tespit edilmiştir. Tezin amacı olan “Sosyal yardım yeterli mi?” ve “Yoksulluğu azaltıyor mu?” sorularına, tespit edilen bulgular ve yaş, medeni durum, eğitim durumu kriterlerinde görüşmelerde verilen cevapların değerlendirilmesi ile ulaşılmaya hedeflenmiştir.

Tablo 16.
Sosyo-Demografik Bulgular

Cinsiyet	Erkek		Kadın		
	101		131		
Medeni Durumu	Evli		Bekar	Boşanmış	
	119		82	31	
Yaş	18-30	30-45	45-60	60+	
	40	70	68	54	
Eğitim Durumu	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Diğer
	109	31	37	16	39
Çalışma Durumu	Sürekli/Geçici Çalışan		İşsiz/Ev Hanımı/Öğrenci		Emekli
	64		162		6
Gelir Durumu	- 10.000 TL	10.001-18.000 TL	18.000 TL +	Değişken	
	142	57	15	18	

Bu çerçevede saha araştırmasına katılanların sosyo-demografik durumları tabloda görüldüğü şekildedir. Tablo incelendiğinde mülakat yapılanların %51'inin evli,

%47'sinin ilkökul mezunu, %70'inin işsiz veya ev hanımı ya da öğrenci ve %61'inin gelirinin 10.000 TL ve altında olduğu görülmektedir.

Bu veriler ışığında genel bir değerlendirme yapılacak olursa yardımlardan daha çok evli hanelerin faydalandığı görülmektedir. Eğitim durumuna bakıldığında ilkökul ve ortaokul mezunlarının daha fazla yardıma ihtiyaç duydukları görülmektedir. Bu da eğitim durumu düştükçe iş bulma olasılığının azalmasından kaynaklanabilir. Yardım alanların %70'lik kısmının işsiz olması yardımların bir nebze de olsa doğru hanelere aktarıldığını göstermektedir. Gelir durumu 10.000 TL ve altında olanların yardımlardan faydalanma oranı da yine yardımların muhtaç ailelere aktarıldığını göstermektedir.

4.8. Görüşme Sonuçlarının Detaylı İncelemesi

Çalışmanın ana hedefinin alınan sosyal yardımların yeterli olup olmadığı ve yardım alanların yoksulluklarını azaltıp azaltmadığı ile ilgili olduğunu belirtmiştik. Kişilerin ana amacımıza yönelik sorulara verdikleri cevaplar “Yapılan yardım miktarı yetersiz ve yoksulluğumun azaldığını hissetmiyorum.”; “Yapılan yardım miktarı yetersiz ancak yoksulluğumun az da olsa azaldığını hissediyorum.”; “Yapılan yardım miktarı az da olsa yeterli ancak yine de yoksulluğumun azaldığını hissetmiyorum.”; “Yapılan yardım miktarı az da olsa yeterli ve aynı zamanda yoksulluğumun azaldığını hissediyorum.” şeklinde olmuştur. Kişilerin mülakat sorularına verdikleri cevaplar üzerinden hareket edildiğinde dört ana cevap belirlenmiş ve değerlendirmeler bu cevaplar üzerinden yapılmıştır.

Verilen bu cevaplar bazı demografik unsurlar üzerinden incelenerek daha dar kapsamda bir değerlendirme yapılacak ve son aşamada genel bir değerlendirme yapılacaktır.

4.8.1. Medeni Durum Açısından Değerlendirme

Sorulara verilen cevaplar kişilerin medeni durumları açısından spesifik olarak değerlendirilmiştir. Burada kişilerin medeni durumları açısından sosyal yardımlara bakış açıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 17.
Medeni Durum Açısından Sosyal Yardımlara Bakış

Cevaplar	Yaş Grupları	Medeni Duruma Göre Cevaplar			
		Evli	Bekar	Diğer	Toplam
“Yapılan yardım miktarı yetersiz.”	18-30	11	18	2	31
	30-45	42	13	6	61
	45-60	25	26	4	55
	60+	16	13	14	43
Kategori Genel Toplamı		94	70	26	190
“Yapılan yardım miktarı yeterli / bir nebze de olsa yeterli.”	18-30	5	4	0	9
	30-45	8	1	0	9
	45-60	9	4	0	13
	60+	3	3	5	11
Kategori Genel Toplamı		25	12	5	42
“Yoksulluğumun azaldığını hissetmiyorum.”	18-30	15	17	1	33
	30-45	45	9	3	57
	45-60	31	24	4	59
	60+	18	13	14	45
Kategori Genel Toplamı		109	63	22	194
“Yoksulluğumun azaldığını hissediyorum / bir nebze de olsa hissediyorum.”	18-30	1	5	1	7
	30-45	5	5	3	13
	45-60	3	6	0	9
	60+	1	3	5	9
Kategori Genel Toplamı		10	19	9	38
GENEL TOPLAM		119	82	31	232

Tablo 17’de mülakat esnasında verilen cevaplar sosyal algı ve yaş kategorilerine göre oluşturulmuştur. Değerlendirme yaparken cevapların kendi grupları içerisinde ve genel anlamda ayrı ayrı yapılması uygun olacaktır.

4.8.1.1. Sonuçların Kendi Kategorisi İçerisinde Değerlendirmesi

Gruplar dikey açıdan evli kişiler analiz edildiğinde toplam 119 evli kişiden 25 tanesi, yani %21’i sosyal yardımların miktarının yeterli olduğunu ifade etmiştir. Buna karşın evli kesimden sosyal yardım sonrası yoksulluklarının azaldığını söyleyenlerin oranı %8’dir. Daha çok kişi yardım miktarını yeterli bulurken, daha az kişi yoksulluğunun

azaldığını ifade etmiştir. Yani sosyal yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkisi ciddi anlamda düşüktür.

82 bekindan 12 tanesi yani, %15'i sosyal yardımların miktarını yeterli bulurken, %23'ü sosyal yardım sonrası yoksulluğunun azaldığını dile getirmiştir. Daha az kişi yardım miktarını yeterli bulurken, daha çok kişi yoksulluğunun azaldığını söylemiştir. Yani sosyal yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkisi yüksektir.

Boşanmış ya da eşi vefat etmiş 31 kişiden 5 tanesi, %16'sı sosyal yardımların miktarını yeterli bulurken, %29'u yoksulluklarının azaldığını dile getirmiştir. Genel içerisinde ise bekarlar sosyal yardım miktarının üzerinde bir yoksulluk azalma hissi olduğunu dile getirmiştir. Benzer şekilde daha az kişi yardımlar yeterli derken, daha çok kişi yoksulluğunun azaldığını söylemiştir. Yani sosyal yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkisi yüksektir.

Kategoriler kendi içerisinde değerlendirildiğinde sosyal yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkisinin en yüksek olduğunu düşünen kesim boşanmış ya da eşi vefat etmiş olanlar iken, evliler sosyal yardımların yoksulluğu azaltmakta düşük etkiye sahip olduğunu söylemişlerdir.

4.8.1.2. Sonuçların Genel İçerisinde Değerlendirmesi

Ankete katılan toplam 232 kişi üzerinden verilen cevaplar kişilerin medeni durumlarına göre analiz edildiğinde, medeni durumu evli olan kişilerin %11'i sosyal yardım miktarını yeterli bulurken, yalnızca %4'ü sosyal yardım sonrası yoksulluğunun azaldığını ifade etmiştir.

Medeni durumu bekar olanların %5'i sosyal yardım miktarı yeterli derken, %8'i yardım sonrası yoksulluğunun azaldığını söylemiştir. Bekarlar sosyal yardım miktarının üzerinde bir yoksulluk azalma hissi olduğunu dile getirmiştir.

Medeni durumu boşanmış ya da eşi vefat etmiş olanların %2'si sosyal yardımları yeterli bulurken, %4'ü sosyal yardım sonrası yoksulluklarının azaldığını dile getirmişlerdir. Bu grup da bekarlar gibi sosyal yardım miktarının üzerinde bir yoksulluk azalma hissi olduğunu dile getirmiştir.

Medeni durum açısından genele bakıldığında sosyal yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkisinin en yüksek olduğunu düşünen kesim yoksulluk hissiniin yardımların iki katı oranda azalttığını belirten boşanmış ya da eşi vefat etmiş olanlar iken,

evliler sosyal yardımların yoksulluğu azaltmakta zayıf bir etkiye sahip olduğunu söylemişlerdir.

4.8.2. Eğitim Açısından Değerlendirme

Eğitim açısından sosyal yardımların miktarları ve yoksulluğu azaltıp azaltmadıkları ile ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 18.

Eğitim Açısından Sosyal Yardımlara Bakış

Cevaplar	Yaş Grupları	Eğitim Durumuna Göre Cevaplar					
		İlkokul	Ortaokul	Lise	Üni	Diğer	Toplam
“Yapılan yardım miktarı yetersiz.”	18-30	5	5	13	7	1	31
	30-45	28	14	9	6	4	61
	45-60	38	4	7	0	6	55
	60+	22	2	0	2	17	43
Kategori Genel Toplamı		93	25	29	15	28	190
“Yapılan yardım miktarı yeterli / bir nebze de olsa yeterli.”	18-30	2	2	4	1	0	9
	30-45	4	4	1	0	0	9
	45-60	9	0	3	0	1	13
	60+	1	0	0	0	10	11
Kategori Genel Toplamı		16	6	8	1	11	42
“Yoksulluğumun azaldığını hissetmiyorum.”	18-30	6	5	15	6	1	33
	30-45	26	15	8	5	3	57
	45-60	40	3	9	0	7	59
	60+	22	2	0	2	19	45
Kategori Genel Toplamı		94	25	32	13	30	194
“Yoksulluğumun azaldığını hissediyorum / bir nebze de olsa hissediyorum.”	18-30	1	2	2	2	0	7
	30-45	6	3	2	1	1	13
	45-60	7	1	1	0	0	9
	60+	1	0	0	0	8	9
Kategori Genel Toplamı		15	6	5	3	9	38
GENEL TOPLAM		109	31	37	16	39	232

4.8.2.1. Sonuçların Kendi Kategorisi İçerisinde Değerlendirmesi

Gruplar dikey açıdan eğitim seviyesi ilkokul olanlar analiz edildiğinde toplam 109 kişiden 16 tanesi, yani %15'i sosyal yardımların miktarının yeterli olduğunu ifade etmiştir. Buna karşın sosyal yardım sonrası yoksulluklarının azaldığını söyleyenlerin oranı %14'tür. Yardım miktarı ile yoksulluğunun azalma hissini az bir fark olsa da eşit oranda olduğunu ifade etmişlerdir.

Eğitim seviyesi ortaokul olan 31 kişiden 6 tanesi yani, %19'u sosyal yardımların miktarını yeterli bulurken, yine %19'u sosyal yardım sonrası yoksulluğunun azaldığını dile getirmiştir. Bu grup da yardım miktarı ile yoksulluğunun azalma hissini eşit oranda olduğunu ifade etmişlerdir.

Eğitim seviyesi lise olan 37 kişiden 8 tanesi, yani %22'si sosyal yardımların miktarını yeterli bulurken, %14'ü yoksulluklarının azaldığını hissettiklerini dile getirmiştir. Bu grupta ise daha çok kişi yardımlar yeterli derken, daha az kişi yoksulluğunun azaldığını söylemiştir. Yani sosyal yardım miktarlarının yoksulluğu azaltmadaki etkisinin zayıf olduğunu ifade etmişlerdir.

Eğitim seviyesi üniversite olan 16 kişiden yalnızca 1 tanesi, yani %6'sı sosyal yardımların miktarını yeterli bulurken, %19'u yoksulluklarının azaldığını hissettiklerini dile getirmiştir. Bu grupta ise daha az kişi yardımlar yeterli derken, daha çok kişi yoksulluğunun azaldığını söylemiştir. Yani sosyal yardım miktarlarının yoksulluğu azaltmadaki etkisinin çok yüksek olduğunu ifade etmişlerdir.

Okuryazar/okuma yazma bilmeyen 39 kişiden 11 tanesi, yani %28'i sosyal yardımların miktarını yeterli bulurken, %23'ü yoksulluklarının azaldığını hissettiklerini dile getirmiştir. Yani sosyal yardım miktarlarının yoksulluğu azaltmadaki etkisinin çok olmasa da düşük olduğunu ifade etmişlerdir.

Kategoriler kendi içerisinde değerlendirildiğinde sosyal yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkisinin en yüksek olduğunu düşünen kesim eğitim seviyesi üniversite olanlar iken, eğitim seviyesi lise olanlar sosyal yardımların yoksulluğu azaltmada en düşük etkiye sahip olduğunu söylemişlerdir. Eğitim seviyesi ilkokul ve ortaokul olanlar ise bu oranın eşit olduğunu dile getirmişlerdir.

4.8.2.2. Sonuçların Genel İçerisinde Değerlendirmesi

Ankete katılan toplam 232 kişi üzerinden verilen cevaplar kişilerin eğitim durumlarına göre analiz edildiğinde, eğitim durumu ilkokul olan kişilerin %7'si sosyal

yardım miktarını yeterli bulurken, %6'sı sosyal yardım sonrası yoksulluğunun azaldığını ifade etmiştir. Yani sosyal yardım miktarlarının yoksulluklarını aynı oranda azalttığını söylemişlerdir.

Eğitim durumu ortaokul olanların %3'ü sosyal yardım miktarı yeterli derken, yine %3'ü yardım sonrası yoksulluğunun azaldığını söylemiştir.

Eğitim durumu lise olanların %3'ü sosyal yardımları yeterli bulurken, %2'si sosyal yardım sonrası yoksulluklarının azaldığını dile getirmişlerdir.

Eğitim durumları üniversite olanların %04'ü yardım miktarını yeterli görürken, %1'i yardım sonrası yoksulluğunun azaldığını belirtmiştir.

Okuryazar/okuma yazma bilmeyenlerin %5'i yardım miktarını yeterli görürken, %4'ü yardım sonrası yoksulluğunun azaldığını belirtmiştir.

Eğitim durumu açısından genele bakıldığında sosyal yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkisinin bir nebze de olsa yüksek olduğunu düşünen kesim eğitim seviyesi üniversite olanlar iken, eğitim seviyesi lise olanlar ile okuryazar/okuma yazma bilmeyenler sosyal yardımların yoksulluğu azaltmakta düşük etkiye sahip olduğunu söylemişlerdir. Eğitim seviyesi ilkokul ve ortaokul olanlar ise bu oranın eşit olduğunu dile getirmişlerdir.

4.8.3. Çalışma Statüsü Açısından Değerlendirme

Bu kısımda yararlanıcıların sosyal yardımlara bakışı çalışma durumları açısından değerlendirilmiştir.

Tablo 19.
Çalışma Durumu Açısından Sosyal Yardımlara Bakış

Cevaplar	Yaş Grupları	Çalışma Statüsüne Göre Cevaplar			
		Çalışıyor	İşsiz	Emekli	Toplam
“Yapılan yardım miktarı yetersiz.”	18-30	7	23	0	30
	30-45	26	33	2	61
	45-60	16	37	2	55
	60+	0	42	1	43
Kategori Genel Toplamı		49	135	5	189
“Yapılan yardım miktarı yeterli / bir nebze de olsa yeterli.”	18-30	3	7	0	10
	30-45	6	3	0	9
	45-60	5	7	1	13
	60+	1	10	0	11
Kategori Genel Toplamı		15	27	1	43
“Yoksulluğumun azaldığını hissetmiyorum.”	18-30	6	27	0	33
	30-45	27	28	2	57
	45-60	19	37	3	59
	60+	1	43	1	45
Kategori Genel Toplamı		53	135	6	194
“Yoksulluğumun azaldığını hissediyorum / bir nebze de olsa hissediyorum.”	18-30	4	3	0	7
	30-45	5	8	0	13
	45-60	2	7	0	9
	60+	0	9	0	9
Kategori Genel Toplamı		11	27	0	38
GENEL TOPLAM		64	162	6	232

4.8.3.1. Sonuçların Kendi Kategorisi İçerisinde Değerlendirmesi

Gruplar dikey açıdan çalışıyor olanlar analiz edildiğinde toplam 64 kişiden 15 tanesi, yani %23'ü sosyal yardımların miktarının yeterli olduğunu ifade etmiştir. Buna karşın sosyal yardım sonrası yoksulluklarının azaldığını söyleyenlerin oranı %17'dir. Bu grupta daha çok kişi yardımlar yeterli derken, daha az kişi yoksulluğunun azaldığını söylemiştir. Yani sosyal yardım miktarlarının yoksulluğu azaltmadaki etkisinin zayıf olduğunu ifade etmişlerdir.

İşsiz 162 kişiden 27 tanesi yani, %17'si sosyal yardımların miktarını yeterli bulurken, yine %17'si sosyal yardım sonrası yoksulluğunun azaldığını dile getirmiştir.

Bu grup da yardım miktarı ile yoksulluğunun azalma hissini eşit oranda olduğunu ifade etmişlerdir.

Emekli olan 6 kişiden 1 tanesi, yani %17'si sosyal yardımların miktarını yeterli bulurken, yoksulluklarının azaldığını hisseden hiçbir kişi yoktur. Bu grupta ise daha çok kişi yardımlar yeterli derken, hiç kimse yoksulluğunun azaldığını söylemiştir. Yani sosyal yardım miktarlarının yoksulluğu azaltmada hiç bir etkisinin olmadığını ifade etmişlerdir. Emekli sayısı az olduğundan oranlar arası fark çok yüksek çıkmıştır.

Kategoriler kendi içerisinde değerlendirildiğinde sosyal yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkisinin eşit olduğunu düşünen kesim işsizler iken, emekliler sosyal yardımların yoksulluğu azaltmakta hiçbir etkisinin olmadığını söylemişlerdir. Çalışan kesim ise bu oranın çok zayıf olduğunu dile getirmişlerdir.

4.8.3.2. Sonuçların Genel İçerisinde Değerlendirmesi

Ankete katılan toplam 232 kişi üzerinden verilen cevaplar çalışma statülerine göre analiz edildiğinde, çalışanların %6'sı sosyal yardım miktarını yeterli bulurken, %5'i sosyal yardım sonrası yoksulluğunun azaldığını ifade etmiştir. Yani sosyal yardım yeterli olduğu miktarda yoksulluklarının azaldığını söylemişlerdir.

Çalışmayanların ise %12'si sosyal yardım miktarı yeterli derken, yine %12'si yardım sonrası yoksulluğunun azaldığını söylemiştir.

Emeklilerin %04'ü sosyal yardımları yeterli bulurken, sosyal yardım sonrası hiçbir şekilde yoksulluklarının azaldığını hissetmediklerini dile getirmişlerdir. Emeklilerin bu veriler ışığında sosyal yardım ve maaş konularında memnun olmadıkları açıktır.

Çalışma statülerine göre genele bakıldığında sosyal yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkisinin eşit düzeyde olduğunu düşünen kesim işsizler iken, emekliler sosyal yardımların yoksulluğu azaltmakta hiçbir etkisinin olmadığını söylemişlerdir. Çalışan kesim ise bu oranın düşük olduğunu dile getirmişlerdir.

4.8.4. Gelir Durumu Açısından Değerlendirme

Sosyal yardım sonrasında yoksulluğun azalıp azalmadığı ayrıca gelir durumları grupları arasında da analiz edilmiştir. Burada gelir seviyeleri hiç geliri olmayıp sosyal yardım veya düzenli yardım alanlar, emekli maaşı ya da asgari ücretle çalışanlar, asgari ücretin üzerinde geliri olanlar ve düzensiz işlerde çalışıp her ay düzensiz gelir elde edenler

olarak gruplandırılmıştır. Hane gelirleri var olup da çalışmıyor olanların yüksek bir kısmı eşi çalıştığından, bir diğer kısmı da gider üzerinden gelirleri hesaplananlar olmuştur.

Tablo 20.

Gelir Durumu Açısından Sosyal Yardımlara Bakış

Cevaplar	Yaş Grupları	Gelir Durumuna Göre Cevaplar (TL)				
		0-10.000	10.001-18.000	18.000+	Değişken	Toplam
“Yapılan yardım miktarı yetersiz.”	18-30	12	13	3	2	30
	30-45	27	23	5	6	61
	45-60	38	11	4	2	55
	60+	40	3	0	0	43
	Kategori Genel Toplamı	117	50	12	10	189
“Yapılan yardım miktarı yeterli / bir nebze de olsa yeterli.”	18-30	2	4	0	4	10
	30-45	6	0	2	1	9
	45-60	6	3	1	3	13
	60+	11	0	0	0	11
	Kategori Genel Toplamı	25	7	3	8	43
“Yoksulluğumun azaldığını hissetmiyorum.”	18-30	12	13	3	5	33
	30-45	22	21	7	7	57
	45-60	40	9	5	5	59
	60+	42	3	0	0	45
	Kategori Genel Toplamı	116	46	15	17	194
“Yoksulluğumun azaldığını hissediyorum / bir nebze de olsa hissediyorum.”	18-30	2	4	0	1	7
	30-45	11	2	0	0	13
	45-60	4	5	0	0	9
	60+	9	0	0	0	9
	Kategori Genel Toplamı	26	11	0	1	38
GENEL TOPLAM	142	57	15	18	232	

4.8.4.1. Sonuçların Kendi Kategorisi İçerisinde Değerlendirmesi

Gruplar dikey açıdan gelir seviyesi 10.000 TL ve altında olanlar analiz edildiğinde toplam 142 kişiden 25 tanesi, yani %18'i sosyal yardımların miktarının yeterli olduğunu

ifade etmiştir. Buna karşın sosyal yardım sonrası yoksulluklarının azaldığını söyleyenlerin oranı yine %18'dir. Yardım miktarı ile yoksulluğunun azalma hissini eşit oranda olduğunu ifade etmişlerdir.

Gelir seviyesi 10.001-18.000 TL arasında olan 57 kişiden 7 tanesi yani, %12'si sosyal yardımların miktarını yeterli bulurken, %19'u sosyal yardım sonrası yoksulluğunun azaldığını dile getirmiştir. Yani sosyal yardım miktarlarının yoksulluğu azaltmadaki etkisinin bir nebze de olsa yüksek olduğunu ifade etmişlerdir.

Gelir seviyesi 18.001 TL ve üzerinde olan 15 kişiden 3 tanesi, yani %20'si sosyal yardımların miktarını yeterli bulurken, yoksulluklarının azaldığını hissettiklerini dile getiren kimse olmamıştır. Yani sosyal yardım miktarlarının yoksulluğu azaltmada hiçbir etkisinin olmadığını ifade etmişlerdir.

Gelir seviyesi değişken olan 18 kişiden 8 tanesi, yani %44'ü sosyal yardımların miktarını yeterli bulurken, %5'i yoksulluklarının azaldığını hissettiklerini dile getirmiştir. Bu grupta ise daha çok kişi yardımlar yeterli derken, daha az kişi yoksulluğunun azaldığını söylemiştir. Yani sosyal yardım miktarlarının yoksulluğu azaltmadaki etkisinin aşırı zayıf olduğunu ifade etmişlerdir.

Kategoriler kendi içerisinde değerlendirildiğinde sosyal yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkisinin en yüksek olduğunu düşünen kesim gelir seviyesi 10.000-18.000 TL arasında olanlar iken, gelir seviyesi değişken olanlar sosyal yardımların yoksulluğu azaltmakta aşırı düşük bir etkiye sahip olduğunu söylemişlerdir. Gelir seviyesi 18.001 TL ve üzeri olanlar ise sosyal yardımların hiçbir şekilde yoksulluk hissini azaltmadığını dile getirmişlerdir.

Burada gözlemlenen bir husus, yardımları yeterli bulup da yoksulluklarının azalmasında aşırı düşük katkı sağladığını ya da hiç katkı sağlamadığını söyleyenlerin, bu davranışlarının sebebinin yardımlarının kesilme riskinden çekindikleri olduğu düşünülmektedir. Aksi takdirde yardım miktarını yeterli bulan kesim yoksulluğunun azaldığını bir nebze de olsa hissedebilir ve aradaki oran aşırı yüksek olmaz.

4.8.4.2. Sonuçların Genel İçerisinde Değerlendirmesi

Ankete katılan toplam 232 kişi üzerinden verilen cevaplar gelir gruplarına göre analiz edildiğinde, 10.000 TL'ye kadar geliri olan kişilerin %11'i sosyal yardım miktarını yeterli bulurken, yine %11'i sosyal yardım sonrası yoksulluğunun azaldığını ifade

etmiştir. Yani sosyal yardım yeterli olduğu miktarda yoksulluklarının azaldığını söylemişlerdir.

10.001-18.000 TL arasında geliri olanların %3'ü sosyal yardım miktarı yeterli derken, %5'i yardım sonrası yoksulluğunun azaldığını söylemiştir. Yani yoksullukları sosyal yardım miktarından daha fazla azalmıştır.

18.001 TL ve üzerinde geliri olanların %1' sosyal yardımları yeterli bulurken, sosyal yardım sonrası hiçbir şekilde yoksulluklarının azaldığını hissetmediklerini dile getirmişlerdir. Burada gelir yüksek ve alınan sosyal yardımlar gelire oranla düşük kaldığından böyle bir sonuç çıktığı söylenebilir.

Gelirleri değişken olanların ise %3'ü yardım miktarını yeterli görürken, bir kişiye dahi tekabül etmeyen kısmı yardım sonrası yoksulluğunun azaldığını belirtmiştir.

Gelir açısından genele bakıldığında sosyal yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkisinin yüksek olduğunu düşünen kesim gelir seviyesi 10.000-18.000 TL arasında olanlar iken, gelir seviyesi 18.001 TL ve üzeri olanlar ise sosyal yardımların hiçbir şekilde yoksulluk hissini azaltmadığını dile getirmişlerdir. Buna karşın gelir seviyesi değişken olanlar sosyal yardımların yoksulluğu azaltmakta aşırı düşük bir etkiye sahip olduğunu söylemişlerdir.

4.9. Görüşme Çıktılarının Genel Değerlendirmesi ve Sonuç

Bu bölüme kadar görüşme çıktılarını çeşitli demografik unsurlar üzerinden analiz ettik. Son aşamada sosyal yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkisini ölçmek için genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Tablo 21.
Sosyal Yardımların Yoksulluğu Azaltmadaki Etkisine Verilen Cevaplar

Cevaplar	Yaş Grupları				Toplam
	18-30	30-45	45-60	60+	
“Yapılan yardım miktarı yetersiz.”	25	51	50	39	165
“Yapılan yardım miktarı yeterli / bir nebze de olsa yeterli.”	8	6	9	6	29
“Yoksulluğumun azaldığını hissetmiyorum.”	6	10	5	4	25
“Yoksulluğumun azaldığını hissediyorum / bir nebze de olsa hissediyorum.”	1	3	4	5	13
Genel Toplam	40	70	68	54	232

4.9.1. Yaş Grupları Açısından Değerlendirme

Yaşları 18-30 arasında olanlar analiz edildiğinde toplam 40 kişiden 8 tanesi, yani %20’si sosyal yardımların miktarının yeterli olduğunu ifade etmiştir. Buna karşın sosyal yardım sonrası yoksulluklarının azaldığını söyleyenlerin oranı %2’dir. Yani sosyal yardım miktarlarının yoksulluğu azaltmadaki etkisinin aşırı zayıf olduğunu ifade etmişlerdir.

Yaşları 30-45 arasında olan 70 kişiden 6 tanesi yani, %8’i sosyal yardımların miktarını yeterli bulurken, %4’ü sosyal yardım sonrası yoksulluğunun azaldığını dile getirmiştir. Yani sosyal yardım miktarlarının yoksulluğu azaltmadaki etkisinin yarı yarıya düşük olduğunu ifade etmişlerdir.

Yaşları 45-60 arasında olan 68 kişiden 9 tanesi, yani %13’ü sosyal yardımların miktarını yeterli bulurken, %6’sı yoksulluklarının azaldığını hissettiklerini ifade etmiştir. Yani sosyal yardım miktarlarının yoksulluğu azaltmada hemen hemen yarı yarıya etkin olduğunu ifade etmişlerdir.

Yaşları 60 ve üzerinde olan 54 kişiden 6 tanesi, yani %11’i sosyal yardımların miktarını yeterli bulurken, %9’u yoksulluklarının azaldığını hissettiklerini dile getirmiştir. Yani sosyal yardım miktarlarının yoksulluğu azaltmada biraz da olsa etkin olduğunu ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak yaş grupları arasında sosyal yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkisinin görece daha yüksek olduğunu düşünenler 60 yaş ve üzerindeki kişilerdir. Bunun

yanında 18-30 yaş aralığındaki kesim sosyal yardımların yoksulluğu azaltmakta aşırı zayıf olduğu görüşündedir. Diğer gruplar ise bu oranın yarı yarıya etkin olduğu kanaatindedir.

Genel olarak sosyal yardımların yoksulluğu azaltmada etkisinin olduğu söylene de bunun yeterli olmadığı görüşü hakimdir. Burada dikkate alınması gereken husus 60 yaş üzerindeki genelde yalnız, çocukları kendilerinden ayrı ve eşlerin her birinin yaşlı aylıkları olduğundan sosyal yardımın etkisini daha fazla hissedebilmektedirler. Ancak özellikle 18-30 yaş arasındaki hanelerin giderleri daha yüksek olduğundan, çocuk bakım yükleri olmasından ve beklentilerinin daha yüksek olmasından dolayı sosyal yardımların etkisini çok düşük düzeyde hissetmektedirler. Ortada kalan iki yaş grubu da artık çok beklentilerinin olmaması, düşük yaşam düzeyine alıştıkları için sosyal yardımın etkisini ortalama olarak hissedebilmektedirler.

4.9.2. Görüşme Sonucu Elde Edilen Bulgular

Katılımcılarla hazırlanan 13 anket sorusu üzerinden görüşme yapılmıştır. Öncelikle kişilerin demografik yapılarını belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur. Bu sayede verilen cevaplar demografik unsurlar yönünden değerlendirilme imkanı sağlamıştır.

Üçüncü soruda, kişilerin sosyal yardımdan faydalanıp faydalanmadıkları ve ne kadar süredir bu sosyal yardımları aldıkları sorulmuştur. Burada hangi sosyal yardım çeşidinden yararlandıkları tespit edilerek hane üzerinde (engellilik, yaşlılık, vb.) bir görüş oluşması imkanı elde edilmiştir. Dördüncü soruda ise bu yardımları hangi kurumlardan aldıkları sorulmuştur. Bu sayede kaç kurumdan yardım aldıkları ve mükerrer yardım alıp almadıklarının görülme imkanı olmuştur.

Beşinci soruda, alınan düzensiz yardımlar sorulmuştur. Bu sayede merkezi sistemden yardım alıp aynı zamanda düzensiz yardım alanların varlığı görülmüştür. Aynı zamanda düzenli yardımların ne ölçüde yeterli olup olmadığının görülme imkanı elde edilmiştir.

Altıncı soruda, hanelerin akraba ve çevrelerinden yardım alıp almadıkları sorulmuştur. Yine burada da alınan devlet yardımlarının yeterli olup olmadığı, ya da ailelerin aldıkları devlet yardımlarına razı olup olmadıkları görülmüştür. Bu soruda verilen cevaplarda kişilerin çekimser davrandıkları görülmüştür. Burada hem alacakları

yardımların kesilme ihtimalinden çekinmeleri hem de başka hanelerden yardım almanın küçük düşürücü etkilerinden çekinmesi etkili olmuştur.

Yedinci soruda, işsizlik maaşı alıp almadıkları sorulmuştur. Bu soruya verilen yanıtlardan kişilerin daha önce bir işte çalışıp çalışmadıkları görülmüştür. Verilen cevaplar işsizlik maaşının alınmasının zor olması ve maaşın yetersiz olduğu ile ilgili olmuştur.

Sekizinci soruda, kişilerin çalışmalarını engelleyen bir sağlık sorunlarının olup olmadığı sorulmuştur. Burada amaç kişilerin bir sebepten dolayı mı çalışmadıkları yoksa çalışmak istemedikleri mi durumunu tespit etmektir. Sağlık sorunu olmayıp çalışmayanların cevapları genelde çalışacak iş var da biz mi çalışmıyoruz şeklinde olmuştur. Yine sosyal yardım almaktan kendilerinin de hazzetmediğini, iş bulabilseler çalışabileceklerini ifade etmişlerdir. Hemen ardından iş arayışlarının olup olmadığı sorulmuştur. Ancak bu sorunun cevabının samimi olup olmadığı noktasında tereddütler hakimdir. Kimisi çocuklarının bakıma muhtaç olduğundan iş arayamadığını söylerken, çalışma çağındaki herkesin evet iş arıyoruz demesi, ancak sosyal çevre analizinde iş bulsa da çalışmak istemeyecekleri algısı samimiyet noktasında şüphe oluşmasına sebep olmuştur.

Onuncu soruda, yapılan yardımların kişiyi çalışma isteğinden uzaklaştırıp uzaklaştırmadığı sorulmuştur. Çalışma çağındaki hiç kimse yardımın kendisini çalışmaktan uzaklaştırdığını beyan etmemiştir. Ancak bu da yine kişilerin yardımlarının kesilme korkusundan kaynaklı olarak verilen bir cevap olabileceği düşüncesiyle yanıltıcı olabilecektir.

On birinci soruda, alınan yardımların ihtiyaçları karşılamada yeterli olup olmadığı sorulmuştur. Burada verilen cevaplar yaş ve medeni duruma göre farklılık göstermiştir. Özellikle 60 yaş ve üzerinde, ihtiyaçlarını karşıladıklarını söyleyenlerin oranı yüksekken, genç kesim alınan yardımların ihtiyaçları için yetersiz olduğunu söylemektedir. Bu da daha genç yaşta olanların ve evli kesimin özellikle sosyal harcamalar ve eğitim harcamalarının daha fazla olmasından kaynaklanabilmektedir.

Soru on ikide, tez çalışmasının temel amacına yönelik olarak sosyal yardımlar sonucu kişilerin yoksulluklarının azaldığını hissedip hissetmedikleri sorulmuştur. Burada da yine yukarıdaki cevaplarla paralel olarak yaşlı kesimle genç kesimin cevapları farklılık göstermiştir. Yaş ilerledikçe yoksulluğunun azaldığını belirtenlerin oranı da artmıştır. Bu da yine yaştan kaynaklı şartlar göz önüne alındığında gayet doğal karşılanabilecek bir durumdur.

On üçüncü ve son soruda ise kişilerin beklentilerini öğrenmek ve bu noktada çözüm önerileri geliştirmek amacıyla, yardımların yetersiz olduğunu düşünenlerin sosyal yardımlar konusunda beklentilerinin ne olduğu sorulmuştur. Burada genel beklenti yardımların miktarının artırılması ve sürekliliklerinin olması yönünde olmuştur.

Yüz yüze görüşmeler yapılırken ki gözlemler ve saha araştırması neticesinde bu cevapların tam olarak doğruyu yansıttığını söylemek çok doğru olmayacaktır. Her ne kadar yapılan bu görüşmeler sonucunda kişilerin cevaplarının aldıkları yardımları etkilemeyeceği söylenmiş olsa da kişiler verecekleri cevaplar neticesinde yardımlarının kesileceğinden korkmaktadırlar. Eğer yardım miktarı yeterli dersem aldığım yardım miktarı sabit kalır veya artmaz, diğer taraftan yoksulluğumun azaldığını söylersem de yardımlarım azaltılır ya da kesilir düşüncesi oluşmuştur.

Bu kısıtlara rağmen elde edilen veriler ışığında, genel olarak görüşmelerin tamamı verilen cevaplar üzerinden değerlendirilecek olursa toplamda 232 kişiden 29 tanesinin, yani %12'sinin sosyal yardımların yeterli olduğunu söyledikleri görülmektedir. Ancak sosyal yardım sonrası yoksulluklarının azaldığını hissedenlerin oranı %6'dır. Bu da hem sosyal yardımı yeterli bulan hem de sosyal yardım sonrası yoksulluğunun azaldığını hissedenlerin sayılarının oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle sosyal yardımların yoksulluğu azaltmada etkisi olsa da tam etkin olmadığını söylemek yanlış olmaz.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yoksulluk ve yoksullukla mücadele konusu az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin gündemlerini derinden meşgul etmektedir. Çok boyutlu bir konu olduğu için de tek bir yoksulluk şeklinden ya da çözüm yolundan bahsetmek mümkün değildir. Her ülke kendi imkanları ve dinamikleri ölçüsünde yoksullukla mücadele etmeye çalışmaktadır. Yoksulluk yalnızca sosyal yardım yapılarak çözülebilecek bir sorundan ziyade ülkenin sosyal ve ekonomik dinamiklerinin tümü göz önüne alınarak politika geliştirilmesi ve mücadele edilmesi gereken bir konudur. Bu sebeple öncelikle yoksulluğun nedenleri doğru bir şekilde tespit edilmelidir.

Çalışmanın 2. bölümünde yoksulluk üzerine etkisi olan birçok faktör incelenmiştir. Yoksulluğa çözüm üretebilmek için öncelikle bu hususların iyi tespit edilmesi ve buna göre politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu faktörler genel olarak küreselleşme, eğitimde fırsat eşitsizliği, yetersiz altyapı koşulları, çatışma ve savaş ortamı, yaşam maliyetlerinin yüksek olması, işsizlik ve nüfus olarak sayılabilir. Küreselleşmeyle birlikte, özellikle Avrupa Birliği'nin de kurulmasıyla dünyadaki sınırların kalktığını ve artık üretim faktörlerinin hareketliliğinin arttığını görmekteyiz. Küreselleşen dünyada rekabet gücü belirleyici olmuş ve gelişen ülkeler karşısında kendisini koruyamayan gelişmekte olan ülkeler yoksullaşmaya mahkum olmuşlardır. Ancak bu durum yalnızca bu ülkeleri değil dünyanın genelini etkilemeye ve yoksulluğun çok boyutlu olarak yaşanmasına neden olmuştur. Çünkü özellikle sivil toplum kuruluşları ve IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası kuruluşların da etkisiyle ülkeler yalnızca kendi iç işlerine değil dünyadaki tüm sorunlara duyarlı olmak ve ülkelerine gelebilecek zarar ve riskleri tespit ederek önlem almak zorunda kalmışlardır.

Yetersiz altyapı koşullarının yoksulluğu ne şekilde ve hangi boyutta etkilediği de geniş bir yelpazede ele alınması gereken konuların başında gelmektedir. Yetersiz altyapı sorunu daha ziyade az gelişmiş ülkelerin sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeterli su kaynaklarına ulaşamayan, yaşam standartları düşük ve yeterli hijyenik şartlarda hayatlarını idame ettiremeyen kişiler yoksulluğa mahkum duruma gelmektedir.

Bunun yanında günümüzde de dünya dengelerinin değişmesi sonucu sıklıkla karşılaştığımız çatışma ve savaş ortamının varlığı da ülkeleri ve insanları yoksulluğa sürükleyen etmenlerdendir. Savaş ortamı özellikle ülkelerin ekonomik ve fiziki

koşullarında büyük tahribata sebep olduğundan bireyleri yoksullaştırmakta ve çözüm sürecini uzatarak daha da derinleştirmektedir.

Yine eğitimin, yoksulluk üzerinde ciddi bir etkisinin olduğu yadsınamaz. Yapılan çalışmalar eğitim seviyesinin görece düşük olduğu ülkelerde yoksulluğun daha derinden yaşandığını göstermektedir. İşsizlik düzeyi de eğitim düzeyi ile yakından ilgilidir. Yeterli eğitimi alamayan, beşeri sermaye oranı düşük ülkelerde işsizlik oranı artacak ve yoksulluk seviyesi yükselecektir.

Diğer taraftan nüfus faktörü de yoksulluğu etkileyen önemli etmenlerden biridir. Doğum oranının yüksekliği ve plansız göç hızlı ve kontrolsüz nüfus artışını beraber getirecektir. Nüfusun işgücü, bütçe ve sosyal imkanlar açısından kapasitenin üzerinde artışı yoksulluğu derinleştirecektir.

Küreselleşmeye bağlı olarak düzensiz göç durumlarıyla beraber doğum oranlarının kontrolsüz olarak artışı sonucu oluşabilecek yoksulluğun önüne geçebilmek için göç politikalarının doğru planlanması ve yine doğum oranlarını belli bir düzeyde tutulabilmek uygun politikaların uygulanması doğru bir adım olacaktır.

Diğer taraftan eğitim sisteminde ihtiyaç analizi yaparak doğru politikalar uygulamak ve sağlam bir eğitim sistemi kurmak şarttır. Bu noktada eğitim kurumlarının kalitesi yanında çeşitliliği de önem taşımaktadır. Örneğin üniversitelere erişimin kolaylaştırılması için yaygın üniversite ağı kurulurken, bu kurumların niteliği göz ardı edilirse mezun olacak öğrenciler de niteliksiz öğrenciler olacaktır. Mesleki eğitim alanında yeterli çalışma yapılmayarak öğrencilerin hepsi kolay yolla üniversiteli yapılır ise de neticede kalitesiz ve nitelikli olmayan bir mezun ordusu oluşturulacaktır. Bu sebeple ihtiyaçların doğru belirlenmesi ve ilkökul seviyesinden başlayarak çocukların doğru alanlara yönlendirilmesi önemlidir. Fen lisesi ya da üniversite okuma kapasitesine sahip olmayan öğrencilerin bu noktada mesleki eğitim yaygınlaştırılarak oralara yönlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu sayede uzun dönemli ve planlı olarak işgücü kapasitesi bilinebileceğinden sanayi ve tarım alanlardaki kapasite genişlemesi bu doğrultuda uygulanacak politikalarla sağlanabilecektir. Bu da işgücüne katılım oranını artıracak ve iş bulma sürecini kısaltacaktır.

Yoksullukla mücadelede en yaygın politika sosyal yardımlardır. Çalışmanın 3.Bölümünde bahsedildiği üzere sosyal yardımların gerekliliği üzerine çeşitli görüşler yer almaktadır. Bazı görüşler karşılıksız sosyal yardım yapılmasının bireyleri tembelleştireceği ve yardıma bağımlı hale getireceğinden yapılmaması gerektiği yönündedir. Diğer bir görüş ise sosyal yardımların sosyal devletin bir gerekliliği

olduğunu ve bireyleri belirli bir gelir seviyesine ulaştıracak yardımların yapılması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca iki görüşün orta noktası sayılabilecek olan, yardımların yapılması ancak belirli bir program doğrultusunda doğru şekilde planlanması gerektiğini savunanlar da vardır.

Her ne kadar karşıt görüşler olsa da neticede bu yardımların doğru bir şekilde yapılmasının yoksulluk üzerine olumlu etkilerinin olacağı görüşü yaygındır. Özellikle Tablo 3'teki verilerden de görüleceği üzere 25 AB ülkesinde sosyal yardım öncesi yoksulluk riskindeki nüfus %25 iken sosyal yardım sonrasında bu oran yaklaşık %35'lik bir azalma göstererek %16 seviyesine gerilemiştir. Diğer ülkelerde de yoksulluk riski aynı oranda olmasa da azalmıştır. Sosyal yardım harcamaları her ülkede benzer bir etki göstermemekle birlikte yoksulluğu azaltmada etkili bir araç olduğunu görmekteyiz.

Sonuç itibari ile sosyal yardımlar yerinde, zamanında ve doğru kişilere yapıldığında olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Ancak yapılan yardımlar popülist bir politika güderek ya da yanlış hanelere ve yanlış bir şekilde yapıldığında yoksulluğu ortadan kaldırmak ve gelir adaletini sağlamak bir yana yoksulluğu daha da derinleştirerek gelir adaletini de bozmaktadır.

Özellikle karşılıksız yapılan sosyal yardımlar vatandaşları çalışma hayatından uzaklaştırarak kolay paraya erişme heveslerini artırmaktadır. Özellikle vasıfsız kesimin günlük yevmiyeli yapabilecekleri işlerde çalışmamaları hem devlet bütçesi üzerinde yük oluşturmakta hem de iş gücü bulma konusunda zorluklara neden olmaktadır. Vatandaşlar çalışarak yevmiye kazanmak yerine devlet mekanizmalarından alacakları yardımlarla, daha aza tamah ederek çalışmak istememektedirler.

Bireyler tarafından sosyal yardım alabilmek adına yalan beyanda bulunma ve mal kaçırma şeklinde gayri ahlaki yollar da tercih edilmektedir. Bir kişinin sosyal yardım almaya uygun olup olmadıkları SYDV sistemlerinden açıkça tespit edilebilmektedir. Bu sistemlerde kişilerin aldıkları maaşlar, SGK kayıtları olup olmadığı, üzerlerine araç, ev, hayvan varlığı ya da arazi olup olmadığı kayıt altına alınmaktadır. Bunun yanında SYDV müteveli heyetlerinde bulunan yerel üyeler gayri resmi varlık durumlarını da bildiklerinden heyette sosyal yardım başvurusunda bulunan vatandaşlar hakkında görüş beyan etmektedirler. Vatandaşlar bu sistemde kayıtlarının tutulduğunu bildiğinden üzerlerine mal varlığı almayarak, kendilerini muhtaç göstermek yoluyla sosyal yardımlardan faydalanmaya çalışmaktadırlar.

Yukarıdaki sebepler birlikte değerlendirildiğinde, şahısların tembelliğe alışarak yardım almaya çalışmaları hem sosyal adalet algısını yaralamakta hem de çalışma isteğini

azalttığından üretimi düşürerek ekonomiyi olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle kırsal kesimde yalnızca yevmiyeli işlerde çalışma isteğini azaltmakla kalmayarak, vatandaşların bağ bahçe işlerini de yapmamalarına ve kendilerine yetecek oranda dahi sebze meyve üretiminden uzaklaşmalarına sebep olmaktadır. Bu sebeple kişiler yıllık sebze meyve ihtiyaçlarını dahi karşılamaktan yoksun kalarak daha da yoksullaşmaktadırlar. Tembelleşen ve yoksullaşan bireyler aile fertlerinin sayılarının da artmasıyla beraber daha fazla sosyal yardım talebinde bulunmakta, bu durum bütçeye yük getirerek ülkenin de yoksullaşmasına sebep olmaktadır. Bu sarmal böyle devam ederek yoksulluğun ve ekonomik problemlerin derinleşmesine yol açmaktadır.

Tüm bunların yanında eğer yardım başvurusu yapan şahısların muhtaçlık durumları tam anlamıyla tespit edilemez ise kamu bütçesinden verilen yardım miktarı artacak ve bu durum da bütçe üzerinde ciddi bir yük oluşmasına sebep olacaktır. Aynı zamanda ihtiyaç sahibine gitmesi gereken yardımın, durumu daha iyi olanlara gitmesi sonucu gelir dağılımındaki adaletsizlik daha da derinleşecektir.

Sosyal politikalar uzun vadeli ön görülebilir bir şekilde planlanmalıdır, bunun için 5-10 yıllık sosyal yardım planları oluşturulmalıdır. Son dönemde yaşanan afetler ve özellikle COVID19 salgını bu durumun gerekliliğini daha da fazla göz önüne sermiştir. COVID19 salgınında uzun süreler sokağa çıkma yasakları olması ve ticarethanelerin kapanması ticareti durma noktasına getirmiş ve bu durumun etkileri yeni yeni ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde esnaf ve vatandaşlar tamamen sosyal yardımlarla desteklenmiş ve kişilerin ekonomik durumları dengede tutulmaya çalışılmıştır. Tüm esnafa 3-4 kez yapılan 1.000'er TL'lik yardımlar daha sonrasında vatandaşlara da yapılan bu tip yardımlar bütçe dengelerini bozmuştur. Pandemi öncesi ve sonrası yapılan yardımlar incelendiğinde yapılan yardımlarda ciddi bir artışın olduğu açıkça görülebilecektir. Özellikle bu gibi durumlarda ve genel olarak sosyal yardım politikalarında popülist yaklaşımlardan uzak durulması gerekmektedir. Nasıl ki Afet ve Acil Durum Ödenek kalemi oluşturulmuş olup bu zamanlar haricinde bu bütçeler kullanılmıyor ise buna benzer bir ödenek kaleminin de sosyal yardımlar için oluşturulması ve COVID19 gibi ön görülemeyen durumlarda kullanılması bütçenin daha sistemli kullanılmasına ve olumsuz ekonomik etkilerinin önüne geçmesini sağlayacaktır.

Beklenmedik durumlarda oluşan olumsuzlukların önüne geçmek için sosyal yardımların planlı bir şekilde yapılması ve bir sistematığe oturtulması gerekmektedir. Bu durum yapılan yardımların hata oranını azaltacaktır. Özellikle muhtaç durumda olan vatandaşların doğru tespit edilmesi bu noktada en önemli hususlardan biridir. Kayıtlı mal

varlıklarının yanında SYDV'lerde çalışan sosyal incelemecilerin bizzat saha araştırmaları yapmaları bunun yanında vakıf mütevellî heyetlerinde yer alan muhtar, esnaf ve vatandaşların da popülist yaklaşımdan uzak doğru bilgileri heyete sunmaları gerekmektedir.

Yapılacak yardımların bireyleri işgücünden uzaklaştırarak üretim hacmini düşürecek şekilde olmaması gerekmektedir. Bu noktada çalışma gücüne sahip olan başvuru sahiplerine mümkün mertebe karşılıksız yardım verilmemesi önem taşımaktadır. Bu politikaların bir bütün olduğu açıktır ve tabii ki öncelikle bu vatandaşların iş bulmalarını kolaylaştıracak imkanların da sunulması gerekmektedir. Sosyal yardım karşılıksız olduğunda alışkanlığa dönüşecek ve tembelliğe sebep olacaktır. Bunun yanında kişilere nakdi ve aynı yardımdan ziyade yerel dinamikleri de doğru belirleyerek ve harekete geçirerek gelir getirici projeler yapılması ve yardımların bu minvalde verilmesi yukarıdaki olumsuzlukların önüne geçecektir. Ayrıca dünyadaki örneklere bakıldığında Almanya'da uygulanan ve sosyal yardım alan kişilere sunulan iş imkanları reddedildiğinde alınan sosyal yardımların azaltılması uygulaması da bu konuda güzel bir örnek olarak karşımızda durmaktadır.

Aileye yapılan yardım genelde hane reisine ya da anneye yapıldığından yardımı alan kişilerin ailelerine ne ölçüde katkıda bulunduğu, aldıkları yardımı sadece kendi ihtiyaçları için mi harcadıkları yoksa ailenin genel ihtiyaçları için mi olduğu zaman zaman denetlenmeli ve doğru tespit edilmelidir.

Etkili bir sosyal yardım sisteminin olması için dikkat edilmesi gereken hususların başında "yoksulluğun" doğru bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Yoksulluk çok boyutlu, ülkeden ülkeye farklılık gösterebilen bir kavramdır. Hatta aynı ülkede farklı bölgelerde dahi tanımı değişmektedir. Bu sebeple doğru tanım üzerinden, bölgeye ve yöreye has yardım şekilleriyle mücadele etmek doğru olacaktır.

Bir diğer husus da yoksulluğun doğru yöntemlerle doğru bir şekilde ölçülmesi gerekliliğidir. Mücadele edeceğimiz bir kavramı doğru tanımlamaz, tanımlarsanız da doğru ölçemezseniz onu önlemek için atacağınız adımlar da etkinlikten uzak olacaktır. Yoksullukla mücadelede uygulanacak politikaların sonuçlarının karşılaştırmalı analiz edilmesi ve etkinliğinin ölçülmesi gerekmektedir. Yardım programları uygulanmadan önce yoksulluğun düzeyi ve sonrasında ne kadar azaldığı konusu çok önemlidir. Yoksullukla mücadelede uygulanan politikaların kişiler üzerinde nasıl bir etki oluşturduğunun analiz edilmesi de önemli bir noktadır. Yapılan sosyal yardımlar kişileri

tembelleştirip bağımlılık oluşturuyorsa ayrıca bu etkiyi ortadan kaldıracak önlemler alınmalıdır.

Ülkemizde en büyük sorunlardan bir tanesi de koordinasyon eksikliğidir. Sosyal yardımların kimlere ne zaman ne düzeyde yapıldığı, başka hangi kamusal ve özel yardım kuruluşundan yardım aldığını gösterebilecek ortak bütünleşik bir sistem yoktur. Hal böyle olunca vatandaşın yardımları suiistimal etmesi ve mükerrer yardım almasının önüne geçilememektedir.

Sosyal yardımlar sürdürülebilir olmalıdır. Özellikle SYDV'lerde kaymakam kurulun doğal başkanıdır. Bu durumda her kaymakam değişiminde sistemde düşünce şekli değişmekte ve sürdürülebilir bir sistem olmaktan uzaklaşmaktadır. SYDV'ler yardım konularında sistematik bir yöntem anlayışı izlememektedir. Mütevelli heyetinin davranış şekilleri, konuya ne kadar önemiyet verdikleri tartışmalı bir konudur. Özellikle küçük ilçelerde heyet üyeleri herkesi tanıdığı için bu bir avantaj gibi görülse de heyette çıkacak olumsuz sonuçların kendilerine olumsuz yansıtacağını düşünerek çekimser kalmaktadır. Bu durumda yoksul kişinin durumu tam anlamıyla tespit edilememekte ve yardımı hak edip etmediği konusunda görüş birliği sağlanamamaktadır. Aslında yardımların merkezi bir kuruluş tarafından tek elden yürütülmesi daha uygun bir yöntem olabilir. Aynı zamanda bu kurullarda muhtaçlık ölçütü belirli bir standarda dayanmadığından heyet üyelerinin görüşleri doğrultusunda farklı farklı muhtaçlık belirleme görüşleri oluşmaktadır. Bir heyete göre muhtaç sayılabilecek aynı ekonomik duruma sahip kişiler diğer kaymakam ya da heyet üyelerince muhtaç sayılmayabileceklerdir.

Yardımlar geçici desteklerden çok kalıcı ve kişiye gelir elde etme imkanı sağlayacak şekilde olmalıdır. Anlık ihtiyaçların karşılanmasına yönelik yardımlar tabii ki olmalıdır ancak bu durum süreklilik kazandığında kişi buna alışacak ve sürekli yardım başvurusu yaparak çalışmaktan ve yaşam geliri oluşturmaktan uzaklaşacaktır. Kişilere yaşam geliri oluşturacak girişimcilik ve iş kurma desteği verilmesi yoksulluğun önlenmesinde daha etkili bir yöntem olacaktır. Bu sayede yaşam gelirini kendi sağlayabilen kişilere tekrar tekrar yardım yapılmayacak, asıl yardıma muhtaç kişilere bu bütçeler aktarılacaktır.

Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde siyasi kaygılar popülist politikalar uygulanmasına sebep olmaktadır. Bu durumda iktidarda olan her parti kendi seçmenini gözeticek ve yardımın yapılma kriteri olan asıl muhtaçlara yardım edilmesi

hususlu akamete uğrayacaktır. Oy kaygısı sebebi ile yardıma muhtaç olmayan kişiler dahi yardım alacaklar ve bu da bütçe üzerinde yük oluşturacaktır.

Zaman zaman vatandaşlar da muhtaçlık sınırının altında kalmak adına muvazaalı işlemler yapabilmektedir. Bu işlemlerin il ve ilçe vakıf mütevelli heyetlerince hassas bir şekilde tespit edilmesi ve bu durumda olanlara yardım edilmemesi gerekir.

Sosyal devlet anlayışı yerinde bir anlayış olsa da vatandaşlarda buna güvenerek-nasılsa devlet bize yardım etmek zorunda- şeklinde bir algı oluşmaktadır. Zaman zaman devletin devlet olma gereği olarak yardım yapmasını kendilerine hak gören ve sosyal yardımları hak etmeseler de almak isteyen bir kesim bulunmaktadır. Özellikle 19-35 yaş arası gençler ve çalışma gücünde olan kişiler dahi bu anlayışa sığınarak yardım talep etmektedir. Bu da başvuruların artmasına ve yardım mekanizmasının kitlenmesine sebebiyet vermektedir. Bu yüzden çalışma gücü olan genç kesime özellikle özel durumlar haricinde yardım yapılmaması konusunda kararlı bir duruş sergilenmelidir.

Sosyal yardım politikalarının siyaset yapmak amacıyla kullanılan bir araç olmaktan ziyade devlet politikası olarak belirlenmesi ve yönetim değişse de bundan taviz verilmemesi önemli bir durumdur. Bu sayede vatandaş da yardım alıp alamayacağı hususunda net bir bilgiye sahip olacak ve hakkı olmadığı durumlarda yardım talep etmeyecektir. Ancak her dönemde farklı politikalar uygulanırsa vatandaş yardım talebine devam edecektir. Bunun için sosyal yardım alanında kanuni düzenlemelerin genişletilmesi ve bu kanunların dışına çıkılmaması gerekir. Tüm yardım kuruluşlarını bir sisteme dahil etmek, her kurum tarafından yapılan yardımları bu sisteme işlemek ve yalnızca devlet tarafından takip edilen bir sistemle kişilerin tüm gelir, gider ve aldığı yardım bilgilerinin doğru bir şekilde tek sistemde toplanması şarttır.

Kişilerden çok transferler yolu ile işverenleri desteklemek de yoksullukla mücadelede daha etkili bir yöntem olacaktır. İşveren desteklerle işini büyütebilecek, üretim hacmi artacak ve personel alımına yönelecektir. İş imkanı bulan kişiler de yardım başvurusu yapmaktan uzaklaşacaktır.

Bu kapsamda İŞKUR'un işsizlik desteği ve iş bulma konusunda daha aktif ve realist politikalar geliştirmesi gerekir. İşsiz kalan kişilere işsizlik ödeneği verilirken iş bulma konusunda sistemli bir uygulama bulunmamaktadır. Kişiye uygun işler teklif etmek ve en fazla 3 farklı iş teklifinden sonra ödeneği kesmek bir seçenek olabilecektir. Ayrıca işsizlik ödeneği kişi işe girdiğinde kesilmektedir, ancak kişi işe girdiğini gizleyerek ödenek almaya devam etmektedir. Bunun için kayıt dışı çalıştırma ve çalışma durumunun önüne geçecek katı bir denetim mekanizması kurulmalıdır.

Genel olarak bir denetim ve takip mekanizması kurmak önemlidir. Yardım alanları takip etmek, zaman zaman denetim yapmak, hatta kendilerini yoksulluğa sürükleyecek davranışlardan uzak kalmalarını sağlayacak devlet destekli politikalar üretmek önem taşımaktadır.

Diğer taraftan kadınlara yönelik istihdam politikalarının daha uygulanabilir şekilde düzenlenmesi gerekir. Aile reisi çalışmayıp bir gelir getiremiyorsa ya da yeterli gelir elde edemiyorsa ev kadınlarının bir sistem dahilinde hanelerine katkı sağlayacak politikalarla desteklenmesi gerekmektedir.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde 232 kişiyle yüz yüze görüşme şeklinde yapılan saha çalışmasında edinilen bilgiler ışığında, bu kişilerden 29 tanesinin, yani %12'sinin sosyal yardımların yeterli olduğunu belirttikleri görülürken, sosyal yardım sonrası yoksulluklarının azaldığını hissedenlerin oranı %6 olmuştur. Bu oranlar hem sosyal yardımı yeterli bulan hem de sosyal yardım sonrası yoksulluğunun azaldığını hisseden kişi sayısının oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle sosyal yardımların yoksulluğu azaltmada etkisi olsa da tam etkin olmadığını söylemek yanlış olmaz. Ancak tabii ki bu durum sosyal yardım yapılmasına engel değildir. Ortaya çıkan bu olumsuz durumun sebeplerini iyi analiz etmek, yardımların yoksulluğu azaltıcı etkisini artırmak için sosyal politikaları tekrar gözden geçirmek ve etkinliği azaltan hususlar üzerinde farklı politikalar geliştirmek gerekmektedir.

Sonuç olarak sosyal yardımlar yoksulluğun önlenmesi için uygulanması gereken politiklardır. Ancak yardımlar yapılırken dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Eğer sosyal yardımlar bu hususlar dikkate alınmadan sistematik olmayan bir biçimde yapılırsa yoksulluğu ya istenildiği şekilde azaltmayacak ya da tam tersi daha da derinleşmesine sebep olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acemoğlu, D. (2001). Good Jobs versus Bad Jobs, *Journal of Labor Economics*, 19(1), ss.1-21.
- Açıkgöz, Ö. ve Karagül, M. (2007). “Küreselleşme; Uluslararası Örgütler ve Yoksulluk”, IV. *Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi*, Çanakkale, 195-210.
- Adams, R.H.Jr ve Page, J.(2005) International Migration, Remittances and Poverty in Developing Countries, Poverty Reduction Group, World Bank, no.3179
- Ak, M. (2016). “Toplumsal Bir Olgu Olarak Yoksulluk”. *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 54, ss.296-306.
- Akman Dömbekci, H., Erişen, M.A. (2022). Nitel Araştırmalarda Görüşme Tekniği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 141-160.
- Aktan, C.C. ve Vural, İ. Y. (2002). Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri, C.C. Aktan (Ed.), *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.
- Altan, Ö.Z. (2007). *Sosyal Politika*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Altay, A. (2005). “Yoksulluk Sadece Devletin Sorunu mu? Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme”, *Sosyo-Ekonomi Dergisi*, Sayı, 2005-2, Temmuz Aralık 2005, ss.155-178.
- Altay, A. (2007). Küreselleşen Yoksulluk Olgusunun Önlenmesinde Mikro Finansman Yaklaşımı, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, C. 44, (510).
- Ar, H., Uğuz, S. Ç., (2017). Küresel Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinde Turizmin Rolü: Türkiye Örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(49), ss.521–530.
- Arpacıoğlu, Ö. Yıldırım, M. (2011). “Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi”, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(2), ss.60-76.
- Atkinson, R., Davoudi, S. (1999). Social Exclusion and the British Planning System, *Planning Practice & Research*, Sayı: 14, No: 2, ss. 225-236.
- Avcuoğlu, Ö., (2009). “Belediyeler Ve Sosyal Yardım Üzerine”, *Birikim Dergisi*, Sayı: 241, Mayıs.
- Bhalla, A.S., Lapeyre, F., (1999). *Poverty and Exclusion in a Global World*, London: MacMillan Press Ltd.
- Bahle, T., Hubl, V. & Pfeifer, M., (2011). The last safety net: A handbook of minimum income protection in Europe. Bristol, UK: The Policy Press.

- Bakış, A., Tümen, S., Polat, S., (2008). “Türkiye’de Kamu Harcama Kompozisyonunun Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri”, *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, 23(270), ss.5-20.
- Balcı, Ş. G. (2010). Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmayla Mücadelede Fransız Hukukundan Bir Örnek: Tutunma Geliri, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:42 (Mart 2010), ss.33-52.
- Baran P.A. and Sweezy P.M. (1966), *Monopoly Capital*, Monthly Review Press: New York.
- Barr, N., (1992). Economic Theory And The Welfare State: A Survey And interpretation, *Journal of Economic Literature*, 30 (2), ss.741-803.
- Barrientos, A. (2013). *Social Assistance in Developing Countries*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Barrientos, A. (2019). The Role of Social Assistance in Reducing Poverty and Inequality in Asia and the Pacific, *Asian Development Bank Sustainable Development Working Paper Series*, No: 62
- Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, (2010), *Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü*, Ankara.
- Bıçkı, D. (2005). “Kentsel Yoksulluğun Yapısal Faktörlerle Analizi: Ekonomik ve Politik Yapının Yeniden Örgütlenmesi Karşılaştırmalı Bir Analiz”. *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 7(1), ss.104-138.
- Biçerli, M. Kemal (2003). *Çalışma Ekonomisi*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Boybek, S. (2009). Sosyal Yardım Uygulamaları ve Çocuk İşçiliği Arasındaki İlişki: Keçiören Örneği, *T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü*, *Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi*, Ankara.
- Buğra, A. (2005). Yoksulluk ve Sosyal Haklar, *Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu*, STGM.
- Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2006). The Turkish Welfare Regime in Transformation. *Journal Of European Social Policy*, 16. (3), ss.211-228.
- Caldwel, B. (Ed.), (2007). *The Road to Serfdom: Text and Documents; The Definitive Edition*, Chicago: The University of Chicago Press
- Chance, L., (2021). Dünya Eşitsizlik Raporu 2022, *Dünya Eşitsizlik Laboratuvarı (World Inequality Lab)*, (wir2022.wid.world Site Erişim Tarihi: 12/08/2024)
- Cheng, J. ve Chuang C. (2011), Impact of Social Allowances on the Elderly Poverty in Taiwan: 2002-2008, *Journal of Asian Public Policy*, Vol.4, No.2, pp. 241-249.

- Chossudovsky, M. (2003). *The Globalization of Poverty and the New World Order-Second Edition*, Canada: Global Research.
- Coudouel, A., Hentschel, J.S., Wodon, Q.T., (2002). *Yoksulluk Ölçümü ve Analizi*, PRSP Kaynak Kitabında, Washington, DC: Dünya Bankası.
- Çakır, M., Aldemir, Ş. (2001). “Yoksulluğun Küresel Boyutları,” *Avrupa Araştırmaları Dergisi*, C. IX, S. 2, s. 175-200.
- Çalışkan, A. (2001). “Sosyal Refahın Sağlanmasında Devletin Etkinliği ve Türkiye Örneği,” *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, S.B.E., İzmir.*
- Çalışkan, Ş. (2007), “Eğitim, İşsizlik ve Yoksulluk, *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, S.Ü.İ.İ.B.F.
- Çeken H. vd., (2008). Eşitsizliği Derinleştiren Bir Süreç Olarak Küreselleşme ve Yoksulluk, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:9, Sayı:2, ss: 79-95
- Çelik, A. (2004). AB Ülkeleri ve Türkiye’de Gelir Eşitsizliği: Piyasa DağılımıYeniden Dağılım, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, C. 3, (3).
- Çengelci, E. (1985). “Türkiye’de Sosyal Yardımlar: Bir Model Geliştirme Denemesi,” *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, S.B.F., Ankara.*
- Dertli, N. (2015). Genel Sağlık Sigortası ve Gelir Testi: Statü Eşitsizliğinden Gelir Eşitsizliğine, *Mülkiye Dergisi*, Cilt: 39, Sayı: 3, SS.271-304,
- Dilik, S. (1980). “Sosyal Yardımlar-İki Anlamlı Bir Terim,” *Ankara Üniversitesi S.B.F. Dergisi*, C. XXXV, S. 1-4, Ocak-Aralık 1980, ss. 55-72.
- Drewnowski, J. (1977), “Poverty: It’s Meaning and Measurement”, *Development and Change*, Vol:8, Issue: 2, ss:183–208.
- Dreze, J., Gazdar, H. (1992). Hunger and Poverty in Iraq 1991, *World Development*, 20 (7), ss. 921-945.
- Du, Y. ve A. Park (2007), The Effect of Social Assistance on Poverty Reduction: Evidence from Household Surveys in Urban China,
- Eardley, T., Bradshaw, J., Ditch, J., Gough, I., Whiteford, P. (1996). Social Assistance in OECD Countries – *Department of Social Security Research Report*, Londra: HEMSO.
- Ellwood, W., (2001). *The No-Nonsense Guide to Globalization*, Oxford: Verso.
- Emin, E., (2016). Küresel Adaletsizlik: Dünya Yoksulluk ve Eşitsizlik Raporu, *İNSAMER, İnsan ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, Ekim, 2016, Araştırma, 26.

- Erdem T. (Ed.). (2006). “Yoksulluk”, *Feodaliteden Küreselleşmeye Temel Kavramlar ve Süreçler*, Ankara: Lotus Yayınevi.
- Eroğlu, N. Vd., (2017). OECD Ülkelerinde Sosyal Yardım Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi: Panel Veri Analizi, *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Eylül 2017, Cilt:3, Sayı:3, ss.335-354.
- Ersöz, H. Y., (2003). Doğuştan Günümüze Sosyal Politika Anlayışı ve Sosyal Politika Kurumlarının Değişen Rolü [Elektronik Sürüm]. *İ.Ü. İktisat Mecmuası*, 53(2), 119-144.
- Ersöz, H. Y. (2006). Sosyal Politika-Refaah Devleti-Yerel Yönetimler İlişkiler, *İ.Ü İktisat Fakültesi Mecmuası*, Prof. Dr. Toker Dereli 'ye Armağan Kitabı, İ.Ü İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt: 55, Sayı: 1, ss. 759-789, İstanbul.
- Friedman, M., (2002). *Capitalism and Freedom*, Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Fukuda-Parr, Sakiko; Raworth, Kate; Kumar, A.K. Shiva (2005), “Using the HDI for Policy Analysis”, edi. Fukuda-Parr, Sakiko ; Kumar, A.K. Shiva, *Readings in Human Development*, ss.177-187, Oxford University Press.
- Gemicioğlu, S., Bildir, M., (2023). Türkiye’de Sosyal Yardımların Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Üzerindeki Etkisi: Garantili Asgari Gelir Alternatifleri Üzerine Simülasyon Çalışması, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, Cilt: 13 Sayı: 2, ss. 229-250.
- Gerek, N., Oral, A.İ. (2004). *Sosyal Güvenlik Hukuku*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yay.
- Giddens, A., (2006). *Sociology-Fifth Edition*, Cambridge: Polity Press.
- Guido, A., (2005). *Income, Poverty and Social Exclusion in the EU25*, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3433488/5574752/KS-NK-05-013-EN.PDF.pdf/0b999c64-49fc-49a3-9ad7-8499cea1fd71?t=1414693059000> (Site Erişim Tarihi: 24/01/2024)
- Gül, A. (2004). Sosyal Yardım Olgusu Ve Sosyal Yardım Hizmetlerinin Gelişim Tarihi, *4.Aile Şurası Bildirileri*, Ankara.
- Güler, K. B. (2011). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Girişimcilik: Ashoka Üyelerinden Sosyal Yenilikçi Örnek Uygulamalar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 13, (3).
- Gündoğan, N. (2008). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele, *Ankara Sanayi Odası Dergisi*, Ocak-Şubat.

- Gündüz, A. Yılmaz (2006). “Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Üzerine Bir İnceleme”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Kış, C5, SS.34-55
- Güneş, M. (2012) Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Bir Kamu Yönetimi Politikası Olarak Sürdürülebilirliği, *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt:12, Sayı: 24, ss.149-184.
- Güneş, S., (2010). *Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü, Türkiye’de Kamusal Sosyal Yardım Alanlarının Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü Araştırması*, Ankara: Ermat Matbaacılık.
- Gürdoğan, N (2003). “Yoksulluğun Çelik Çemberini Kırma”, Yoksulluk, Cilt I, (Ed. Ahmet Emre Bilgili ve İbrahim Altan), *Deniz Feneri Derneği Yayını*, ss. 32-37, İstanbul.
- Gürses, D. (2007). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , ss.59-74.
- Güven, S. (2001). *Sosyal Politikanın Temelleri*, 3. Baskı, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Gweshengwe, B., Hassan, N.H., (2020)., Defining The Characteristics of Poverty and Their Implications For Poverty Analysis, *Cogent Social Sciences*, 6: 1768669, s.1-6
- Habletmitoğlu, Ş. (2009). “Medyatik Hayırseverlik Ve Muhafazakâr Popülizm Kışkırtıcılığında Sosyal Haklar”, *Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu*, Antalya: 22–23 Ekim.
- Hacımahmutoğlu, H. (2009). Türkiye’deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi, *DPT Uzmanlık Tezi*, Ankara.
- Hatun, Ş. (2010). “Yeşil Kart’a Dokunmayın! Tıp Dünyası”, *Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi Yayın Organı*, <http://www.ttb.org.tr/TD/TD85/2.html> (Erişim Tarihi: 10/07/2024).
- Haughton, J., & Khandker, S. R. (2009). *Handbook On Poverty And Inequality*, Washington, DC: World Bank.
- Human Development Report, 2021, <https://hdr.undp.org/data-center/country-insights#/ranks> ; (Site Erişim Tarihi: 18/01/2024).
- Jr, R. L., ve Adelman, R. M. (2009). Childhood and Intergenerational Poverty The Long-Term Consequences of Growing Up Poor. *NCCP*.
- Ivancev, O. ve M. Jovicic (2011), The effects of social policy on income inequality in Serbia, *Post-Communist Economies*, Vol.23, No.3, pp. 327-342.

- İkizoğlu, M., (2000). “Yoksulluk ve Sosyal Yardım İlişkisi: Ankara Mamak İlçesinde Ampirik Bir Araştırma,” *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, S.B.E., Ankara.
- İlter, O., (2009). Sosyal Yardım Alanında SYDV ve STK İş Birliği, Sorunlar, Çözüm Önerileri, *T.C Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi*, Ankara.
- Jack, W., (2001). “Social Investment Funds: An Organizational Approach to Improved Development Assistance”, *The World Bank Research Observer*, vol.16,
- Karataş, K. (2003). *Yoksulluk, Yoksullukla Savaşmada Sivil Toplum ve Etik Boyut: Bir Sosyal Hizmet Yaklaşımı* *Yoksulluk*, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul.
- Karatay, A. (2010). “Türkiye’de Yoksulluk, Yoksullukta Değişmeler Ve Sosyal Hizmetlerin Artan Önemi”, *İnsan Hakları İhlali Olarak Yoksulluk*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Kenworthy, L., (1999). “Do Social-Welfare Policies Reduce Poverty? A Cross-National Assessment.”, *Social Forces*, 77(3), ss.1119-1139.
- Kılıç, S., (2015). Kentsel Yoksulluğa Ekolojik Bir Yaklaşım, *İdealkent Dergisi*, Sayı: 16, ss.123-154
- Kurtulmuş, N., (1998). “İki Farklı İnsan Modelinin Analizi: Ekonomik İnsan, Davranışçı İnsan,” *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. XXXXVII, S. 1-4, s. 167-187.
- Kuyurtar, E. (2003). “Mutlak Yoksulluğa İlişkin İki Etik Yaklaşım”, *Deniz Feneri Yoksulluk Sempozyumu*, Cilt:1, s. 110-122.
- Lesner, R. V. (2018). The long-Term Effect of Childhood Poverty, *J Popul Econ* 31: ss.969–1004.
- Lindert,P.H., (2004). *Growing Public: Social Spending and Economic Growth Since The Eighteenth Century*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Lok-Dessalien, R. (1999). *Review of Poverty Concepts and Indicators*, New York: UNDP.
- McConnell C. R., Brue, S. L. (1989). *Contemporary Labor Economics*, İkinci Baskı, New York: MacGraw-Hill Education.
- McKenzie, D. J. (2005). Measuring Inequality With Asset Indicators. *Journal of Population Economics*, 18, 229–260.
- McNamara, R. (1981). To the Board of Governors, Nairobi, Kenya, September 24, 1973. In *The McNamara Years at the World Bank* (pp. 231–264). The Johns Hopkins University Press.

<http://documents1.worldbank.org/curated/en/850631468336712540/pdf/332440PUB0McNa101Official0Use0Only1.pdf>

- McNicoll, G. (1997). Population And Poverty: A Review And Restatement, *United Nations Population Fund*, No:105.
- Metin, O. (2011). “Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar”, *Çalışma ve Toplum: Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, Sayı No:1, ss.179-200.
- Meyer, B. D., (2002). Unemployment and Workers’ Compensation Programmes: Rationale, Design, Labour Supply and Income Support, *Fiscal Studies*, 23 (1), ss. 1-49.
- Midgley, J. (1984-a). Poor Law Principles And Social Assistance In The Third World: A Study Of The Perpetuation Of Colonial Welfare. *International Social Work*. 27. (1).
- Midgley, J. (1984-b). "Social Assistance: An Alternative Form of Social Protection in Developing Countries", *ISSR*, Volume: 37, No:3, 247-264.
- Mood, C. (2006). “Take-up Down Under: Hits and Misses of Means-Tested Benefits in Australia,” *European Sociological Review*, Vol. 22, No:4, September, ss.443-458.
- Murray, C., (1984). *Losing Ground: American Social Policy 1950-1980*, New York: Basic Books.
- Niehues, J. (2010). Social Spending Generosity and Income Inequality: A Dynamic Panel Approach. *IZA Discussion Paper*, No. 5178.
- Oppenheim, C., Harker, L. (1996), “ *Poverty: The Facts* ”, *Child Poverty Action Group Limited*, London.
- Orçan, M. (2007). Yoksullukla Mücadelede Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) Kampanyaları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, C. 9, (2).
- Önen, S. M. (2010). “Yerel Yönetimlerin Yoksullukla Mücadelesi: Malatya Belediyesi Örneği”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı.79, ss.63-95.
- Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti* (2. bs). İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2007-57.
- Özdemir, A., İnce, G. D. (2021). OECD Ülkelerinde Sosyal Yardımların Yoksulluk Üzerine Etkisi, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 4(71), ss.2633-2658.
- Öztürk, N., (1983). *Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay.

- Öztürk, Ş., (2008). “Kırsal Yoksulluk ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 5, (Güz), ss.605-634
- Price L.L., (1902). “Poverty: A Study of Town Life, B. Seebohm Rowntree”, *The Economic Journal*, Vol. 12, No. 45 (Mar., 1902), pp. 56-62.
- Rawls, J., (1971). *A Theory of Justice*, Cambridge: Harvard University Press.
- Ringold, D., Kasek, L. (2006). *Social Assistance in The New EU Member States, Strengthening Performance and Labor Market Incentives*, World Bank Working, 117.
- Rodrik, D. (1997). *Küreselleşme Sınırı Aştı mı?*, Çev. İzzet Akyol, Fatma Ünsal, İstanbul: Kızılelma Yayınları.
- Rowntree B.S. (1941), *Poverty and Progress; A Second Social Survey of York*, Longman: London.
- Saban M., Küçüker H., Küçüker M., (2017). Kurumsal Sürdürülebilirlik ile İlgili Raporlama Çerçevesi ve Sürdürülebilir Raporlamada Muhasebenin Rolü, *İşletme Bilimi Dergisi*, Sayı 5(1), s:101-115.
- Saçlı, A. (2015). “Türkiye’de Kentsel Yoksulluk Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme”. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 2(2), ss.1-21.
- Sarısoy, İ. ve S. Koç. (2010). Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi. *Maliye Dergisi*, (158).
- Savcı Köroğlu, İ. (2022). “Yeni Yoksulluk Türleri ve Sosyal Dışlanma”. *19 Mayıs Journal of Social Sciences*, 3(2), ss.100-116.
- Sen A., (2000). *Development as Freedom*, New York: Alfred A. Knopf Inc.
- Sen, A., (1785). *The Living Standart, The Tanner Lectures On Human Values*, Cambridge University, March 11 and 12, s.5-51.
- Seyyar, A. (2002). *Sosyal Siyaset Terimleri (Ansiklopedik Sözlük)*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Schirle, T. (2000), *What is the Impact of Social Assistance Programs on Income Inequality in Canada*, Master Thesis, Dalhousie University Department of Economics, Canada.
- Soyak, A. (2004). “Yapısal Uyum Programları ve Yoksulluk İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Bilim ve Ütopya Dergisi*, Sayı:125, s. 36-45.
- Szulc, A. (2012), *Social Policy and Poverty*, *Eastern European Economics*, Vol.50, No.5, pp. 66-92.
- Şenkal, A., (2005), *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*, İstanbul: Alfa Yayınları.

- Şenses, F., (1999). Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, (26), 3-4, s.427-51.
- Şenses, F. (2003). Yoksullukla Mücadelenin Neresindeyiz: Gözlemler ve Öneriler, A.H. Köse, F. Şenses, E. Yeldan (Ed.), *İktisat Üzerine Yazılar I, Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şenses, F. (2009). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk (5. Baskı)*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni (2022-Nisan)*
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı 2022
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2023). *Girişimci ve İnsani Dış Politika*, [https://www.mfa.gov.tr/iktisadi-isbirligi_ve-gelisme-teskilati-_oecd_.tr.mfa#:~:text=%2D%C3%BCye%20olan%20veya%20olmayan%20%C3%BClkelerde,bulunacak%20siyasalar%20geli%C5%9Firmek%20olarak%20belirtilmektedir.\(Erişim Tarihi: 29 Aralık 2023\).](https://www.mfa.gov.tr/iktisadi-isbirligi_ve-gelisme-teskilati-_oecd_.tr.mfa#:~:text=%2D%C3%BCye%20olan%20veya%20olmayan%20%C3%BClkelerde,bulunacak%20siyasalar%20geli%C5%9Firmek%20olarak%20belirtilmektedir.(Erişim+Tarihi:+29+Aralık+2023).)
- Tahsin, E. (2001), “ Dünya Bankası Yoksulluk Söylemine Kısa Bir Bakış”, *İktisat Dergisi*, Sayı: 418–419, ss.39–40.
- Taşçı, F. (2008). Sosyal Yardım Yapma(ma) Gerekçeleri Üzerine Yaklaşımlar, *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, cilt.9, sa.4, ss.117-133.
- Temel, Y.,H., (2016). Türkiye’deki Sosyal Yardımların Yoksulluğu Azaltmadaki Rolü (Manisa İli Örneği), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Temiz, H. E. (2008). Dünyada Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2008/2, Sayı: 17.
- Thomas V., Wang Y., Fan X., (2001). *Measuring Education Inequality: Gini Cefficients of Education*, World Bank Institute.
- Tınar, Y., (2022). Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi ve Rolü, *Toplumsal Politika Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, ss.129-151.
- Tokol, A. (2000). *Sosyal Politika*, 2. Baskı, Bursa: Vipaş A.Ş. Yayınları.
- Topgül, S., Beytaş, O. (2022). İklim Mültecileri ve Sosyal Hizmet: Kriz mi Fırsat mı? *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 33(2), ss.687-705.
- Tosuner, Ö., (2007). “Dünya Bankası ve Yoksullukla Mücadele”, Yüksek Lisans Tezi, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kocaeli.

- Townsend, P. (1979). *Poverty in the United Kingdom: A Survey of Household Resources and Standards of Living*, England: Penguin Books Ltd.
- Törüner, M, (1992), *İşsizlik Sigortası*, 2.bs., Friedrich Ebert Vakfı, İstanbul.
- TÜİK, (2008), *Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı*, Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi- 6.
- TÜİK, (2021). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları*, Haber Bülteni Sayısı: 45500
- TÜİK, (2021). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması*, Haber Bülteni Sayısı: 45581
- Uluslararası Para Fonu (2009). <https://www.imf.org/external/country/tur/rr/pdf/intro.pdf>, (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2023).
- UNCTAD, (2008). *The Least Developed Countries Report 2008: Growth, Poverty And The Terms of Partnership*, Geneva.
- UNDP. (2004). *In Focus Children and Poverty*, Brasilia: United Nations Development Programme.
- UNDP, Human Development Report, (2010). *The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development*, 20th Anniversary Edition.
- Uzun, A.M. (2003). “*Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası*”, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 4(2), ss.155-174.
- Ülker, Ş. (Şubat 2010). *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım*, TEPAV Politika Notu.
- Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları
- Wagle, U.R., (2002). Rethinking Poverty: Definition and Measurement, *International Social Science Journal*, 54(171), ss.155 - 165
- World Bank. (2000), *World Development Report 2000/2001, Attacking Poverty*, Washington, DC: World Bank.
- Word Bank Poverty and Inequality Platform, (2024). (<https://ourworldindata.org/poverty>) (Site Erişim Tarihi: 12/08/2024)
- Yaşar, M.R., Açıkgöz, R. (2011). “Yoksullukla Mücadelede Bütüncül Bir Politika: İnsani Gelişme ve Yardım Merkezi”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.10, Sayı.6, Bahar ss.405-429.
- Yazgan, T., (2019). *İktisatçılar İçin Ders Notları*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Yıldırım, K., Karaman, D., (2003). *Makro Ekonomi*, 3.bs. , Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, Eskişehir.

- Yılmaz A., Aksanyar Y., Güler T, (2018). Sosyal Yardım Olgusu Ve Türkiye’de Şartlı Sosyal Yardım Uygulamaları, *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl: 22, Sayı: 73, (Kış 2018), 595-612.
- Yılmaz, M. (21012). “Küreselleşme ve Kentsel Yoksulluk: Sosyolojik Bir Perspektif”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 1(4), ss.257-287.
- Yılmaz, V., Yakut-Çakar, B. (2008). “Türkiye’de Merkezi Devlet Üzerinden Yürütülen Sosyal Yardımlar Üzerine Bilgi Notu”, *Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu*, Temmuz.
- Yılmaz, S., (2006). *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yoksullukla Savaşım Politikaları İçindeki Yeri: Eskişehir Örneği*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Eskişehir.
- Yüksel, F. (2007). “Sosyal Devletin Dönüşüm Sürecinde Yerel Yönetimlerin Yeni İşlevleri”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62/1.
- Zengin, E., Şahin, A., Özcan, S., (2012). Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamaları, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt:19, Sayı:2, ss.133-142.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/issizlik-sigortasi/issizlik-odenegi/> (Site Erişim Tarihi: 21/05/2022).
- <https://economictimes.indiatimes.com/definition/human-development-index> (Site Erişim Tarihi: 18/01/2024).
- <https://ophi.org.uk/research/multidimensional-poverty/> (Site Erişim Tarihi: 18/01/2024).
- <https://ophi.org.uk/multidimensional-poverty-index/> (Site Erişim Tarihi: 18/01/2024)
- <https://hdr.undp.org/data-center/thematic-composite-indices/gender-inequality-index#/indicies/GII> (Site Erişim Tarihi: 18/01/2024).
- <https://hdr.undp.org/gender-development-index#/indicies/GDI> (Site Erişim Tarihi: 18/01/2024).
- www.vgm.gov.tr (Site Erişim Tarihi: 21/02/2024).
- <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4447.pdf> (Site Erişim Tarihi: 10/07/2024).
- <https://www.aile.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/sosyal-yardimlasma-ve-dayanismayit-tesvik-fonu/> (Site Erişim Tarihi: 10/07/2024).

<https://turkonfed.org/tr/detail/3843/dunya-bankasi-asiri-yoksullugu-2030a-kadar-yok-etmek-olasi-degil> (Site Erişim Tarihi: 14/08/2024).

<https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/> (Site Erişim Tarihi: 25/06/2022).

<https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/07/29/AvrupaSosyalSarti.pdf>. (Site Erişim Tarihi: 25/06/2022).

ÖZGEÇMİŞ

İlk, orta ve lise öğrenimini Ankara'da tamamladı. 2002-2006 yılları arasında Kırıkkale Üniversitesi İşletme Bölümün'de Lisans eğitimini tamamladı.

Mezuniyetinin ardından 2007 senesinde Vakıfbank'ta bireysel bankacılık departmanında 4 ay süreyle görev yaptıktan sonra özel sektörde çalışma hayatına devam etti. Sırasıyla inşaat ve reklam organizasyon sektörlerinde çalıştı. Çeşitli etkinlik ve organizasyonlarda yöneticilik yaptı.

8 yıllık özel sektör deneyiminin ardından 2015 yılında açılan Kaymakam adaylığı sınavını kazandı ve Kırıkkale Kaymakam Adayı olarak mesleğe intisap etti. Sırasıyla Bolu/Mudurnu, Elazığ/Sivrice, Sinop/Türkeli, Konya/Taşkent ilçelerinde Kaymakam vekilliği yaptı.

2017 yılında İçişleri Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı'nın görevlendirmesiyle aldığı dil eğitiminin ardından yurtdışı stajı çerçevesinde 8 ay süreyle Birleşik Kırallık'ta bulundu. University of Leicester'de 8 ay eğitiminin yanında Leicester şehir yönetimi alanında birtakım incelemelerde bulundu.

Ardından katıldığı Kaymakamlık kursunu tamamlayarak Adana/Feke Kaymakamlığına atandı. Ardından 2020-2021 yılları arasında Sivas/Koyulhisar, 2021-2023 yılları arasında Şırnak/Uludere ilçesine görev yapmıştır. 2023 yılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile Muğla ili Ula ilçesi kaymakamlığına atanmış olup halen burada görev yapmaktadır.

Evli ve bir erkek çocuk babasıdır.

EKLER

EK I. Sosyal Yardımların Yeterliliği ve Etkinliği Görüşme Formu

1- Kişi ve Hane Bilgileri

a.İsim Soyisim	b.Yaş	c.Cinsiyet	d.Medeni Hal	e.Hanede Yaşayan Kişi Sayısı
f.Eğitim Durumu	g.İkamet Ettiği Mahalle	h.Mevcut İşgücü Durumu	i.En Son Ne Zaman Çalıştığı	j. Hane Geliri

- 2- Herhangi bir sosyal yardımdan faydalaniyor musunuz? Faydalaniyorsanız kaç yıldır bu sosyal yardımlardan faydalaniyorsunuz?
- 3- Kaymakamlık, Belediye, Dernek, Vakıf ve diğer sosyal yardım kuruluşlarından aldığınız yardımlar nelerdir?
- 4- Engelli, yaşlı, şehit ve gazi aile ve benzeri yardımlarından aylık düzenli aldığınız bir yardım türü var mı, varsa hangileridir?
- 5- Aylık bir sürekliliği olmayan düzensiz yardımlardan faydalaniyor musunuz?
- 6- Akrabalarınızdan ya da arkadaşlarınızdan düzenli mali yardım alıyor musunuz?
- 7- İşsizlik maaşı alıyor musunuz?
- 8- Çalışmanızı engelleyen bir sağlık sorunuz var mı?
- 9- İş arayışınız var mı?
- 10- Yapılan sosyal yardımların sizi çalışmaktan uzaklaştırdığını düşünüyor musunuz?
- 11- Aldığınız sosyal yardımlar ihtiyaçlarınızı karşılamada yeterli oluyor mu?
- 12- Sosyal yardım sonrası yoksulluğunuzun azaldığını hissedebiliyor musunuz?
- 13- Eğer bu yardımların yetersiz olduğunu düşünüyorsanız, yardımlar konusunda beklentileriniz nedir?